

September

DOGAĐAJI OPSTEG KARAKTERA

1. septembar
- Vlada Carevine Bugarske zatražila primirje od zapadnih saveznika.
  - Da bi pružio otpor jedinicama NOVJ, Draža Mihailović proglasio opštu mobilizaciju u Srbiji. Sprovođenje prisilne mobilizacije onemogućili su svojim dejstvima 1. proleterski i 12. udarni korpus NOVJ, Operativna grupa divizija NOVJ i jedinice GS NOV i PO za Srbiju.
  - Predsednik Ujedinjenog komiteta Amerikanaca jugoslovenskog porekla Luj Adamić primio pismo od predsednika NKOJ-a maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita, u kome se jugoslovenskim iseljenicima u Americi odaje priznanje na pomoći NOB-u i ukazuje na potrebu da oni i dalje pružaju podršku borbi naroda Jugoslavije.
  - VS NOV i POJ naredio GS NOV i PO za Srbiju: napadati gradove koje nemačke vlasti pi-edaju četnicima; s najmanje tri divizije ovladati istočnom Srbijom i odatle uspostaviti vezu s jedinicama Crvene armije, a preko r. Velike Morave prodirati ka Beogradu i organizovati i održati zasedanje Velike antifašističke skupštine narodnog oslobođenja Srbije.
VS NOV i POJ uputio depešu VS NOV i PO Albanije: predlaže mu da deo svojih snaga uputi severno od r. Drima radi saradnje s jedinicama NOV i POJ u operacijama na Kosovu i Metohiji; ističe da bi zadatak ovih jedinica bio da prihvataju nove borce, formiraju nove jedinice i razbijaju reakciju; podvlači važnost Kosova i Metohije i severne Albanije za NOV i POJ i za NOV i PO Albanije i ukazuje na ozbiljne teškoće koje bi nastale za obe strane ukoliko bi se na tim područjima konsolidovale reakcionarne snage.
  - VS NOV i PO naredio Stabu 3. udarnog korpusa NOVJ da na o. Vis, na viši artiljerijski kurs, odmah uputi artiljerijske oficire (najviše osam) koji će biti osposobljeni za rukovodiće korpusne i divizijske artiljerije, tj. za komandante artiljerijskih grupa, diviziona i baterija.
2. septembar
- Vlada Republike Finske prekinula diplomatske odnose s Nemačkom.
  - Predsednik izbegličke vlade Kraljevine Jugoslavije Ivan Subašić uputio telegram predsedniku NKOJ-a Josipu Brozu Titu: »Veoma je hitno da se zna, da li će na slučaj da Nemci budu srušeni na Balkanu, biti organizovana jaka jedinstvena vlada. Sa svih strana svi zahtevaju i očekuju takovu vladu*.
  - CK KPJ uputio CK KPH pismo u vezi sa stanjem u partijskoj organizaciji Dalmacije: kaže da su delegati CK KPH izrekli preostre kritike, uz prejake formulacije i nepravilna uopštavanja, ali i tačna zapažanja nedostataka u radu partijske organizacije Dalmacije; ocenjuje stanje u Dalmaciji i obaveštava da će sekretar Oblasnog komiteta stići u CK KPH radi pretresanja svih ovih slabosti; ističe potrebu da Oblasni komitet učvrsti partijske komitete, podigne nove kadrove, ojača duh partijnosti i discipline i najozbiljnije se pozabavi pravilnim vaspitanjem i uzdizanjem kadrova, radom NO odbora, omladine, AFZ-a, propagandom i drugim problemima.
  - VS NOV i POJ uputio GS NOV i PO za Kosovo i Metohiju direktivu: GS NOV i PO za Kosovo i Metohiju preimenovan u Operativni štab NOV i PO za Kosovo i Metohiju; pošto područje Kosova i Metohije postaje važno za razvoj situacije ne samo u južnim krajevima Srbije nego i u severnoj Albaniji i susednim krajevima Crne Gore, nipošto se ne sme dozvoliti da se na njemu ugnezdi reakcija; VS NOV i POJ obaveštava ga da je naredio Glavnom štabu NOV i PO za Makedoniju da Operativnom štabu NOV i PO za Kosovo i Metohiju stavi na raspolaganje sve jedinice s Kosova i Metohije, a predložio je Vrhovnom štabu NOV i PO Albanije da izvesne snage uputi na odsek severno od r. Drima.
- 3 septembar
- Nemački vrhovni komandant Jugoistoka naredio Grupi armija »E« da 11. vazduhoplovno-poljsku diviziju uputi iz Grčke u Jugoslaviju. (Pokret ove divizije počeo je dva dana kasnije.)
  - Savezničke snage zauzele Brisel. glavni grad Belgijp.

- VŠ NOV i POJ naredio Štabu 1. proleterskog udarnog korpusa NOVJ: ispitati mogućnost da se oslobodi Užice (sada: Titovo Užice), imajući u vidu da bi eventualni neuspjeh bio politički nezgodan; nastaviti mobilizaciju novih boraca i zauzimati i braniti gradove, a kada se snage NOVJ rašire po cijeloj zapadnoj Srbiji, manji garnizoni će lako padati: ne sme se četnicima dozvoliti da iza jedinica NOVJ krstare i terorišu narod.

U s. Trgovištu (kod Sokobanje). do naredenju VS NOV i POJ, formirana 45. divizija NOVJ.

4. <rp>tembar

Oružane snage Republike Finske prekinule borbu protiv jedinica Crvene armije.

VŠ NOV i POJ naredio Štabu 3. udarnog korpusa NOV.T: da se, u vezi s ranijim direktivama, 11. udarna divizija NOVJ i Mačvanski NOP odred prebace preko r. Drine u zapadnu Srbiju, na prostoriju pl. Cera, gde će ući u sastav 12. udarnog korpusa NOVJ; da ta divizija razbija četnike i nedicevce na toj prostoriji u cilju mobilizacije stanovništva; da ona na pravcu svoga dejstva, odmah po prelasku r. Drine, pristupi likvidaciji oosadn manjih garnizona, pa time olakša pokret jedinica NOVJ s juga.

5. septembar

- Vlada SSSR-a objavila rat Bugarskoj, čija vlada odugovlači prekid diplomatskih odnosa s Nemačkom. Tog dana je ministar spoljnih poslova SSSR-a Vjačeslav Molotov predao bugarskom ministru u Moskvi notu u kojoj se između ostalog kaže: »... Više od tri godine Bugarska je aktivno pomagala Nemačku u ratu protiv SSSR-a... bugarski vladajući krugovi su pomagali Nemce pri evakuaciji Krima i spasti ostatke potučениh nemačkih trupa na jugu Sovjetskog Saveza«. U noti se dalje govori o katastrofalnom položaju Nemačke, koja se povlači na svun frontovima i naglašava: da bugarska vlada, uprkos tome i činjenici da su Rumunija i Finska prekinule sa Nemačkom, daje ovoj direktnu pomoć protiv SSSR-a, štiteći odstupajuće nemačke snage i dajući im na bugarskoj teritoriji bazu za stvaranje novog žarišta otpora silama antihitlerovske koalicije. Na kraju note se kaže da se Bugarska 1 ranije nalazila u ratnom stanju sa SSSR-om I da će sp odsada i SSSR nalaziti u ratnom stanju s Bugarskom.

- Udruženje jugoslovenskih iseljenika u Kini »Nova Jugoslavija« održalo konferenciju i donelo rezoluciju o odanosti NOP-u i njenom vođi maršalu Jugoslavije Josipu Brozu Titu.

- Dr Branko Cubrilović, jedan od prvaka Zemljoradničke stranke, kablogramom iz Vašingtona upozorio bivšeg predsednika izbegličke vlade Kraljevine Jugoslavije Slobodana Jovanovića: da pokuša očuvati jedinstvo jugoslovenskih političkih grupa u Londonu i da preduzme sve kako bi one povratile svoj uticaj kod vlade SSSR-a, te time obezbedile što povoljnije uslove u pregovorima s NOP-om.

- NKOJ uputio zahtev komandantu Vrhovni: komande savezničkih snaga za Sredozemlje generalu Vilsonu: traži da SAD obustave slanje pomoći Draži Mihailoviću i da iz Mihailovićeve štaba povuku svoga predstavnika. General Vilson je s tim zahtevom upoznao predsednika vlade V. Britanije Vinstonn Čerčila.

Član Politbiroa CK KPJ Edvard Kardelj održao sastanak sa generalnim sekretarom KP Austrije Honerom. Honer je tom prilikom izjavio da Koruška svojom borbom zaslužuje pripajanje Jugoslaviji, jer ta tiorba u stvari predstavlja narodni plebiscit. On je predložio da NOVJ primi austrijske radnike koji, od nasilne nemačke mobilizacije, beže na jugoslovensku oslobođenu teritoriju. Prihvatajući Honerov predlog, VŠ NOV i POJ je izložio svoje mišljenje o mogućnosti da se u Austriji stvaraju partizanski odredi, kojima bi naoružanje dala NOVJ.

- NKOJ zatražio od izvršnih odbora ZAVNO Sandžaka i ČASNO da, pored ostalog, dostave podatke o licima na oslobođenom i okupiranom području kojima je potrebna pomoć u hrani, odeći i obući i da izvrše procenu žetve i stočnog fonda u odnosu na sianje pre rata.

- VŠ NOV i POJ uputio direktivu Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ: odobrava da 29. udarna divizija NOVJ formira još jednu brigadu u južnoj Hercegovini; nalaže da jedinice 2. udarnog korpusa NOVJ prodiru ka Boki, Konavlima i Dubrovniku; Ističe da je područje Dubrovnika naročito važno, te na njemu treba aktivirati hrvatski narod, i da je Primorska operativna grupa obrazovana da bi aktivirala ceo primorski odsek, ali je na tome malo urađeno do sada; naglašava da u Konjicu i Kallnoviku, zbog važnosti toga reiona, treba obrazovati izvesna uporišta, te od Kalinovika, preko Trnova, prodirati ka Sarajevu, a Štab 2. udarnog korpusa NOVJ treba da napravi plan za rad na ovom području, pošto su snage 3. udarnog korpusa NOVJ zauzete dejstvima u severnom delu istočne Bosne.

- VŠ NOV i POJ obavestio Operativni štab NOV I PO za Kosovo i Metohiju da Gnjilanska NO brigada ostaje pod komandom GŠ NOV i PO za Makedoniju 1 naredio mu da se poveže s Kosovskom NO brigadom i da ie stavi pod svoju komandu

- Vrhovni komandant NOV i POJ maršal Jugoslavije Josip Broz Tito naredio Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ da se 11. udarna divizija NOVJ što pre prebaci na pl. Cer i obavestio ga da je, prema izveštaju GS NOV i PO za Vojvodinu, u rejonu Bijeljine, broj neprijateljskih snaga mali, i da četnici vrše teror.
- Vrhovni komandant NOV i POJ maršal Jugoslavije Josip Broz Tito naredio Štabu 1. proleterskog udarnog korpusa NOVJ: da, ukoliko je dobio topove, hitno pripremi napad i zauzme Užice (sada: Titovo Užice), kako bi se olakšala odbrana Požege i obezbedilo zaleđe za prodor jedinica NOVJ ka Valjevu; da 6. proleterska divizija NOVJ »Nikola Tesla« pojača svoje snage prema Čačku i spreči prodiranje neprijatelja ka Požegi; da prihvati 11. udarnu diviziju NOVJ, kojoj je naređeno da se iz istočne Bosne prebaci na pl. Cer i docnije uđe u sastav 12. udarnog korpusa NOVJ; da Operativna grupa divizija NOVJ krene na odsek Užice — Čačak — Kraljevo.
- VŠ NOV i POJ naredio 37. udarnoj diviziji NOVJ da poruši prugu Vardište — Užice (sada: Titovo Užice) i time olakša dejstva jedinica 1. proleterskog i 12. udarnog korpusa NOVJ u zapadnoj Srbiji.

Septembar p.

- U s. Pranjanima (kod G. Milanovca) održan sastanak između Štrekera, delegata nemačkog vojnog zapovednika za Srbiju, Draže Mihailovića, pukovnika Mak Dauela, šefa vojne misije SAD pri štabu Draže Mihailovića i Milana Aćimovića, komesara javne sigurnosti u vladi Milana Nedića. Delegat nemačkog vojnog zapovednika se interesovao za mogućnost sklapanja separatnog primirja na Balkanu između zapadnih saveznika i Nemačke. Pukovnik Mak Dael je insistirao na tome da se nemačke oružane snage u Jugoslaviji predaju četnicima Draže Mihailovića.
- Juraj Krnjević, jedan od rukovodilaca HSS u inostranstvu, postavio je svim izbeglim članovima HSS zadatak da se povežu u političke grupe koje će se boriti protiv NOP-a i sporazuma Tito — Subašić.
- U Baminju (u Italiji) predsednik četničkog Centralnog nacionalnog komiteta Kraljevine Jugoslavije Živko Topalović, predsednik Samostalne demokratske stranke Adam Pribičević i dva predstavnika četničkog Centralnog komiteta održali sastanak na kome su izradili memorandum i ovlastili Živka Topalovića da ga preda savezničkom predstavništvu u Rimu. U memorandumu se ističe: Draža Mihailović će prihvatiti borbu protiv nemačkih snaga samo ako se partizanskim snagama zabrani napad na četnike i ako savezničke vojne vlasti priznaju četnike kao ratujućeg saveznika; od predstavnika V. Britanije, SSSR-a, SAD, NOVJ i četnika Draže Mihailovića treba formirati poseban štab za Jugoslaviju koji će raditi na izmirenju partizana i četnika, s ciljem da se sačuva monarhija i održi kompaktnost snaga Draže Mihailovića; dok se među partizanima i četnicima ne postigne mir, kralju Petru II Karađorđeviću odrediće se neutralno mesto boravka.

6. septembar

- Nemačka Vrhovna komanda oružane sile naredila Grupi armija »E« da evakuiše Peloponez i da sa egejskih ostrva povuče što više snaga na kopno. Sprovođenje ovog naređenja otpočelo je sutradan.
- Jedinice 3. ukrajinskog fronta Crvene armije izbile na jugoslovesko-rumunsku granicu kod Turn Severina.
- Da bi izbegla ratnu katastrofu, vlada Carevine Bugarske donela odluku da objavi rat Nemačkoj.
- Na sednici izbegličke vlade Kraljevine Jugoslavije ministar Sava Kosanović podneo zahtev da se Jugoslovenski crveni krst u inostranstvu fuzioniše sa novoformiranim odborom Crvenog krsta na oslobođenoj teritoriji Jugoslavije. Vlada Ivana Subašića odložila je to »za povoljnija vremena«.
- Vrhovni komandant NOV i POJ Josip Broz Tito naredio GŠ NOV i PO za Srbiju da hitno uspostavi vezu sa Crvenom armijom na r. Dunavu i da o tome što pre izvesti VS.
- Po naređenju VŠ NOV i POJ, GS NOV i PO za Srbiju od 22. i 24. divizije NOVJ formirao 13. korpus NOVJ. Docnije u sastav korpusa ulaze i novoformirane 46. i 47. divizija NOVJ.
- Po naređenju VS NOV i POJ, GS NOV i PO za Srbiju od 23. 25. i 45. divizija NOVJ formirao 14. korpus NOVJ.
- VS NOV i POJ naredio GŠ NOV i PO za Hrvatsku da 28. udarnu diviziju NOVJ uputi u centralnu Bosnu, odakle će nastaviti pokret ka istočnoj Bosni. Divizija treba da se direktno poveže sa VS.
- VS NOV i POJ naredio Operativnom štabu NOV i PO za Kosovo i Metohiju da pojača akcije jedinica na svom području i da se poveže sa GŠ NOV i PO za Srbiju. GŠ NOV i PO za Makedoniju i susednim jedinicama Istakavši da su politički uslovi

za rad povoljni i da se događaji brzo razvijaju, tražio je da ga izvesti čime bi mu on, VS, mogao pomoći.

7. septembar
- Rukovodstvo HSS uputilo pismo predsedniku izbegličke vlade Kraljevine Jugoslavije Ivanu Šubašiću u kome napada sporazum Tito—Subašić i ističe svoj plan: obezbediti rukovodeću ulogu u budućoj državnoj zajednici; osigurati pomoć i podršku zapadnih saveznika na razbijanju NOV i POJ pomoću četnika; uvlačiti što šire mase u domobranske jedinice, kao buduću oružanu snagu države Hrvatske pod rukovodstvom HSS.
  - NKOJ ponovio svoj zahtev Centralnom odboru Unre: uputiti hitnu pomoć u ishrani i zdravstvenoj zaštiti stanovništvu na oslobođenoj teritoriji Jugoslavije. Centralni odbor Unre ovlastio je Američku počasnu legiju (American Legion of Merit — ALM) da u njegovo ime reši pitanje dotura hitne pomoći narodima Jugoslavije.
  - VŠ NOV i POJ naredio GŠ NOV i PO za Srbiju da jedinice pod njegovom komandom prodru na odsek Negotin — Brza Palanka i uhvate vezu s jedinicama Crvene armije kod Turn Severina. Glavne snage treba uputiti ka Homoljskim planinama da posednu prostoriju D. Milanovac — Kučevo — Golubac i tu unište četničke snage.
  - Us. Lisiću (blizu Titovog Velesa), po naređenju VŠ NOV i POJ, od 3, 8. i 12. makedonske NO brigade formirana 42. divizija NOVJ.
  - Vrhovni komandant NOV i POJ maršal Jugoslavije Josip Broz Tito pohvalio borce, podoficire, oficire i političke komesare 6. proleterske divizije NOVJ »Nikola Tesla« za uspešne višemesečne borbe od Drvara do Srbije.
  - Vrhovni komandant NOV i POJ maršal Jugoslavije Josip Broz Tito pohvalio borce, podoficire, oficire i političke komesare 12. udarnog korpusa NOVJ za pokazanu primernu upornost i junaštvo u šestomesečnim neprekidnim borbama protiv okupatora i domaćih izdajnika.
- septembar
- Jedinice Crvene armije prešle rumunsko-bugarsku granicu i usmerile su svoja dejstva ka Dobriču, Varni i Rusu.
  - Vlada Carevine Bugarske objavila rat Nemačkoj.
  - Predsednik NKOJ-a Josip Broz Tito, odgovarajući predsedniku izbegličke vlade Kraljevine Jugoslavije Ivanu Šubašiću u vezi sa stvaranjem jedinstvene vlade, istakao da prvenstveni zadatak vlade treba da bude snabdevanje NOVJ, a ostala će pitanja biti rešena kasnije.
  - VŠ NOV i POJ izdao naređenje o uvođenju vazduhoplovnih referenata pri svim glavnim štabovima i štabovima 2. i 5. udarnog korpusa NOVJ i o njihovim opštini zadacima.
9. septembar
- Blagodareći pobedonosnom nastupanju jedinica Crvene armije i oslobodilačkih snaga Bugarske kapitulirala Carevina Bugarska, u kojoj je srušena monarhofašistička vlada i uspostavljena vlada Otečestvenog fronta.
  - Nemačke oružane snage raketama »Fau-2« otpočele napad na London. Posle toga je svakodnevno po nekoliko desetina bombi upućivano na Englesku.
  - U Palermu (u Italiji) predstavnici Slovenske ljudske stranke (SLS) u emigraciji održali sastanak i rešili: da se slovenačke grupacije u emigraciji okupe u borbi protiv NOP-a, da se razbije sporazum Tito—Subašić, da se obori izbeglička vlada Kraljevine Jugoslavije sa Ivanom Subašićem na čelu i da se predstavnici slovenačkih građanskih partija pridruže opštejugoslovenskoj kontrarevolucionarnoj akciji i odbrani monarhije.
  - VŠ NOV i POJ naredio GŠ NOV i PO za Hrvatsku da jedinice pod njegovom komandom ruše komunikacije, upadaju u garnizone i dezorganizuju nemačko povlačenje.
  - VŠ NOV i POJ naredio 37. udarnoj diviziji NOVJ da se energično angažuje na odseku s. Kremna — s. Vardište da bi sadejstvovala sa 12. udarnim korpusom NOVJ kojeg napadaju delovi nemačke 7. SS divizije »Princ Eugen«.
  - Vrhovni komandant NOV i POJ maršal Jugoslavije Josip Broz Tito uputio direktivu Stabu I. proleterskog udarnog korpusa NOVJ: kritikuje što bataljoni poslani na r. Drinu radi veze sa 12. udarnim korpusom NOVJ nisu imali radio-stanicu, te nisu ni uhvatili vezu s tim korpusom; ističe da treba povećati budnost i tačnost u pokretima i operacijama; obaveštava da su jedinice Crvene armije zauzele Kladovo.
10. septembar
- U Parizu general Šari De Gol obrazovao francusku vladu. U vladu je ušao veliki broj ljudi iz pokreta otpora.

- U s. Crnoecu (blizu Bitolja), po naređenju VŠ NOV i POJ, od 5. i 7. makedonske NO brigade i Bitoljsko-prespanskog NOP odreda formirana 49. divizija NOVJ.
- Vrhovni komandant NOV i POJ maršal Jugoslavije Josip Broz Tito uputio direktivu Štabu 1. proleterskog udarnog korpusa NOVJ: naređuje da ovlada masivima pl. Maljena i pl. Suvobora i nadire ka Valje%U, Ljigu i r. Kolubari; napominje da je taj korpus prethodnica koja treba da stvori uslove za brz i povoljan razvoj situacije u Sumadiji i zapadnoj Srbiji.

11. septembar

- Nemački vrhovni komandant Jugoistoka znatno proširio područje Grupe armija >E potčinivši joj i 21. armijski korpus, sa 181. i 297. pešadijskom i 21. SS divizijom »Skenderbeg« u Albaniji i Crnoj Gori.
- Američka 1. armija stigla na nemačku granicu severno od Trira, a zapadno od Dizona (u Francuskoj) sjedinile se američka 3. armija (iz Normandije) i američka 7. armija (iz južne Francuske).
- Savezničke snage zauzele Luksemburg i prodrle na nemačku teritoriju.
- Vrhovni komandant NOV i POJ maršal Jugoslavije Josip Broz Tito uputio direktivu glavnim štabovima i štabovima korpusa: obaveštava da je situacija u celoj zemlji povoljna, da jedinice NOV i POJ izvode uspešna dejstva i da su stvorile veliku slobodnu teritoriju, da je masovna mobilizacija u toku, da su osnovne četničke i nedičevske snage razbijene, da su desetine hiljada bugarskih vojnika razoružane, i da je nekoliko hiljada domobrana prešlo na stranu NOV i POJ, a očekuje se i veći prelaz; ističe da je položaj nemačkih snaga u Jugoslaviji vrlo težak, da se nemačke snage povlače iz Grčke i Albanije na sever; naređuje da sve jedinice NOV i POJ razviju maksimalnu inicijativu i ofanzivni polet, ruše komunikacije, zauzimaju važne čvorove, gradove i druga uporišta i ne dozvole da se nemačke snage organizovano povuku iz naše zemlje i da odnesu oružje.
- VS NOV i POJ uputio direktivu komandantu Operativne grupe divizija: obaveštava o uspesima 1. proleterskog udarnog i 12. udarnog korpusa i jedinica GS NOV i PO za Srbiju i GS NOV i PO za Makedoniju i naređuje da jedinice Operativne grupe divizija što pre izbiju u Sumadiju opštim pravcem Cačak — G. Milanovac — Rudnik.
- VS NOV i POJ uputio direktivu Štabu 8. korpusa NOVJ: da njegove jedinice bezobzirno uništavaju ustaše i četnike koji preuzimaju garnizone posle odlaska nemačkih snaga.

12. septembar

- U Kvebeku (u Kanadi) otpočela druga konferencija predsednika SAD Franklina Ruzvelta i predsednika vlade V. Britanije Vinstona Cerčila. Na njoj je donet Morgentauov plan: da se izvrši potpuna demilitarizacija Nemačke; da se Poljskoj pripoji onaj deo Istočne Pruske koji neće pripasti SSSR-u i južni deo Sle/ije, a Francuskoj Sar i pogranična područja ograničena rekama Rajnom i Mozalom; da se obrazuje Internacionalna zona koja bi obuhvatala Rur; da se ostatak Nemačke podeli na dve nemačke države. Konferencija je završena 19. septembra 1944.
- U Moskvi predstavnici vlada SSSR-a, SAD i V. Britanije, s jedne strane, i predstavnici vlade Rumunije, s druge strane, potpisali ugovor o primirju i formirali Kontrolni savet za Rumuniju.
- Ministarstvo spoljnih poslova V. Britanije naredilo svome ambasadoru Stivensonu: kod predsednika izbegličke vlade Kraljevine Jugoslavije Ivana Subašića intervenisati da odmah preduzme konkretne mere za stvaranje jedinstvene vlade.
- Predsednik izbegličke vlade Kraljevine Jugoslavije Ivan Subašić predložio predsedniku NKOJ-a Josipu Brozu Titu da se NKOJ i vlada Kraljevine Jugoslavije odmah sporazumeju o obrazovanju jedinstvene opštejugosloveske vlade, o formiranju jedinstvenog vojnog rukovodstva pod neposrednom komandom VS NOV i POJ i o ulozi onih 'političkih grupa koje su voljne da se bore protiv okupatora.
- Na predlog vrhovnog komandanta NOV i POJ maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita, Predsedništvo AVNOJ-a donelo odluku da se 1. dalmatinska NOU brigada odlikuje Ordenom narodnog oslobođenja.
- U govoru na smotri jedinica 1. dalmatinske NOU brigade na ostrvu Visu, vrhovni komandant NOV i POJ Josip Broz Tito upozorio svetsku javnost na rešenost naroda Jugoslavije da pomognu dugogodišnju borbu naroda Istre i Slovenačkog primorja za prisajedinjenje Jugoslaviji.
- VŠ NOV i POJ obavestio Štab 8. korpusa NOVJ: nemačke snage napuštaju o. Brač; potrebno je budno pratiti stanje i pokrete nemačkih snaga u Dalmaciji i na obali; radi operacija velikih razmera, na kopno će biti iskrcani delovi 26. divizije NOVJ čim se stvore povoljni uslovi za to.

- VŠ NOV i POJ naredio da se svim oficirima i podoficirima koji su se nalazili u neprijateljskim formacijama, koji do 15. septembra pređu dobrovoljno u NOV i POJ. ili su već to učinili, potvrde činovi koje su u to vreme imali.
  - VŠ NOV i POJ naredio Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ: IX. udarnu diviziju NOVJ uputiti preko r. Drine na pl. Cer (Stab divizije sam će izabrati mesto prelaza); štabu 12. udarnog korpusa NOVJ, koji se nalazi u rejonu Peeke, saopštiti da prihvati 11. udarnu diviziju, a Štabu divizije narediti da se uključi u radio-mrežu VS NOV i POJ.
13. septembar
- Vrhovni komandant NOV i POJ maršal Jugoslavije Josip Broz Tito uputio svim jedinicama NOV i POJ direktivu o formiranju novih jedinica: postojeće divizije popunjavati novim borcima dok one ne narastu na 6.000—8.000 boraca, a nove jedinice treba formirati tamo gde postoje vojno-politički i terenski uslovi.
  - U rejonu s. Klokočevca i s. Radujevca (kod Negotina) delovi 23. i 25. divizije NOVJ stupili u dodir sa trupama Crvene armije.
14. septembar
- Vrhovni komandant NOV i POJ izdao naredbu o dodeljivanju »Spomenice 1941«: borcima i vojnim i političkim rukovodiocima koji su u NOP odrede stupili 1941. godine i u njima ostali neprekidno do Izdavanja naredbe, svima onima koji su od 1941. godine na okupiranoj teritoriji organizovano i neprekidno radili za NOP a kasnije, iz bilo kakvih razloga, napustili okupiranu teritoriju i stupili u NOVJ; svima onima koji su u NOP odrede stupili 1941. godine, pa su povučeni ili poslani na okupiranu teritoriju; svima onima koji su u NOP odrede stupili 1941, pa bili zarobljeni, uhapšeni ili osuđeni, a na dan izdavanja naredbe se nalaze u NOVJ ili na radu u pozadini, ukoliko je njihovo držanje pred neprijateljem bilo časno i partizana dostojno. Spomenica se ne može davati onima koji su u međuvremenu svojevolejno napustili NOVJ ili prilazili na stranu neprijateljske vojske, bez obzira na to što su u NOP odrede stupili 1941. i što se na dan izdavanja naredbe nalaze u redovima NOVJ.
  - VS NOV i POJ obavestio Operativni štab NOV i PO za Kosovo i Metohiju: odobrava da na Kosovu i Metohiji ostanu dve operativne zone i da Operativni štab NOV i PO za Kosovo i Metohiju bude potčinjen GŠ NOV i PO za Srbiju.
  - VŠ NOV i POJ naredio Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ: ubrzati pokret 11. udarne divizije NOVJ radi prelaza r. Drine i prodora ka pl. Ceru i svakodnevno zorom obavestavati VŠ NOV i POJ o mestima gde će se iz aviona bacati materijal za pomenutu diviziju; što pre uspostaviti direktnu vezu U. udarne divizije NOVJ sa VŠ NOV i POJ.
- VŠ NOV i POJ naredio Štabu 1. proleterskog udarnog korpusa da pruži pomoć 12. udarnom korpusu NOVJ koji u rejonu Pecke vodi teške borbe protiv jakih neprijateljskih snaga.
15. septembar
- Draža Mihailović uputio depešu svima svojim komandantima korpusa i višim starešinama: obaveštava da je u njegov štab stigao šef američke vojne misije sa širokim političkim ovlašćenjima i da je sa njim razradio »detaľjan saveznički politički i vojni plan«; naređuje da se bez njegovog naređenja ne sme preduzeti nikakva vojna akcija, osim protiv partizana.
- Po naređenju vrhovnog komandanta NOV i POJ Josipa Broza Tita, radi uspešnijeg dejstva u zapadnoj Srbiji i Sumadiji, od 1. proleterskog udarnog korpusa (1. proleterska udarna i 6. proleterska »Nikola Tesla«. 5, 17. i 21. udarna divizija) i 12. udarnog korpusa NOVJ (.1, 16. i 30. udarna divizija) formirana 1. armijska grupa NOVJ, pod komandom Štaba 1. proleterskog udarnog korpusa NOVJ.
- Nastojeći da pomogne oružanim snagama otečestvenofrontovske Bugarske, vrhovni komandant NOV i POJ Josip Broz Tito naredio GŠ NOV i PO za Makedoniju da s komandantom bugarske 5. armije generalom Keckarovim izradi plan operacija na pravcu Strumica — Štip.
- Vrhovni komandant NOV i POJ maršal Jugoslavije Josip Broz Tito izdao naredbu potčinjenim jedinicama: produžava se rok predaje domobranskih, četničkih i drugih jedinica koje, iz raznih razloga, nisu mogle preći na stranu NOVJ do 15. septembra; ukazuje se na mere i postupke koje treba preduzeti prema onima koji rade protiv prelaska na stranu NOV, kao i onima koji se uhvate da se i dalje bore protiv NOV i POJ.
  - Vrhovni komandant NOV i POJ maršal Jugoslavije Josip Broz Tito uputio direktivu štabovima 2. i 3. udarnog korpusa NOVJ: nemačke snage, ugrožene dejstvima Crvene armije sa istoka i krupnim operacijama NOV i POJ, nalaze se u punom povlačenju iz Grčke, a pripremaju se za povlačenje iz Albanije i Jugoslavije; prvi znaci povlačenja nemačkih snaga pokazuju se i kod nas. gde se one grupišu na

pojedininim važnim odstupnim komunikacijama na severu, a kao svoje zaštitnice po garnizonima i na komunikacijama ostavljaju kvislinške snage.

- VS NOV i POJ naredio Stabu 3. udarnog korpusa NOVJ da se 11. udarna divizija hitno prebaci preko r. Drine i otpočne dejstvo opštim pravcem Zvornik — Krupanj — Bela Crkva; obaveštava da 12. udarni korpus NOVJ vodi borbu u rejonu Pecke.
- Vrhovni komandant NOV i POJ maršal Jugoslavije Josip Broz Tito uputio direktivu Stabu 2. udarnog korpusa NOVJ: pošto na crnogorsko-hercegovačkom primorju razne savezničke misije hvataju veze sa četnicima, ustašama i drugim reakcionarnim elementima, a nemačke snage se izvlače i vlast predaju ustašama i četnicima, to zabraniti delatnost i kretanje onih misija i grupica koje od VS NOV i POJ nemaju pismenu dozvolu za boravak u Jugoslaviji.
- VS NOV i POJ uputio direktivu Stabu 5. udarnog korpusa: ispitati jačinu neprijateljskih snaga u Travniku i, ako su ove slabe, zauzeti grad; na Banju Luku ne vršiti napad ako Stab korpusa nije siguran u uspeh; orijenUsati izvesne snage prema Sarajevu, da bi one, s jedinicama 3. udarnog korpusa, eventualno zauzele taj grad i, na taj način, sprečile da u njemu uzmu vlast, posie povlačenja nemačkih snaga, četnici, ustaše ili drugi kontrarevolucionari; rasporediti domobranske jedinice koje su prešle na stranu NOVJ.
- Artiljerijsko odeljenje VS NOV i POJ izdalo naredbu za formiranje 1. teškog motorizovanog divizionu VS.
- Po naređenju VS NOV i POJ formirana 1. konjička brigada.

- Septembar p. p.* — U Bernu (u Svajcarskoj) emigrantska grupa HSS, pod rukovodstvom Bruna Jutronića i Federika Goldonija, formirala odbor pod nazivom »Spas Hrvata«. Ovaj odbor i Balkan klub — sekcija za Svajcarsku 14. septembra, na zajedničkom sastanku u Cirihi, doneli su rezoluciju u kojoj izbegličku vladu Ivana Subašića proglašuju odgovornom za propast monarhije i izražavaju solidarnost sa Dražom Mihailovićem.
- Nemački vrhovni komandant Jugoistoka ponovo komandantu Grupe armija »E« stavio na raspolaganje 11. vazduhoplovno-poljsku diviziju, koja se u to vreme nalazila u pokretu od Soluna, dolinom Vardara, ka Skoplju.

- Septembar d. p.* — U Montrealu (u Kanadi) održano II plenarno zasedanje Unre. Zastupnik izbegličke vlade Kraljevine Jugoslavije je postavio pitanje ukidanja Balkanskog sporazuma 0 slanju hitne pomoći Jugoslaviji. Međutim, on nije imao potrebno ovlašćenje da u ime izbegličke vlade podnosi memorandume, pa je njegov predlog, iz proceduralnih razloga, odbijen još za vreme utvrđivanja dnevnog reda.

16. septembar — U Holandiji saveznici otpočeli vazdušnodesantnu akciju u cilju obilaska Sigfridove linije i prodiranja u ravnicu Vestfalije obilazeći Rur sa severa. Saveznički vazdušnodesantni konvoj, jačine oko 1550 transportnih aviona i 480 jedrilica, u pratnji oko 1250 lovaca, krenuo je sa aerodroma u V. Britaniji. Neposredno pred početak desanta 1140 teških bombardera je napalo protivavionske položaje, dok je oko 200 aviona podržavalo napad britanske 2. armije u području severno od Rajne. Od 16. do 26. septembra spušteno je na položaje oko 35.000 ljudi i velika količina materijala, vozila i oružja.

— U Bernu (u Svajcarskoj) održan sastanak predstavnika Slovenske ljudske stranke, klerikalaca, socijalista, liberala i demohrišćana. Zaključeno je da se od građanskih grupa stvori jedinstvena stranka Slovenska zveza. Onn je istoga dana sklopllj savez sa Balkan klubom — sekcijom za Svajcarsku.

— VS NOV i POJ naredio Stabu 5. udarnog korpusa NOVJ da 28. udarnoj diviziji NOVJ pomogne u prebacivanju iz centralne u istočnu Bosnu i da se u vezi s tim poveže sa Štabom 3. udarnog korpusa.

17. septembar — Zbog potrebe u trupama, nemački vrhovni komandant Jugoistoka naredio da se nemačka 117. lovačka divizija — koja se, posle povlačenja s Peloponeza, bila prikupila u Atici — hitn prebaci u rejon istočno od Beograda.

— U Bariju (u Italiji), na inicijativu Američke počasne legije (ALM), otpočeli desetodnevni razgovori i/medu predstavnika NOP-a. ALM i Unre. Predstavnici Unre 1 ALM pregovarali .si s pozicija Balkanskog sporazuma, koje NOP nije mogao prihvatiti. Zato je iVCOJ 28. septembra 1944. izdao sledeće saopštenje: »Pošto UNRR-a nije prihvatila predlog AVNOJ-a da dodeljivanje pomoći obećane Jugoslaviji treba da bude izvršeno po organima narodne vlasti, već insistira da ta pomoć bude dodeljena preko naročitih organizacija, AVNOJ je obavestio UNRR-u da je pod takvim uslovima prisiljen odbiti pomoć«.

— Predstavnici HSS i Draže Mihailovića potpisali sporazum o sledećim pitanjima: predlog Draže Mihailovića o posleratnom uređenju Jugoslavije, iako ima prvoraz-

redan značaj, razmatraće se tek posle svršetka rata; vodstvo HSS ne može ni pod kakvim uslovima paktirati s NOP-om; vodstvo HSS sa simpatijama prati rad četničkog Centralnog nacionalnog komiteta Kraljevine Jugoslavije, a naročito posle njegovog kongresa održanog početkom 1944. godine u selu Ba.

- CK KPJ uputio PK KPJ za Srbiju direktivno pismo: ukazuje na pogrešne stavove u okružnici PK u pogledu ocene tadašnje političke situacije; ističe potrebu da članovi PK i instruktori obidu partijske organizacije i rukovodstva i postave stvari u duhu ovoga pisma.
- VS NOV i POJ naredio Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ da organizuje prihvatanje 28. udarne divizije NOVJ kada ona bude prelazila r. Bosnu da bi se prebacila u istočnu Bosnu, a zatim nastavila pokret preko r. Drine, pravcem za 11. udarnom divizijom NOVJ.
- Vrhovni komandant NOV i POJ Josip Broz Tito naredio Štabu 1. proletarskog udarnog korpusa NOVJ da jednu diviziju orijentše ka 12. udarnom korpusu NOVJ, da bi se zajedničkim dejstvima stvorilo čvrsto uporište u zapadnoj Srbiji. Ujedno ga obaveštava: da će se te noći preko r. Drine prebaciti 11. udarna divizija NOVJ, pa će tako 12. udarni korpus, sa tri divizije, postepeno nadirati preko Krupnja ka pl. Ceru i Posavini; da će se na prostoriju pl. Medvednik — Sokolske planine uputiti 2—3 divizije iz sastava 1. armijske grupe NOVJ.
- U s. Mitrošincima (blizu Berova). po naređenju VŠ NOV i POJ, od 4. 13. i 14. makedonske NO brigade i Artiljerijske brigade formirana 50. divizija NOVJ.

III. septembar

- Nemački komandant. Grupe armija E« doneo odluku da evakuise Krt i zapadnu Grčku do planine Pinda i pomeri nemačku 104. lovačku diviziju na sever, kako bi je angažovao u Makedoniji, gde su jedinice NOV.T bivale sve aktivnije.
- Na Bliskom istoku, pod rukovodstvom Milovana Radovanovića, direktora novinske agencije »Presburo«, i generala Mirkovića, šefa vojne misije i generalnog konzula u Bejrutu, formiran odbor pod nazivom »Velika Jugoslavija«, s ciljem da okuplja sve one koji su otkazali poslušnost izbegličkoj vladi Ivana Subašića, a u prvom redu vojna lica. Ova emigrantska grupa ponovo je pokrenula list »Jugoslovenski glasnik« i pvela neprijateljsku kampanju protiv NOVJ.
- Draža Mihailović i Stevan Moljević, predsednik Izvršnog odbora četničkog Centralnog nacionalnog komiteta, preko pukovnika Mak Dauela, tražili hitnu intervenciju SAD da bi se »sprećio dalji građanski rat u Jugoslaviji«; prekinuti slanje oružja i municije NOVJ i poslati američku vojsku da uvede red u Jugoslaviji.
- NKOJ oštro protestovao kod izbegličke vlade Kraljevine Jugoslavije protiv njenog odugovlačenja da se reši pitanje Crvenog krsta i podržao predlog ministra ove vlade Save Kosanovića o fuzionisanju Jugoslovenskog crvenog krsta u inostranstvu i Crvenog krsta NOP-a.
- VŠ NOV i POJ dao uputstvo Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ u vezi sa prelaskom domobranskih, četničkih i drugih jedinica na stranu NOVJ: ove jedinice rasformirati i rasporediti po bataljonima NOVJ; stručno osoblje (tenkiste, avijatičare i druge) prikupiti i staviti ga na raspolaganje VŠ NOV i POJ radi formiranja tehničkih jedinica.

IS/19. septembar

- Generalni sekretar KPJ i vrhovni komandant NOV i POJ Josip Broz Tito otputivao sa o. Visa avionom sovjetskog ratnog vazduhoplovstva za Krajevnu (u Rumuniji).

iy. septembar

- Snage Crvene armije zauzele Temišvar (u Rumuniji)
- VŠ NOV i POJ naredio Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ da razvije ofanzivu prema Semberiji i Posavini, jer je obavešten da nemačka 13. SS divizija »Handžar« odlazi sa područja toga korpusa. Ujedno ga je obavestio da će se 28. udarna divizija NOVJ preko r. Bosne prebaciti na odsek Modriča — pl. Trebovac.
- VS NOV i POJ uputio direktivu Štabu 28. udarne divizije NOVJ: posle prebacivanja u istočnu Bosnu, ova će divizija sadejstvovati sa snagama 3. udarnog korpusa NOVJ na čišćenju Posavine, Majevice i Semberije, a zatim će ostati na Majeveci i u Semberiji kao pobočnica naših snaga u zapadnoj Srbiji, spremna da se tamo prebaci; potrebno je da je ona snabdevena municijom, da je na borbenoj visini i da ostane pod neposrednom komandom VS NOV i POJ.
- U Moskvi predstavnici vlada SSSR-a i Finske potpisali finsko-sovjetsko primirje.
- Naređenjem VŠ NOV i POJ, zbog uspeha u borbama protiv okupatora I kvislinških formacija, 1. dalmatinska NOU brigada nazvana proletarskom.

- 20. septembar**
- VŠ NOV i POJ naredio GŠ NOV i PO za Hrvatsku: Zagreb ne napadati bez odobrenja VŠ; jedinice moraju biti spremne za izvršenje tog zadatka čim se ukaže povoljna situacija.
  - VŠ NOV i POJ dao direktivu Stabu 3. udarnog korpusa NOVJ: kroz nekoliko dana će se na sektor Modriča — Trebovac prebaciti 28. udarna divizija NOVJ, koja će ostati neposredno pod komandom VS NOV i POJ; ta se divizija može uzeti u kombinaciju za čišćenje Majevice, Semberije i Posavine, a potom će ostati na prostoru Majevice — Semberija kao pobočnica snaga NOVJ u zapadnoj Srbiji, spremna da se prebaci tamo po naređenju VS: održavanje veze sa snagama u zapadnoj Srbiji vrlo je važno; posle čišćenja Majevice i Posavine i učvršćenja snaga NOVJ na tom području treba jedinice 3. udarnog korpusa orijentisati ka Sarajevu.
  - VŠ NOV i POJ naredio Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ da hitno uspostavi kanal preko r. Save i prihvati u Sremu oko 10.000 domobrana, većinom nenaoružanih, jer se tamo ne mogu zadržati, ujedno ga je pitao ima li direktnu radio-vezu sa GŠ NOV i PO za Vojvodinu.
  - Po naređenju VS NOV i POJ, od 25. 20. i 27. srpske NO brigade formirana 46. divizija NOVJ.
- 21. septembar**
- Britanske snage izvršile prvi desant na Kitiru, a krajem meseca izvršile desant i na Peloponez, kod Kap Araksosa i Kalmata.
  - U Vašingtonu dr Branko Cubrilović, jedan od prvaka Zemljoradničke stranke, posetio podsekretara za unutrašnje poslove vlade SAD Adolfa Barlea i zahtevao da se izbeglička vlada Kraljevine Jugoslavije što pre proširi tzv. borbenim srpskim zemljoradnicima iz Bosne i Srbije i predstavnicima NOP-a, kako bi se u zemlji smirili duhovi i izbegao građanski rat. jer bi, po njemu, seljačko-demokratska Jugoslavija bila garantija mira ne samo na Balkanu nego i u celoj jugoistočnoj Evropi. U istome cilju on je tog dana posetio i britanskog opunomoćenog ministra u Vašingtonu Kembcla i ambasadora SSSR-a Andreja Gromika.
  - Generalni sekretar KPJ i vrhovni komandant NOV i POJ Josip Broz Tito, transportnim avionom sovjetskog ratnog vazduhoplovstva, otputovao iz Krajove u Moskvu¹ da bi sa sovjetskim predstavnicima pregovarao o koordinaciji dejstva NOVJ i jedinica Crvene armije u Srbiji. Pored toga, tom prilikom se vlada SSSR-a obavezala da Jugoslaviji, na ime pomoći, isporuči sto vagona životnih namirnica i komplet naoružanje za dvanaest pešadijskih i dve vazduhoplovne divizije i da pripadnike NOVJ primi na školovanje u školama Crvene armije. Na kraju razgovora izdato je zvanično saopštenje.
  - VŠ NOV i POJ naredio Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ da potrebne snage uputi u Sandžak, gde nemačke jedinice, povlačeći se, vlast predaju ustašama i četnicima.
- 22. septembar**
- Ministar spoljnih poslova vlade V. Britanije Antoni Iden pozvao predsednika izbegličke vlade Kraljevine Jugoslavije Ivana Subašića i kritikovao ga najviše zbog njegove popustljivosti prema NOP-u, a naročito prema predsedniku NKOJ-a Josipu Brozu Titu. Pri tome je on obećao da će V. Britanija, dok traje rat, priznati samo onu vladu koja bude formirana na osnovu ustavnih prava Kraljevine Jugoslavije.
  - U Pitsburgu (u SAD), pod predsedništvom kompozitora Zlatka Balokovića, održan II kongres Amerikanaca jugoslovenskog porekla. Pošto je razmotren dotadašnji rad iseljenika na pomoći NOB-u i konstatovano da se preko 70% svih iseljenika opredelilo za NOB, odlučeno je da Ujedinjeni komitet Amerikanaca jugoslovenskog porekla usvoji program Jedinistvenog NO fronta, sa glavnim zadatkom: pomoć novoj Jugoslaviji. Za predsednika Komiteta je izabran Zlatko Baloković.
  - VŠ NOV i POJ obavestio Štab 3. udarnog korpusa NOVJ da je preduzeo mere za evakuaciju ranjenika iz toga korpusa. Ujedno mu je naredio: da do 1. oktobra zadrži stare signale za vezu sa avionima i da javi pogodna mesta za prijem materijala; da pošalje izveštaj o količinama soli zaplenjene u Tuzli i Kreki, o raspodeli te soli i o izgledima za dalje iskorištavanje rudnika soli.
  - Snage Crvene armije oslobodile Talin, glavni grad Estonije.
- 23. septembar**
- Predsednik vlade Kraljevine Italije Bonomi uputio savezničkom Savetu za primirje sa Italijom zahtev da se budućnost istočnih italijanskih granica rešava na mirovnim konferencijama.
  - Sekretar CK KP Albanije Envor Hodža uputio pismo generalnom sekretaru KPJ Josipu Brozu Titu, u kome se, pored ostalog, kaže: »Veliko interesovanje koje ste uvek pokazivali prema našoj mladoj Partiji, Vaši dragoceni saveti i neizmerna,

¹ S Titom su otišli njegov sekretar Mitar Baklć i član Politbira CK KPJ i poverenik za finansije NKOJ-a Ivan Milutinović.

neprekidna pomoć koju ste nam ukazivali, bili su jedan od glavnih faktora osnivanja, rašćenja i učvršćenja naše Partije, koja je u najtežim trenucima naše nacionalne istorije pokazala s pravom da je dostojan vod našem narodu... Pravilna i jasna linija herojske Komunističke partije Jugoslavije nije za nas bila samo buktinja antifašizma koja osvetljava naš mučan i tegoban put, nego istovremeno čvrst oslonac u našem započetom radu ...»

- U Pehčevu, u duhu instrukcije VS NOV i POJ, održan sastanak između delegata VS NOV i POJ u Makedoniji Svetozara Vukmanovića Tempa, komandantu i političkog komesara GS NOV i PO za Makedoniju i novopostavljenog komandanta bugarske 5. armije generala Keckarova. Pošto su analizirali stanje bugarske 5. armije i vojnu situaciju u Makedoniji, oni su potpisali ovaj sporazum: da se od VS NOV i POJ traži odobrenje za zajednička dejstva jedinica NOVJ i bugarskih snaga i za razmenu vojnih delegacija; da se od bugarske vlade traži da definiše svoj stav prema odlukama I zasedanja ASNOM-a; da se preduzmu mere za izvlačenje delova bugarske 15. pešadijske (okupacione) divizije iz Makedonije; i da se od Makedonaca sa teritorije Jugoslavije, koji se nalaze u Bugarskoj, formira makedonska NO brigada -Goce Delčev« i uputi u Makedoniju.
24. septembar
- VŠ NOV i POJ obavestio GŠ NOV i PO za Hrvatsku: odobren je rad britanskim borbenim grupama u Istri i Hrvatskom primorju, s tim da moraju imati pismeno odobrenje od VŠ i održavati veze s jedinicama NOVJ; strano vojno misije nalazile se samo pri štabovima korpu«!.
  - VŠ NOV i POJ naredio Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ u vezi s ponudama nekih četničkih vođa da pregovaraju sa NOVJ: nikakvih pregovora i nikakvih veza ne može biti sa ratnim zločincima Zaharijom Ostojićem i Petrom Bačevićem i drugim; njih treba vojnički razbiti i prisiliti na punu kapitulaciju.
  - VŠ NOV i POJ uputio direktivu Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ: razbijene četničko snage, koristeći se odsustvom naših većih jedinica, nastoje da se prikupe i stvore nova uporišta u Sandžaku i na području Goražde — Kalinovik — pl. Jahorina; potrebno je da jedinice toga korpusa zauzmu Pljevlja i Prijepolje i povezu se sa 37. udarnom divizijom NOVJ na liniji Rudo — Priboj — Bistrica; Štab korpusa će jednu udarnu grupu uputiti na područje Goražde — Kalinovik — pl. Jahorina da razbije četnike i protera ih iz te oblasti; Primorska operativna grupa moći će i sama da reši zadatke na crnogorsko-hercegovačkom primorju; vojničko uspehe iskoristiti za organizaciju čvrste vlasti u pozadini; dostaviti izveštaj o situaciji na svom području.
25. septembra
- Voda Trećeg Rajha Adolf Hitler naredio formiranje nemačkog folksšturma (narodne odbrane).
  - Na zahtev ministra Save Kosanovića. izbeglička vlada Kraljevine Jugoslavije, na svojoj redovnoj sednici, odredila delegaciju za pregovore sa Unrom. (Delegacija je u oktobru i novembru 1944. bezuspešno pregovarala s generalnim direktorom Unre Lemanom o spornim problemima i o dodeljivanju pomoći Jugoslaviji.)
  - VŠ NOV i POJ obavestio Štab 2. udarnog korpusa NOVJ da odobrava formiranje 1. bokeljske NO brigade.
  - GŠ NOV i PO za Srbiju uputio bugarskoj Vrhovnoj Komandi telegram u kome. pored ostalog, kaže: »Neprijatno smo iznenađeni vašim potpuno nepravilnim i neprihvatljivim stavom po pitanju srezova bosiljgradskog i caribrodskog koji su pre rata pripadali Jugoslaviji. Molimo da primite k znanju da su ti srezovi već sada sastavni delovi savezne teritorije slobodno Demokratske Federativne Jugoslavije i da vašim jedinicama i organima izdate odgovarajuća naređenja.«¹
26. septembar
- U Italiji između italijanskih partizana i Cehoslovačko-jugoslovenskog NO odbora potpisana konvencija o postepenom prelasku čehoslovačkih vojnih jedinica u italijanske partizane. (Do novembra 1944. godine italijanskim partizanima je prešlo preko 3600 čehoslovačkih vojnika.)
  - NKOJ uputio direktivu CASNO-u. Glavnom narodnom odboru za Sandžak i Glavnom NO odboru za Hercegovinu u vozi sa proglašenjem ratnih zločinaca; pravo proglašenja ratnih zločinaca pripada Centralnoj državnoj komisiji, koja istupa pred inostranstvom; zadatak je ostalih komisija da što brže i solidnije pripreme sav dokazni materijal i podnesu Centralnoj državnoj komisiji konkretne predloge.
  - VŠ NOV i POJ naredio štabu 1. armijske grupe NOVJ da 6 proletersku diviziju NOVJ »Nikola Tesla« uputi u rejon pl Cera i Šapca, radi sadejstva 12. udarnom korpusu NOVJ.

¹ Na graničnom pojasu između Jugoslavi!« I Bugarsku nova bugarska armija pokušala je da okupira I pripoji Bugarskoj neke «ugosloven-ske gradove u istočnoj Srbiji. Bugarski rukovodioci su to odobrali I smatrali taj postupak sasvim prirodnim.

- VS NOV i POJ obavestio Stab 8. korpusa NOVJ da će 26. divizija NOVJ ostati na ostrvima dok se ne stvore povoljni uslovi va njeno prebacivanje na kopno, a tada će ona predstavljati jednu udarnu grupu koja će, sa ostalim snagama toga korpusa, izvršiti krupne zadatke.
27. septembar
- Vrhovni komandant savezničkih snaga u Evropi general Dvajt Ajzenhauer objavio proklamaciju u kojoj se kaže da će SAD, V. Britanija, SSSR i Francuska po svršetku rata izvršiti okupaciju Nemačke i u njoj obrazovati vojnu savezničku vladu.
  - Otečeslenofrontovska vlada Bugarske prekinula diplomatske odnose sa Kraljevinom Mađarskom.
  - VS NOV i POJ naredio Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ: zadržati sve savezničke grupe i pojedince koji nemaju dozvolu VŠ NOV i POJ za ulazak u zemlju i o tome odmah izvestili VŠ.
  - VŠ NOV i POJ naredio Slabu 6. korpusa NOVJ: dejstvima izvesnih delova toga korpusa u rejonu Bosanske i Nove Gradiške olakšati borbe jedinica 5. udarnog korpusa NOVJ oko Banje Luke; izvestiti da li neprijatelj prikuplja snage u Bos. Gradiški, Novoj Gradiški, Slav. Brodu i Derventi. Ujedno ga obavestio da se priprema napad na Bosansku Gradišku.
  - VŠ NOV i POJ uputio direktivu Slabu 8. korpusa NOVJ: saveznici nemaju pravo da se Iskrcaju na kopno bez našeg znanja i odobrenja; u vezi s tim, obalu treba posesti i kontrolisati. (Sutradan je ista direktiva upućena i Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ.)
28. septembar
- U Mađarskoj počela ofanziva Crveno armije protiv nemačkih snaga.
  - Predsednik izbegličke vlade Kraljevine Jugoslavije Ivan Subašić, u radio-telegramu NKOJ-u, ponovio svoje zahtev da se formira jedinstvena vlada.
  - VS NOV i POJ uputio direktivu Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ: nemačke snage niogu prilikom povlačenja zatrovati preostale količine hrane, stoga lekari moraju zaplenjene artikle redovno ispitati pre korišćenja.
  - VŠ NOV i POJ naredio Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ: da izvesti o aktivnosti i namerama četnika na tome području i o mogućnostima da se oni razbiju za kraće vreme; da operacijama jedinica u Sandžaku protiv četničkih snaga posveti punu pažnju. Ujedno je obavestio da se kod Raške prikupljaju četničke snage i da nije isključeno da one krenu za Sandžak.
  - Us. Plasnici (kod Kičeva), po naređenju VŠ NOV i POJ, od 1, 6. i 15. makedonske i '4. šiptarske brigade formirana 48. divizija NOVJ.
29. septembar
- VŠ NOV i POJ, preko šefa vojne misije u Londonu general-majora Vladimira Velebita, uputio vladi V. Britanije oštar protest zbog toga što se odugovlači i otežava prelazak flote Kraljevine Jugoslavije na stranu NOVJ.
30. septembar
- VŠ NOV i POJ obavestio štab 2. udarnog korpusa NOVJ da će se, verovatno, nemačke snage, pod zaštitom četnika, povući iz primorskog pojasa; da će na tom području, možda, sa četnicima ostati i manji nemački delovi; da ima informaciju o prebacivanju nemačke 181. pešadijske divizije iz Crne Gore u Srbiju i o prebacivanju Draže Mihailovića iz Srbije u istočnu Bosnu, te nije isključeno da Draža Mihailović krene na Jahorinu ili južnije od nje.
  - Član Politbiroa CK KPJ Edvard Kardelj uputio predlog generalnom sekretaru KPJ Josipu Brozu Titu da se, zbog krupnih grešaka u radu i zbog šovinizma, Andrija Hebrang smeni sa dužnosti sekretara CK KPH.
- Septembar k.
- CK KPJ odao Komitetu nacionalnog oslobođenja Jugoslavije za Italiju priznanje što je okupljao jugoslovenske izbeglice, zarobljenike i Internirce i upućivao ih u NOVJ, što je popularisao NOP i uspešno se borio protiv emigranata.
  - Jugoslovenski antifašisti počeli se prebacivati iz Svajcarske preko Francuske i Italije, u Jugoslaviju.
- Septembar
- Delegat CK KPJ u Makedoniji, Svetozar Vukmanović Tempo, dao direktivu CK KPM da se formiraju tri korpusne oblasti, odnosno tri korpusa. U direktivi se daje teritorija korpusnih oblasti, određuje broj divizija i komandni sastav. U duhu te podele stavljeno je u zadatak CK KPM da izvrši odgovarajuću reorganizaciju i u partijskom i administrativnom pogledu, tj. da se organizuju tri oblasna komiteta KPM i tri oblasna NO odbora.
  - Sanitetsko odeljenje VŠ NOV i POJ izdalo list : Vojno-sanitetski pregled«, centralni list lekara NOVJ.

- U južnoj Italiji, po naređenju Štaba Baze NOVJ u Bariju, formirana 5. prekomorska NO brigada.

BOSNA I HERCEGOVINA

- 1. septembar*
- Po naređenju VS NOV i POJ, 5. udarni korpus NOVJ otpočeo rušenja najvažnijih neprijateljskih komunikacija u dolinama reka Bosne, Vrbasa i Une i napade na neprijateljske kolone i Transporte.
  - Jedinice Unske operativne grupe 4. korpusa NOVJ otpočele osmodnevni napad na neprijateljska uporišta i kolone na komunikaciji Bihać — Bos. Krupa i da vrše diverzije na toj komunikaciji. Porušeno je oko 1400 m pruge i 4 mosta, a uništena su 3 kamiona. U tim borbama neprijatelj je imao 33 mrtva, 32 ranjena i 2 zarobljena vojnika, a jedinice NOVJ 5 mrtvih i 4 ranjena borca.
  - Šesnaesta muslimanska udarna brigada 27. udarne divizije NOVJ zauzela Kladanj, a zatim gonila ustaše prema Tuzli.
  - U dolini r. Spreče 27. udarna divizija 3. udarnog korpusa NOVJ otpočela napad protiv delova nemačke 13. SS divizije »Handžar« i četničkih i ustaških jedinica. U borbama, do 18. septembra, ona je oslobodila dolinu r. Spreče sa gradovima Tuzlom i Zvornikom.
  - Prvi bataljon 9. krajiške udarne brigade 10. udarne divizije NOVJ zauzeo ž. st. Raštelicu, Ivan-sedlo i s. Tarčin koje je branio 1. bataljon domobranskog 9. pešačkog puka. Gubici neprijatelja: 16 mrtvih i 13 ranjenih; 12 domobrana se predalo. Zaplenjeno: 2 topa. 1 minobacač, 2 mitraljeza, 2 p. mitraljeza, 25.000 metaka, 80 mina za bacač, 90 granata za top, 1 vagon cigareta i 1 vagon životnih namirnica. Uništen je 1 vagon protivavionske municije.
- 1/2. septembar*
- Na pruzi Zenica — Visoko Visočko-fojnički NOP odred 10. udarne divizije NOVJ uništio transportni voz od 20 vagona.
  - Na pruzi Dobričin — Bos. Novi delovi 5. udarnog korpusa NOVJ porušili 3 mosta i uništili 15 km tt linija.
- 2. septembar*
- Jedanaesta hercegovačka udarna brigada 29. udarne divizije NOVJ oslobodila Gacko, razbivši u iznenadnom noćnom napadu u rejonu Avtovca, delove četničke Gatačke brigade. Poginulo je 9 četnika, a 11. brigada je imala 5 ranjenih boraca.
  - Ojačana 10. hercegovačka udarna brigada 29. udarne divizije NOVJ izvršila neuspeo napad na četničku Bilečku brigadu, pretrpevši gubitke: 9 mrtvih i 10 ranjenih boraca.
- 3. septembar*
- Delovi 53. udarne divizije 5. udarnog korpusa NOVJ napali neprijateljsku posadu u Maglaju, naneli joj gubitke od 15 mrtvih i 20 ranjenih vojnika i zaplenili 4 puške, 450 metaka i manju količinu druge ratne opreme, a sami imali 3 mrtva, 11 ranjenih i 1 nestalog borca.
  - Predsedništvo ZAVNOBiH-a donelo odluku o stvaranju organa javne uprave. Pri ovom predsedništvu je formirano šest odeljenja: za narodnu privredu, za narodno zdravlje i socijalno staranje, za prosvetu, za pravosuđe, za ishranu i za obnovu.
  - Na oblasnoj konferenciji u Sekoviću, u prisustvu 100 delegata, izabran Oblasni NO odbor za istočnu Bosnu.
  - Kod s. Lušci-Palanke (blizu Sanskog Mosta) završeno dvodnevno Oblasno savetovanje SKOJ-a za Bos. krajinu. Prisustvovali su članovi i sekretari okružnih i sreskih komiteta SKOJ-a, brigadni komiteti i Komitet SKOJ-a 4. udarne divizije NOVJ. Podneti su politički i organizacioni referat i referati o SKOJ-u i USAOJ-u.
- 4. septembar*
- Jedinice 11. udarne divizije NOVJ izvršile napad na delove nemačke 13. SS divizije »Handžari u s. Srebreniku (kod Gračanice) Posle dvodnevne borbe uporište nije zauzeto zbog jakog otpora neprijatelja.
  - Saveznička avijacija bombardovala Bos. Novi i Dvor na Uni.
- 5. septembar*
- Jedinice 5. udarnog korpusa NOVJ zauzele Teslić, koji je branio domobranski 4. lovački puk 1. lovačke brigade. Zarobljeno je preko 100 neprijateljskih vojnika.
  - Delovi 38. udarne divizije 3. udarnog korpusa NOVJ otpočeli dvodnevni napad na s. Srnice (kod Gračanice), koje su branile jedinice nemačke 13. SS divizije »Handžar« i četnici. I pored osvajanja spoljnih uporišta, selo nije zauzeto zbog jakog otpora i zbog pristizanja pojačanja. Neprijatelj je imao 23 poginula, 40 ranjenih i 2 zarobljena. Gubici delova 38. divizije: 8 mrtvih i 13 ranjenih boraca.

- Delovi 39. divizije 5. udarnog korpusa NOVJ odbili napad jedne nemačke čete iz s. Ivanjske ka s. Šušnjarima (kod Banje Luke), nanevši joj gubitke od 14 mrtvih, 20 ranjenih i 2 zarobljena vojnika i zaplenivši 4 puške, 1 pištolj, 8 ručnih bombi i 800 metaka. Gubici delova 39. divizije: 1 ranjen borac.
- 5/6. septembar — U rejonu s. Starog Broda (kod Višegrada) 12. udarni korpus NOVJ, u pokretu za Srbiju, prešao r. Drinu pod borbom protiv jedinica nemačke 7. SS divizije »Princ Eugen«.
- Septembar p. — Jedinice 5. udarnog korpusa NOVJ oslobodile Bos. Petrovac. Predalo se oko 500 domobrana.
- Jedinice 5. udarnog korpusa ušle u Bos. Grahovo, San. Most, Ključ, Mrkonjić-Grad, Glamoč, Kupres i Prozor, iz kojih su se povukle nemačke jedinice.
- 6. septembar — Jedinice 10. udarne divizije 5. udarnog korpusa NOVJ zauzele Fojnicu. koju su branile ustaško-domobranske jedinice.
- Na okružnoj konferenciji izabran ONO odbor za Vlasenicu.
- Oblasni NO odbor za istočnu Bosnu naimenovao Romanijski ONO odbor.
- Anglo-američka avijacija bombardovala Konjic i srušila most na r. Neretvi.
- Po naređenju Štaba 5. udarnog korpusa NOVJ formiran Artiljerijski divizion 10. udarne divizije NOVJ.
- 7. septembar — Domobranski bataljon 7. lovačkog puka, koji se nalazio na obezbeđenju komunikacije s. Vrtoče — Ripački klanac (kod Bihaća), prešao na stranu jedinica 5. udarnog korpusa NOVJ.
- Anglo-američka avijacija bombardovala Sarajevo. Oštećen železnički čvor Sarajevo — Allpašin Most. Poginuo veći broj lica.
- 7/8. septembar — Jedinice 4. udarne divizije, Timarskog i Podgrmečkog NOP odreda 5. udarnog korpusa NOVJ oslobodile Prijedor i Ljubiju, kao i uporišta na putu Prijedor — Bos. Novi, koje su branili nemački vojnici, ustaše i četnici. U tim borbama neprijatelj je pretrpeo gubitke od 1035 mrtvih, 714 ranjenih i 552 zarobljena. Gubici 4. divizije: 32 mrtva i 121 ranjen. Zaplenjeno: 4 haubice, 2 brdska topa, 3 protivoklopna topa, 10 minobacača, 11 mitraljeza, 28 p. mitraljeza, 43 automata, 784 puške, 71 pištolj, 250.000 metaka, 1000 granata raznih kalibara i mnogo druge ratne opreme.
- 8. septembar — Delovi 14. srednjobosanske udarne brigade 53. udarne divizije NOVJ zauzeli Tešanj koji su branili nemački vojnici, ustaše i domobrani. Neprijateljski gubici: 2 mrtva, 10 ranjenih i 25 zarobljenih vojnika. Zaplenjeno: 2 minobacača, 4 mitraljeza, 1 motocikl i veća količina druge ratne opreme.
- Dvadeset prx-a udarna brigada 28. udarne divizije NOVJ i 14. srednjobosanska udarna brigada 53. udarne divizije 5. udarnog korpusa NOVJ otpočele napad na Doboju, koji su branili nemački vojnici, 4. lovački puk domobranske 1. lovačke brigade i delovi domobranske 6. posadne brigade. Posle dvodnevni borbi jedinice NOVJ su uspele da prodru u grad, ali ga nisu zauzele, jer su pristigla pojačanja od Tuzle i Maglaja. Gubici neprijatelja: 300 mrtvih, 450 ranjenih i 77 zarobljenih. Gubici jedinica NOVJ: 11 mrtvih i 31 ranjen.
- Delovi 10. udarne divizije 5. udarnog korpusa NOVJ napali ž. st. Busovaču i zapalili je. Neprijateljski gubici: 3 mrtvu i 4 ranjena vojnika. Gubici delova 10. divizije: 2 poginula borca.
- Ljubuški partizanski bataljon reorganizovan u Zapadnohercegovački NOP odred.
- Domobranski 1. bataljon 13. lovačkog puka, koji se nalazio na položajima između Bos. Novog 1 s. Dobrljina, prešao na stranu jedinica 4. udarne divizije 5. udarnog korpusa NOVJ.
- Između s. Ilijaša i s. Podlugova (kod Visokog) u jedinice 10. udarne divizije 5. udarnog korpusa NOVJ prešla 92 domobrana sa 67 pušaka, 7 mitraljeza, 5 p. mitraljeza, 4 automata i 30.000 metaka.
- 8/9. septembar — Osamnaesta srednjobosanska udarna brigada 53. udarne divizije NOVJ zauzela Derventu, gde joj se predao domobranski 6. pešadijski puk. Zaplenjeno: 10 topova raznog kalibra, 15 minobacača, 12 mitraljeza, 100 p. mitraljeza, 1600 pušaka, 186 automata, 269 pištolja, 600.000 metaka, 1 radio-stanica, 2 telefonske centrale, 33 telefona, 3 vagona cigareta, 2 vagona duvana u listu, 4000 litara benzina, 3000 litara nafte, 2000 litara gasa, 1 vagon sanitetskog materijala i mnogo druge ratne opreme.

9. septembar — Četvrti bataljon 7. krajiške udarne brigade 10. udarne divizije NOVJ oslobodio Bugojno, koje su branile ustaše. Neprijateljski gubici: 5 mrtvih i 7 ranjenih. Zaplenjeno 6 pušaka i 2000 metaka.
- Jedinice 39. divizije 5. udarnog korpusa NOVJ oslobodile Jajce i G. Vakuf, koje su branili nemački vojnici, ustaše i domobrani.
- Četnička grupa jurišnih korpusa (Nevesinjski, Drinski i delovi Mileševskog i Romanijskog), s linije: Nevesinje — s. Kifino Selo — Borac — prevoj Čemerno, počela napad na delove 29. udarne divizije NOVJ s ciljem da se u rejon Bileće spoji s četničkim Trebinjskim, Bokokotorskim i Nikšićkim korpusom. U trodnevnim borbama 11. i 12. hercegovačka udarna brigada 29. udarne divizije NOVJ i 2. brigada italijanske partizanske divizije »Garibaldi« odbile su nejednovremene napade odvojenih kolona 1 razbile dve četničke brigade koje su bile prodrle do Gacka. Četnici su imali oko 70 mrtvih i ranjenih.
- Prvi bataljon 7. krajiške udarne brigade 10. udarne divizije NOVJ zauzeo s. Gromiljak (kod Visokog). Gubici neprijatelja: 35 mrtvih i 40 ranjenih, a gubici 1. bataljona: 1 mrtav i 2 ranjena borca.
- Naredbom Štaba 29. udarne divizije NOVJ. od 13. i novoformirane 14. hercegovačke udarne brigade, Sitničkog NOP odreda i Bobanske partizanske čete formirana Južnohercegovačka operativna grupa 29. udarne divizije NOVJ.
- 9/10. septembar — Prvi bataljon 9. krajiške udarne brigade 10. udarne divizije NOVJ napao na Konjic, ali se, usled jakog otpora neprijatelja, morao povući. Neprijateljski gubici: 19 mrtvih i 12 ranjenih, a gubici 1. bataljona: 3 mrtva i 5 ranjenih boraca.
10. septembar — Delovi 39. divizije 5. udarnog korpusa NOVJ oslobodili D. Vakuf, koji je, pod pritiskom, neprijatelj napustio.
- Jedinice 10. udarne divizije 5. udarnog korpusa NOVJ zauzele rudnik Kakanj, koji su branile ustaše. Neprijateljski gubici: 7 mrtvih i 5 ranjenih vojnika. Zaplenjeno: 20 pušaka, 800 kg eksploziva i 5000 metaka.
- U Vlasenici, na okružnoj i gradskoj konferenciji Al-'Z-a. izabrani Okružni i Gradski odbor AF2-a.
11. septembar — Devetnaesta birčanska udarna brigada 27. udarne divizije NOVJ napala četnike u s. Capardima (kod Zvornika) i oko 60 njih izbacila iz stroja, a ona imala 2 ranjena borca.
- Jedinice 38. udarne divizije 3. udarnog korpusa NOVJ razbile delove nemačke 13. SS divizije »Handžar« i četnike kod s. G. Skugrića (blizu Modriče) i ustaško-četničku kolonu kod s. Čardaka (na putu Gradačac — Čardak) i nanele im gubitke od 25 mrtvih i 30 ranjenih, uz sopstvene gubitke od 6 mrtvih, 3 ranjena i 7 nestalih boraca.
12. septembar — Dva bataljona 20. romanijske udarne brigade 27. udarne divizije NOVJ zauzela Zvornik, koji su branile nemačke i belogardejske jedinice (jačine oko 400 vojnika). Gubici neprijatelja: 25 mrtvih, oko 30 ranjenih i 18 zarobljenih vojnika. Zaplenjeno oko 5 vagona hrane, veliki broj odeće i druge ratne opreme.
- Domobranski školski bataljon iz s. Vinske zauzeo Derventu, koju su branili delovi 18. srednjobosanske udarne brigade 53. udarne divizije NOVJ.
- Četa Visočko-fojničkog NOP odreda zauzela ž. st. Lašvu (kod Zenice) gde se predalo 40 domobrana.
13. septembar — Prva udarna brigada 8 udarne divizije i 1. muslimanska brigada Unske operativne grupe, u sadejstvu sa 2. udarnom brigadom 8. udarne divizije i 2. muslimanskom brigadom Unske operativne grupe, zauzele Cazin, koji je branio 5. bataljon 8. ustaške brigade. Neprijatelj je imao 273 mrtva, 90 ranjenih i 276 zarobljenih vojnika i oficira. Zaplenjeno: 2 haubice, 2 mitraljeza, 7 p. mitraljeza, 167 pušaka i druga ratna oprema. Gubici jedinica NOV.): 14 mrtvih i 44 ranjena borca.
- U pokretu za Moslavinu 38. udarna divizija 3. udarnog korpusa NOVJ zauzela Modriću, u kojoj su se branili delovi 13. SS divizije »Handžar«, ustaše i četnici. Gubici neprijatelja: 20 mrtvih, 20 ranjenih i zarobljenih vojnika.
- Glavnina 29. udarne divizije NOVJ (11, 12. i 13. hercegovačka udarna brigada i dva bataljona 10. hercegovačke udarne brigade) izvršila protivnapad na delove četničke Grupe jurišnih korpusa. Sutradan ih odbacila u Nevesinje i Kalinovik.
- Kod I-Ian-Kumparije (blizu Kiseljaka) delovi 10. udarne divizije 5. udarnog korpusa NOVJ ustaškom bataljonu naneli gubitke od 20 mrtvih i 35 ranjenih, a oni imali 3 mrtva i 5 ranjenih boraca.

Iz s. Ivanjske (kod Banje Luke) jedan domobranski bataljon, sa svom opremom, prešao na stranu jedinica 4. udarne divizije NOVJ.

13/14. septembar

Četvrti bataljon 7. krajiške udarne brigade 10 udarne divizije NOVJ zauzeo s. Turile (kod Travnika), koje su branili delovi Kupreškog ustaškog bataljona. Neprijateljski gubici: 5 mrtvih, 12 ranjenih i 1 zarobljen; zaplenjeno 7 pušaka. Gubici 7. brigade: 1 poginuo i 1 ranjen.

14. septembar

Delovi 38. udarne divizije NOVJ napali na s. Tarevce (kod Modriće), koje su branili nemački vojnici i ustaše. Selo nije zauzeto zbog jakog otpora neprijatelja.

Između Bos. Novog i s. Dobrljina delovi Kozarske grupe NOP odreda minom poruili železničku prugu na 40 mesta, srušili 4 km tt linije i železnički most dužine 8 metara.

Sto anglo-američkih aviona bombardovalo ž. st. Alipašin Most: poginulo oko 300 lica, uglavnom civila, i uništene 2 protivavionske baterije.

U rejonu s. Zivinica (kod Tuzle) na stranu 18. muslimanske udarne brigade 27. udarne divizije NOVJ prešlo 112 vojnika iz nemačke 13. SS divizije Handžar.

15. septembar

Delovi 27. udarne divizije 3. udarnog korpusa NOVJ zauzeli s. Ziviniće (kod Tuzle), koje su branili četnici.

Jedinice 1. udarne i 2. udarne brigade 8. udarne divizije NOVJ napale ustaško uporište u s. Vagancu (kod Bihaća). Posle osmočasovne borbe one su se, zbog dolaska pojačanja iz Bihaća i Cazina, morale povući.

Delovi 4. udarne divizije 5. udarnog korpusa NOVJ izvršili napad i zauzeli uslaško-domobransko uporište s. Ivanjsku (kod Banje Luke).

Po naredbi Štaba 5. udarnog korpusa NOVJ, od Tešanjско-tesličkog NOP odreda formirana Tešanjско-teslička brigada 53. divizije NOVJ.

Septembar s.

Rasformiran Krajiški (muslimanski) NOP odred. Ljudstvo je raspoređeno u jedinice 1. i 2. muslimanske brigade Unske operativne grupe.

Septembar cl. p.

Odlukom Oblasnog komiteta KPJ za Hercegovinu, od Okružnog povereništva KPJ za zapadnu Hercegovinu formiran OK KPJ za zapadnu Hercegovinu.

— U Tuzli formirana Komanda tuzlanskog vojnog područja, sa šest komandi mesta: Tuzla, Zivinice, Lukavac, Kreka. G. Tuzla i Srebrenik.

— Formirana Komanda posavsko-trebavskog vojnog područja.

16. septembar

— Na odseku Kostijerevo — Novo Selo (kod Zvornika) otpočelo prebacivanje II. udarne divizije NOVJ preko r. Drine u Srbiju (a završeno je 17. septembra).¹

— ledanaesta hercegovačka udarna brigada 29. udarne divizije NOVJ zauzela Kalinovik, odbacivši Kalinovičku brigadu četničkog Drinskog korpusa u s. Miljevinu (kod Kalinovika).

— Tuzlanski NOP odred oslobodio s. Lukavac i s. Puračić (kod Tuzle), koje su branile ustaško-domobranske jedinice.

— Na Zegulji (kod Ljubinja) četnička Grupa jurišnih korpusa, posle osmočasovne borbe, probila položaje 14. hercegovačke omladinske udarne brigade 29. udarne divizije NOVJ i ušla u Trebinje.

— Kod s. Krmine (blizu Banje Luke) delovi 39. divizije 5. udarnog korpusa NOVJ sukobili se sa grupom od 800 četnika i naneli joj gubitke od 20 mrtvih i 31 ranjenog, a sami imali 1 mrtvog i 1 ranjenog.

11. septembar

— Posle dvočasovne borbe glavnina 27. udarne divizije 3. udarnog korpusa NOVJ oslobodila Tuzlu, koju su branili delovi 13. SS divizije »Handžar« i ustaška 10. posadna brigada. Gubici neprijatelja: 150 mrtvih i ranjenih i 500 zarobljenih. Zaplenjeno: 10 vagona hrane i dosta ratne opreme.

— Prvi bataljon 7. krajiške udarne brigade 10. udarne divizije NOVJ napao nemačku motorizovanu kolonu (250 vozila) koja se kretala od Busovače prema Kiseljaku. Gubici neprijatelja: 32 mrtva i 20 ranjenih; uništen 1 automobil i 1 motocikl, a oštećen 1 kamion i 1 tenk. Gubici 1. bataljona: 2 ranjena borca.

¹ Po nekim podacima, prebacivanje preko r. Drine izvršeno je 11. 15. 17. i 18. septembra 1944.

- Delovi 39. divizije 5. udarnog korpusa NOVJ napali neprijateljsko uporište u s. Petričevcu i ustaško-domobransku kolonu (jačine 340 vojnika) kod s. Motike i s. Dragočaja (blizu Banje Luke), nanevši neprijatelju gubitke od 18 mrtvih i 27 ranjenih i zaplenivši 7 pušaka, 000 metaka i 5 ručnih bombi, a sami imali 3 mrtva i 15 ranjenih boraca.
  - Delovi 4. udarne divizije 5. udarnog korpusa NOVJ zauzeli s. Klašnice (kod Banje Luke). Na njihovu su siranu tada prešla 172 domobrana sa 1 minobacačem, 12 p. mitraljeza, 10 automata, 140 pušaka, 20 pištolja i 15.000 metaka.
  - U Gacku otpočela dvodnevna skupština predstavnika NO odbora za Hercegovinu. Na njoj je izabrana Oblasna NO skupština i njen izvršni organ Oblasni NO odbor.
- 18. septembar*
- Otpočela druga banjalučka operacija 5. udarnog korpusa NOVJ protiv nemačkih. ustaško-domobranskih i četničkih snaga (ukupne jačine oko 15.000 vojnika) s ciljem da se zauzme prostorija Banja Luka — Bos. Gradiška — Kotor Varoš. Posle trodnevnih borbi zauzeta je skoro cela Banja Luka, izuzev utvrđenja Kaštel. Međutim, neprijatelju je stiglo pojačanje, pa grad nije potpuno zauzet, a operacija se završila tek 27. septembra. Gubici neprijatelja: velik broj mrtvih; a predalo se ili je zarobljeno 3.306 vojnika. Zaplenjeno su velike količine naoružanja i druge ratne opreme. Gubici 5. udarnog korpusa NOVJ: 154 poginula, među kojima i zamenik komandanta 13. krajiške udarne brigade Nikola Bokan, narodni heroj.
- 19. septembar*
- Jedinice 5. udarnog korpusa NOVJ slomile spoljnu odbranu Banje Luke i okružile neprijatelja u dve odvojene grupe: u centru grada i u Kaštelu.
  - Osamnaesta srednjobosanska udarna brigada 53. udarne divizije NOVJ zauzela s. Trapiste i most na Vrbasu kod ušća r. Vrbanje i očistila deo Banje Luke do Vojne bolnice.
  - Četrnaesta srednjobosanska udarna brigada 53. udarne divizije NOVJ zauzela s. Vrbanju, gde joj se predala četa domobrana, i Rebrovački most i produžila napad ka centru Banje Luke, gde je očistila rejon oko Šumske uprave i napala neprijatelja u Gimnaziji.
- 19. septembar*
- Šesnaesta krajiška udarna brigada 39. divizije NOVJ razbila neprijatelja u s. G. Seheru, gde je zarobila jednu četvu domobrana, i izbila do Kaštela (u Banjoj Luci).
  - Jedinice 5. udarnog korpusa NOVJ nastavile žestoke ulične borbe u Banjoj Luci, naročito za Hipotekarnu banku. Banski dvor i Banovinu.
  - Šesta krajiška udarna brigada 4. udarne divizije NOVJ zauzela Učiteljsku školu, Fabriku duvana i Komandu mesta u Banjoj Luci.
  - Trinaesta krajiška udarna brigada 39. divizije NOVJ zauzela predgrađe Lauš, prodrla u Banju Luku i uništila neprijatelja u zgradama žandarmerijskog puka i železničke stanice.
  - U Gacku održana konferencija NOF-a za Hercegovinu: izabran Oblasni odbor NOF-a za Hercegovinu i izdat proglas narodu Hercegovine.
  - U Tuzli, od jednog bataljona 17. majevičke udarne brigade, jednog bataljona 18. istočnobosanske (hrvatske) brigade i jednog bataljona Tuzlanskog NOP odreda, formirana 21. istočnobosanska udarna brigada 38. udarne divizije NOVJ,
  - U Kalinoviku, u sastavu 29 udarne divizije 2. udarnog korpusa NOVJ, obnovljen Kalinovički NOP odred.
- 20. septembar*
- Jedinice 5. udarnog korpusa NOVJ likvidirale čvor neprijateljske odbrane u centru Banje Luke (izuzev Kaštel).
  - Trinaesta krajiška udarna brigada (bez jednog bataljona) 39. divizije NOVJ, uz sadejstvo jednog bataljona 18. srednjobosanske udarne brigade 53. udarne divizije NOVJ, zauzela aerodrom Zalužane (kod Banje Luke). U tom rejonu su zarobljeni nemački general fon Devic i zapovednik ustaške policije u Banjoj Luci Gutić.
  - Na odseku Gračanica — s. Srnica 38. udarna divizija 3. udarnog korpusa NOVJ vodila žestoke borbe protiv ustaša, delova 13. SS divizije »Handžar«, muslimanske milicije i četnika. Borbe su trajale do 30. septembra.
  - Formirana Korpusna vojna oblast 3. udarnog korpusa NOVJ, sa pet odseka: mobilizacijski, ekonomski, saobraćajni, sanitetski i odsek za zaštitu naroda.
- 21. septembar*
- Četnička Kalinovička brigada Drinskog korpusa ušla u Kalinovik, koji je prethodnog dana napustila 11. hercegovačka udarna brigada 29. udarne divizije NOVJ zbog napada četničke Grupe jurišnih korpusa prema Gacku.

- Dva bataljona 20. romanijske udarne brigade 27. udarne divizije NOVJ zauzeli s. Požarnicu (kod Tuzle) koje je branilo oko 1000 četnika. Međutim, kad mu je stiglo pojačanje od G. Tuzle, neprijatelj je uporište povratio. Gubici četnika: 51 mrtav i 40 ranjenih; zaplenjeno 10 pušaka. Gubici bataljona NOVJ: 7 poginulih, 15 ranjenih i 3 nestala borca.
- Između Kiseljaka i Eusovače jedan bataljon 9. krajiške udarne brigade 10. udarne divizije NOVJ napao nemačku motorizovanu kolonu i naneo joj gubitke od 70 mrtvih i 130 ranjenih, a ošteti 17 kamiona i 1 tenk. Bataljon je imao 2 ranjena borca.
- U Konjičkoj župi (kod Konjica), u sastavu 29. udarne divizije 2. udarnog korpusa NOVJ, formiran Konjički NOP odred.
- 23. septembar — Osamnaesta istočnobosanska (hrvatska) i 21. istočnobosanska udarna brigada (bez jednog bataljona) 3. udarne divizije NOVJ zauzele Gračanicu, koju su branile ustaške jedinice i muslimanska milicija.
- U s. Tihaljini (kod Ljubuškog) Zapadnohercegovački NOP odred i jedan biokovski udarni bataljon razbili dve čete ustaške 0. brigade.
- Formirana 1. brigada narodne odbrane 3 (bosansko-hercegovačke) divizije KNOJ-a.
- 24. septembar — Kod s. Klupe (blizu Teslića) delovi četničkog Bosanskokrajiškog korpusa (1000 četnika) napali iz zasede kolonu delova 53. udarne divizije 5. udarnog korpusa NOVJ koja je prevozila sanitetski materijal za centralnu bolnicu u s. Maslovarama i 21 ranjenog borca. Posle četvoročasovne borbe, nadmoćni neprijatelj je razbio kolonu i zarobio ranjenike (13 ranjenika uspelo se osloboditi, a 8 njih ubili su četnici). Pored tih gubitaka, poginulo je 7, ranjeno 8 i nestalo 11 boraca NOVJ.
- Na prostorijsu s. Lukavca (kod Tuzle) stigla iz Slavonije, na putu za Srbiju. 28. udarna divizija NOVJ.
- 25. septembar — Posle kraće borbe kod s. Obija, 2. bataljon 11. hercegovačke udarne brigade i Kalinovički NOP odred 29. udarne divizije NOVJ zauzeli Kalinovik, odbacivši Kalinovičku brigadu četničkog Drinskog korpusa prema s. Miljevini.
- Iz Dervente krenula nemačka borbena grupa «Rudno» da deblokira svoje snage u Banjoj Luci.
- 26. septembar — Na putu preko istočne Bosne za Srbiju. 28. udarna divizija NOVJ zauzela s. Lopare i Janju. Do 3. oktobra razbila je četnički Majevički korpus.
- Na prostorijsi s. Buletić — s. Pribinić — s. Klupe — s. Rankovići (kod Teslića) delovi 53. udarne divizije 5. udarnog korpusa NOVJ napali jaču grupu četnika iz Bosanskokrajiškog korpusa i posle dvanaestočasovne borbe razbili je i odbacili prema s. Rudanici i s. Blatnoj. Gubici neprijatelja: 33 mrtva i 37 ranjenih; zaplenjeno: 9 pušaka, 800 metaka i 4 konja. Delovi 53. divizije NOVJ nisu imali gubitaka.
- 27. septembar — Nastupajući iz Bos. Gradiške radi deblokade snaga u Banjoj Luci, nemačka borbena grupa «Panvic» odbacila 8. krajišku udarnu brigadu 4. udarne divizije NOVJ i 13. krajišku udarnu brigadu 39. divizije NOVJ na istočne padine pl. Kozare i prodrla u Šibica Han.
- 27/28. septembar — Nastupajući od Dervente ka Banjoj Luci, nemačka borbena grupa «Rudno» u rejonu s. Klačnica forsirala r. Vrbas i obrazovala mostobran.
- 25. septembar — U rejonu s. Klačnica spojile se nemačke borbene grupe «Panvic» i «Rudno», zatim produžile dejstva ka Banjoj Luci i deblokirale posadu. Jedinice 5. udarnog korpusa NOVJ povukle su se s linije Banja Luka — Bos. Gradiška na istočne padine pl. Kozare i u okolini Banje Luke.
- 29. septembar — Jače četničke snage iz rejona Foče počele napad na Kalinovik. Po dva bataljona 11. hercegovačke udarne brigade 29. udarne divizije NOVJ i 2. brigade italijanske partizanske divizije «Garibaldi», Konjički i Kalinovički NOP odred, posle dvočasovnih borbi, odbili su napad i sprčili prodor četničke grupacije u južnu Hercegovinu.
- 30. septembar — Sedma krajiška udarna brigada 10. udarne divizije NOVJ, ojačana artiljerijskim divizionom, otpočela napad na Travnik. Glavnina je bila prodrla do fabrike duvana, ali, u dvodnevnoj oštroj borbi, grad nije mogla zauzeti zbog jakog otpora neprijatelja. Grad su branile ustaše Kupreškog bataljona, 19. bataljon 1. ustaške posadne brigade, domobrani Brze brigade, policija i žandarmi (ukupne jačine oko 1500 vojnika). Gubici neprijatelja: 61 mrtav i 119 ranjenih, a gubici 7. brigade: 21 mrtav i 64 ranjena borca.

- Septembar k. — U San. Mostu formirana 1. i 2. eskadrila 5. udarnog korpusa NOV.I. Eskadrile su formirane od aviona koje su jedinice 5. udarnog korpusa zaplenile na aerodromu u s. Zalužanima za vreme druge banjolučke operacije.
- U sastavu 53. udarne divizije 5. udarnog korpusa NOVJ formiran Uzlomački NOP odred.

Septembar

- Izabran Sreski odbor NOF-a za Bos. Grahovo.
- Na okružnoj konferenciji AF2-a za okrug Glamoč Livno izabran Okružni odbor AFZ-a.
- Na putu Travnik — Busovača, u borbi protiv nemačkih vojnika i ustaša, poginuo komandant 6. krajiške udarne brigade 4. udarne divizije NOV.T Mirko Vejinović, narodni heroj.
- Na r. Spreči (kod Tuzle), u borbi protiv nemačkih vojnika, poginuo komandant bataljona u 16. muslimanskoj udarnoj brigadi 27. udarne divizije NOVJ Brana Marković, narodni heroj.

CRNA GORA

1. septembar — U rejonu s. Pašinc Vode (kod Zabljaka i Izviđačka grupa 2. udarnog korpusa NOVJ razbila grupu od oko 200 četnika i nanela joj gubitke od 8 poginulih i više ranjenih.
- Posle jednodnevne oštre borbe delovi 0 crnogorske udarne brigade Primorske operativne grupe 2. udarnog korpusa NOVJ oslobodili s. G. Polje (kod Nikšića). U borbi je poginulo 138 nemačkih vojnika i 27 italijanskih fašista, a zarobljeno je 37 nemačkih vojnika i 48 italijanskih fašista. Brigada je imala 7 mrtvih i 23 ranjena borca.
- Na Skorčoj gori, u rejonu Klobuka i kod s. Dobrog Duba (blizu Vilusa) 1. i 5. bataljon 2. proleterske (dalmatinske) udarne brigade Primorske operativne grupe 2. udarnog korpusa NOVJ vodili borbu protiv četnika i posle kraće borbe odbacili ih u pravcu s. Lastve i Trebinja. Četnici su imali 13 mrtvih i veći broj ranjenih, a bataljoni 2. brigade 1 poginulog i 1 ranjenog borca.
2. septembar — Izviđačka grupa 2. udarnog korpusa NOVJ oslobodila Zabljak i s. Njegovuđu, koje su branili četnici.
- Drugi i 3. bataljon 2. proleterske (dalmatinske) udarne brigade Primorske operativne grupe 2. udarnog korpusa NOVJ izvršili prepad na garnizon u Nikšiću, u kome su se nalazili delovi nemačke 181. pešadijske divizije, italijanski fašisti i četnici.
4. septembar — Na prostoriji s. Babljak — s. Trebaljevo — s. Vranještica — pl. Ključ — Meloja (kod Kolašina) 9. crnogorska udarna brigada 3. udarne divizije NOVJ vodila borbu protiv oko 1200 četnika i nemačkih vojnika. Posle jednodnevne oštre borbe četnici su, uz pomoć nemačke jedinice iz s. Mateševa, ušli u Kolašin. Brigada se, štiteći 'beg stanovništva, povukla na položaji Patkovića Okolišta — Troglav. U toj borbi je poginulo 50 četnika a ranjen ih je veći broj. Brigada je imala 1 mrtvog i 4 ranjena borca.
6. septembar — Na položajima Troglav — Kordelj — Jarčeve strane (na pl. Bjelasic) 2. i 4. bataljon 5. proleterske (crnogorske) udarne brigade 3. udarne divizije NOVJ odbili nekoliko napada oko 1000 nemačkih vojnika, italijanskih fašista i četnika, koji su napadali iz Kolašina i s. Mateševa. Gubici neprijatelja: oko 10 mrtvih i više ranjenih, dok su bataljoni NOVJ imali 1 mrtvog i 2 ranjena borca.
7. septembar — Ila položajima Trograv — Kordelj — Jarčeve strane (na pl. Bjelasic) tri bataljona 5. proleterske (crnogorske) udarne brigade 3. udarne divizije NOVJ vodili oštru borbu protiv nemačkih vojnika, italijanskih fašista i četnika koji su napadali od Kolašina i s. Mateševa. Brigada je u toku noći izvršila neuspeo protivnapad. Neprijatelj je imao 12 mrtvih i više ranjenih, dok je 5. brigada imala 2 poginula i 5 ranjenih boraca.
8. septembar — U Paštroviće se iskrvalo 12 britanskih oficira (posle nekoliko dana stupili u vezu sa četnicima).
9. septembar — Štab 2. udarnog korpusa NOVJ izvršio reorganizaciju NOP odreda na teritoriji Crne Gore. Istom naredbom on je naredio Korpusnoj vojnoj oblasti, komandama područja i komandama mesta da sprovedu potpunu mobilizaciju ljudstva (ukoliko to zdravstveno stanje dozvoljava) na oslobođenoj i neoslobođenoj teritoriji Crne Gore.
- Peta proleterska (crnogorska) udarna brigada 3. udarne divizije NOVJ napala Bijelo Polje, u kome se nalazilo oko 300 pripadnika muslimanske milicije, 60 četnika i nešto

nemačkih vojnika. Posle kraće borbe neprijatelj je odbačen preko r. Lima i ka Brodarevu a grad je oslobođen. Neprijatelj je imao 4 mrtva; zaplenjena su 3 minobacača i druga ratna oprema. Brigada nije imala gubitaka.

10. septembar — Na položajima Siska — Crna glav3 — Pojatište — Konjsko brdo (na pl. Bjelasici) jedinice 7. i 9. crnogorske udarne brigade 3. udarne divizije NOVJ vodile ceo dan žestoku borbu protiv četnika, U toj borbi četnicima su naneti gubici od 45 mrtvih i više ranjenih. Zaplenjeno je: 8 p. mitraljeza. 10.000 metaka, 15 konja i drugi ratni materijal.
11. septembar — Jače snage četnika ušle u Berane (sada: Ivangrad) pošto su prethodno delovi 3. udarne divizije NOVJ — vojno-pozadinski organi i organi narodne vlasti evakuisali grad.
13. septembar — Jedinice 5. proleterske (crnogorske) udarne brigade 3. udarne divizije NOVJ izvršile napad na Mojkovac, u kome se nalazilo 300—400 četnika. 50 italijanskih fašista i manji broj nemačkih vojnika. U prvom naletu one su neprijatelja razbile i proterale ka Kolašinu. a Mojkovac sa okolinom oslobodile. Gubici neprijatelja: poginulo 15, ranjen veći broj i zarobljeno 7 vojnika. Zaplenjeno: minobacač, 2 p. mitraljeza, 8 konja i druga ratna oprema. Brigada nije imala gubitaka.
- 14/15. septembar — Dva bataljona 5. proleterske (crnogorske) udarne brigade 3. udarne divizije NOVJ, nastupajući od Mojkovca ka Kolašinu i savlađujući otpor četnika, izbili u rejon Kolašina, gde su. na liniji s. Drijenak — s. Babljak — Bašanje brdo, cele noći vodili borbu protiv nemačkih vojnika i italijanskih fašista. Najzad, posle nekoliko juriša, bataljoni su ovladali Babljakom i delom Bašanjeg brda i izbili na ivicu grada. Neprijatelj je imao 10 mrtvih i više ranjenih, a bataljoni 1 mrtvog i 2 ranjena borca.
15. septembar — S linije s. Babljak — Bašanje brdo — pl. Ključ — s. Šljivovica 5. proleterska (crnogorska) udarna brigadu 3. udarne divizije NOVJ izvršila koncentričan napad na Kolašin, u kome se nalazilo oko 100 nemačkih vojnika i 500—600 četnika i italijanskih fašista. Borba je trajala ceo dan, i tek oko 18 časova oslobođen je grad a neprijatelj je odbačen prema s. Mateševu. Poginulo je oko 40 nemačkih vojnika i 10 četnika, 4 nemačka vojniku su zarobljena a veći broj ih je ranjen. Zaplenjeno je: I top 75 mm (oštećen), 4 p. mitraljeza, 30 pušaka, 4 pištolja, 15 konja, oko 30.000 metaka, veći broj granata i mina za minobacače i druga oprema. Brigada je imala 5 mrtvih i 12 ranjenih boraca.
- I jedinice 7. i 9. crnogorske udarne brigade 3. udarne divizije NOVJ i jedan bataljon Ozne, posle višečasovne oštre borbe, oslobodili Berane (sada: Ivangrad), u kome se nalazilo oko 3.500 četnika i 200 nemačkih vojnika. Poginulo je 8 nemačkih vojnika i 294 četnika i više ih je ranjeno, a 15 četnika je zarobljeno. Zaplenjeno je: 3 topa II minobacača, 10 mitraljeza (3 neispravna), 11 p. mitraljeza, 158 pušaka, 8 pištolja, 75 konja, veća količina municije i druge opreme, kao i četnička arhiva. Obe brigade i bataljon Ozne imali su 12 mrtvih i 37 ranjenih boraca.
- U rejonu sciã Ržanice, Pešaca i Luga (kod Ivangrad) jedinice 9 crnogorske udarne brigade 3. udarne divizije NOVJ razbile grupu od preko 150 četnika i odbacili je ka Andrijevići i Sekularu. Poginulo je 60 četnika. Brigada je imala 1 mrtvog i 12 ranjenih boraca.
16. septembar — Peta proleterska (crnogorska) udarna brigada 3. udarne divizije NOVJ napala na s. Mateševo (kod Kolašina). u kome se nalazila posada 363. puka nemačke 181. pešađijske divizije (a u rejonu s. Jasena i s. Jabuke nalazili su se jaći delovi te nemačke divizije i četnici). Posle uporne višečasovne borbe 5. brigada je ovladala nekim položajima, ali s. Mateševo nije zauzela. 1 pored gubitaka, neprijatelj je iz dobro uređenih položaja, pružio snažan otpor. Brigada je imala 2 mrtva i 6 ranjenih boraca.
- U rejonu pl. Ključa oko 250 četniku, povlaćeci se od Berana (sada: Ivangrad), ispred 7. i 9. crnogorske udarne brigade, napalo delove 5. proleterske (crnogorske) udarne brigade 3. udarne divizije NOVJ. Brigada je razbila četnike i proterala ih u pravcu pl. Bjelasice. Poginula su tri a ranjen je veći broj četnika. Zaplenjeno je: 1 mitraljez. 1 p. mitraljez, 6 konja i nešto municije Brigada nije imala gubitaka.
17. septembar — Nastupajući od Berana (sada: Ivangrad) 9. crnogorska udarna brigada 3. udarne divizije NOVJ oslobodila Andrijevicu. odbacivši manje delove nemačkih jedinica i četnike.
- 17/18. septembar — Jedinice 5. proleterske (crnogorske) udarne brigade 3. udarne divizije NOVJ ponovo napale na nemačko-četničko uporište u s. Mateševu. Iako je vršeno nekoliko uzastopnih juriša, a neprijatelj trpeo gubitke, ni ovaj napad nije uspeo. Brigada se u zoru povukla na polazne položaje, uz gubitke od 2 mrtva i 12 ranjenih boraca.

18. septembar — Pretprveši osetne gubitke na položajima oko Nikšića (2. bataljon 363. puka 181. pešadijske divizije, italijanski bataljon crnih košulja i četnici Durmitorskog i Ostroškog četničkog korpusa) neprijatelj se povukao prema Danilovgradu. Pošto je uništila nemačku zaštitnicu. 6. crnogorska udarna brigada Primorske operativne grupe 2. udarnog korpusa NOVJ oslobodila je Nikšić. Time je bio zatvoren pravac povlačenja nemačkih snaga iz Crne Gore, preko Nikšića i Mostara, ka Sarajevu.
- U s. Buronjima (blizu Titograda), po naređenju Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ od 15. septembra, od Izviđačkog bataljona 2. udarnog korpusa, bataljona Nikšićkog NOP odreda i dva bataljona Lovčenskog NOP odreda formirana 10. crnogorska udarna brigada. Ona je ušla u sastav Primorske operativne grupe 2. udarnog korpusa NOVJ.
- 18/19. septembar — Peta proleterska (crnogorska) udarna brigada i delovi 7. crnogorske udarne brigade 3. udarne divizije NOVJ ponovo napali na nemačka uporišta u s. Mateševu — s. Jasenu — s. Jabuci (kod Kolašina), ali ni ovaj napad nije uspeo, zbog zakašnjenja jedinica koje su vršile širi obuhvat i jer dejstva nisu bila koordinirana. Neprijatelj je imao velike gubitke, dok je 5. brigada imala 2 mrtva i 7 ranjenih boraca. Napad je obnovljen i narednog dana
19. septembar — Delovi 10. crnogorske brigade Primorske operativne grupe 2. udarnog korpusa NOVJ, posle kraće borbe oslobodili Cevo.
27. septembar — U Bijelo Polje ušla 7. crnogorska brigada 3. udarne divizije NOVJ.
- Jedinice 10. crnogorske brigade Primorske operativne grupe izvršile snažan napad na komunikaciju Grahovo — Risan, koju su zaposeli nemački vojnici i četnici. Posle kraće borbe, one su ovladale položajima iznad komunikacije i neprijatelja odbacile u s. Crkvice, s. Grkovac. s. Dragalj i Grahovo.
29. septembar — Deveta crnogorska udarna brigada 3. udarne divizije NOVJ napala i posle kraće borbe, zauzela Rožaje, odbacivši oko 250 pripadnika muslimanske milicije i 20 nemačkih vojnika u pravcu Peći i zaplenivši 1 minobacač, 4 mitraljeza, veću količinu municije, magacin hrane i drugu ratnu opremu.
30. septembar — U rejonu Komana. s. M. Zagrede i s. Zagarača (kod Danilovgrada) jače četničke snage iz rejona Podgorice (sada: Titograd) i Spuža napale delove 6. crnogorske udarne brigade Primorske operativne grupe i Zetskog NOP odreda. U borbi koja je trajala ceo dan napad četnika je odbijen. Poginulo je 18 četnika a više ih je ranjeno.

HRVATSKA

1. septembar — Na prostoriji s. M. Branjska — s. Večeslavac — s. Hudovljani (kod Križevaca) jedinice 33. divizije NOVJ odbile napad oko 1000 ustaša iz Koprivnice i s. Novigrada Podravskeg.
- Udarne brigade »Franjo Ogulinac Seljo«, Karlovačka brigada i delovi 2. diverzantskog bataljona 4. korpusa NOVJ oštetili železničku prugu Zagreb — Karlovac na 344 mesta i srušili 2 mosta, 7 bunkera i podvožnjak. Pored toga, zauzeli su ž. st. Desinec (kod Jastrebarskog) 1 zarobili domobransku posadu.
- Kod s. Podruta (blizu Zlatara) 1. zagorska brigada Zapadne grupe NOP odreda 10. korpusa NOVJ, posle kraće borbe, odbila napad tri čete Paveličeve gardijske brigade, prinudivši ih na povlačenje u pravcu Novog Marofa.
- Na putu s. Seget — s. Prapatnica (kod Splita) jedinice Šibensko-trogirskog NOP odreda napale nemačku motorizovanu kolonu i uništile tenk i 5 kamiona.
- 1/2. septembar — Između Banove Jaruge i Nove Gradiške jedinice 6. korpusa NOVJ porušile železničku prugu Beograd — Zagreb na 162 mesta.
- Udarne brigade »Franjo Ogulinac Seljo«, Karlovačka brigada i delovi 2. diverzantskog bataljona 4. korpusa NOVJ oštetili železničku prugu Zagreb — Karlovac na 300 mesta i srušili 3 mosta i 8 bunkera. Pored toga, zauzele su ž. st. Mavračić (kod Jastrebarskog).
- Turopoljsko-posavski NOP odred i delovi 2. diverzantskog bataljona 4. korpusa NOVJ oštetili železničku prugu Zagreb — Sisak na 100 mesta 1 srušili 1 most.
2. septembar — Između s. Podruta i s. Budinščine (na pruzi Zagreb — Varaždin) 1. udarna brigada »Braća Radić« 32. divizije NOVJ i delovi 3. diverzantskog bataljona 10. korpusa NOVJ porušili oko 6500 m železničke pruge.

- Između s. Vrbovca i s. Gradeca (na pruzi Zagreb — Križevci) delovi 3. diverzantskog bataljona 10. korpusa NOVJ miniranjem srušili prugu i 2 neprijateljska transportna voza. Uništeno je 7 vagona i 1 lokomotiva, a 1 lokomotiva je oštećena. Saobraćaj je obustavljen do 4. septembra¹
- U železničkoj radionici u Zagrebu, eksplozijom paklene mašine koju su podmetnuli radnici — omladinci, potpuno uništeno 6 mašini.
- 213. septembar** — Između s. Banove Jaruge i s. Vrpolja jedinice 6. korpusa NOVJ porušile železničku prugu Beograd — Zagreb na 308 mesta i oštetile 3 propusta i 1 bunker.
- 3. septembar** — Kod s. Dobrog Sela (na putu Knin — Bihać) jedinice 2. bataljona 13. dalmatinske brigade 9. divizije NOVJ napale nemačku motorizovanu kolonu: zapalile 8 i oštetile 12 kamiona, ubile 80, ranile 30 i zarobile 2 nemačka vojnika, zaplenile veću količinu oružja i 2 kamiona raznog materijala. Bataljon je imao 1 poginulog i 4 ranjena borca.
- Delovi Karlovačke brigade i 2. diverzantskog bataljona 4. korpusa NOVJ porušili železničku prugu Zagreb — Karlovac na 68 mesta, 5 bunkera, 1 most i ž. st. Domagoviće (kod Jastrebarskog).
- Delovi Turapoljsko-posavskog NOP odreda i 2. diverzantskog bataljona 4. korpusa NOVJ porušili železničku prugu Zagreb — Sisak na 10 mesta i srušili 2 mosta.
- Izašao prvi broj »Biltena« Telegrafске agencije Hrvatske.
- 4. septembar** — U s. G. Križu 1 s. Huaovljanima jedinice 33. divizije NOVJ izvršile napad na ustaško-domobranske snage koje su 2. septembra došle iz Koprivnice i s. Novigrada Podravske. Posle više juriša, jedinice 33. divizije su se povukle.
- Između s. Budinščine i s. D. Konjšćine na pruzi Zagreb - Varaždin) 2 brigada »Matija Gubec« 32. divizije NOVJ i delovi 3. diverzantskog bataljona 10. korpusa NOVJ porušili 6 km pruge.
- Kod s. Cepelovca i s. Budrovec (blizu Bjelovara) ustaše iz s. Đurdevca napale Podravski NOP odred 10. korpusa, ali su posle kraće borbe odbačene.
- U Pisarovini, na okružnoj konferenciji NOF-a za Pokuplje, u prisustvu delegata svih srezova tog okruga, izabran Okružni odbor NOF-a.
- 4/5. septembar** — Osječka brigada 12. divizije NOVJ napala domobransko uporište u s. Garčinu (kod Slav. Broda) i u petočasovnoj borbi uništila posadu u žand. st., zatim se povukla. Između s. Garčina i s. Vrpolja porušila je prugu na 38 mesta i srušila 3 mosta. Zarobila je 13 domobrana i 4 žandarma i zaplenila 2 puškomitraljeza i 20 pušaka.
- Jedinice Zumberačke brigade 34. divizije NOVJ zauzele žand. st. u s. Draganićima (na pruzi Karlovac — Zagreb) i zarobile posadu.
- 5. septembar** — U rejonu s. Bunić — s. Ljubovo (kod Gospića) tri ustaška i jedan legionarski bataljon iz s. Široke Kule i s. Perušića napali 3. brigadu 35. divizije NOVJ. Borbe su vođene do 7. septembra, kada se neprijatelj povukao u polazne rejone.
- Između s. Suhopolja i s. Suhop. Cemernice (blizu Virovitice) Virovitička brigada 40. divizije NOVJ napala neprijateljsku kolonu iz s. Suhopolja, jačine 150 vojnika. Neprijatelj je uspeo da se probije u Viroviticu.
- U s. Mirkovcu (kod Novog Marofa) 2. bataljon 1. zagorske brigade Zapadne grupe NOP odreda 10. korpusa NOVJ razoružao domobransku posadu.
- Septembar p.** — Socijalno odeljenje ZAVNOH-a osnovalo 5 domova za decu bez roditelja i decu boraca NOVJ (jedan u Pokuplju, dva u Kordunu i dva u Baniji).
- 5/6. septembar** — Delovi 12. udarne brigade 12. divizije NOVJ napali Slav. Požegu, koju su branili delovi domobranskog 8. lovačkog puka, oko 300 vojnika iz nemačke 1. kozačke konjičke divizije i izveslan broj ustaša i žandarma. Jedinice NOVJ su prodrle u grad, ali su se, zbog intervencije 3. bataljona domobranskog 8. lovačkog puka iz Pletemice, morale povući. Tom prilikom se predalo oko 400 domobrana.
- Posle četvoročasovne borbe jedinice Osječke brigade 12. divizije NOVJ zauzele s. Perkovac Stari (kod Đakova), u kome se branila 7. četa 5. lovačkog puka domobranske 3. lovačke brigade.
- Između s. Lipovljana i Novske Brodska brigada 28. udarne divizije NOVJ porušila železničku prugu Beograd — Zagreb na 130 mesta i srušila 1 most.

¹ Po drugom podatku diverzija je izvršena 4. septembra

- I/među Virovitice i Barca Virovitička brigada 40. divizije NOVJ porušila željezničku prugu na 36 mesta.
  - Između Novske i Okučana jedinice 17 udarne brigade 28. udarne divizije NOVJ porušile željezničku prugu Beograd — Zagreb na 180 mesta.
- G. septembar*
- Između s. Generalskog Stola i s. Tounja (kod Karlovca) jedinice 3. udarne brigade 8. udarne divizije NOVJ, iz zasede, napale d'love nemačke 392. legionarske divizije i nanele im velike gubitke.
- U s. Dabru (kod Otočca) 1. brigadu 35. divizije NOVJ razbila četnu 19. ustaškog bataljona i 40 milicionera.
- Jedinice Karlovačke brigade i delovi 2. diverzantskog bataljona 4. korpusa NOVJ oštetili prugu Zagreb — Karlovac na 76 mesta i srušili ž. st. Lazina, 8 bunkera, 2 mosta i 2 podvožnjaka.
- Između s. V. Gorice i s. Mraclina jedinice Turopoljsko-posavskog NOP odreda i delovi 2. diverzantskog bataljona 4. korpusa NOVJ porušili prugu Zagreb — Sisak na 18 mesta i srušili 1 most.
- Na pruzi Ploče—Metković delovi 2. bataljonu Neretvanskog NOP odreda uništili nemački voz (lokomotivu i 3 vagona).
- Pri napadu na Slav. Požegu poginuo komandant 12. divizije NOVJ Nikola Demonja, narodni heroj.
- 7. septembar*
- Naredbom GS NOV i PO za Hrvatsku, od 1, 2. i 3. diverzantskog bataljona formirana Grupa diverzantskih odreda, sastava: 1, 2. i 3. diverzantski odred.
- Dva bataljona 1. brigade 35. divizije NOVJ zauzela četničko uporište u s. Škarama i s. Glavacama (kod Otočca).
- 7/8. septembar*
- Delovi 32. divizije NOVJ napali 130 domobrana u Sv. Ivanu Zelini (kod Zagreba). Domobrani su se zatvorili u žand. st. i odatle su pružali otpor. Posle sedmočasovne borbe jedinice 32. divizije su se povukle. Neprijatelj je imao 7 mrtvih i ranjenih i 32 zarobljena vojnika. Zaplenjeno je: 2 p mitraljeza, 3 automata, 100 pušaka, 11.000 metaka i 100 ručnih bombi.
  - Udarne brigade Franjo Ogulinac Seljo, Karlovačka brigada i delovi 2. diverzantskog odreda Grupe diverzantskih odreda GS NOV i PO za Hrvatsku zauzeli ustaško-domobrantsko uporište u s. Zdenčini (na pruzi Zagreb — Karlovac). Oni su porušili ž. st. i 3 bunkera, uništili lokomotivu, 8 oklopnih vagona, 4 vagona sa senoin i 4 vagona sa clivima i zaplenili minobacač sa 100 mina, 6 mitraljeza, 62 puške, 60.000 metaka i drugu opremu.
  - U Hvarskom kanalu britanski torpedni čamci MTB 667 i 674 potopili nemački torpedni čamac.
- 8. septembar*
- Inž. August Košutić, član rukovodstva HSS u Hrvatskoj, došao u Otočac da pregovara sa CK KPH i GŠ NOV i PO za Hrvatsku. On je, pored ostalog, zahtevao: da se sreski prvaci i zastupnici HSS, izabrani 1938. godine, priznaju kao predstavnici naroda i izjednače s učenicima ZAVNOH-a, te da se formira zajedničko ustavotvorno telo: Vrhovno veće republike Hrvatske (u kome bi predloženih 79 poslanika HSS, prema 72 poslanika ZAVNOH-a, imali apsolutnu većinu); da se NOV i PO i domobrani spoje u jedinstvenu Hrvatsku vojsku; da se usvoje principi tzv. seljačke demokratije HSS. CK KPH i GŠ NOV i PO za Hrvatsku odbacili su Košutićeve zahteve i prekinuli svake dalje političke razgovore sa vodstvom HSS, čiji su predložili negirati odluke II zasedanja AVNOJ-a.
  - U sanitetskom odeljenju GŠ NOV i PO za Hrvatsku, formirano pet odseka: za trupni sanitet, za sanitetsku službu korpusne vojne oblasti, za epidemiološku i higijensku službu, za apotekarsku službu i za veterinarsku službu.
  - Po naređenju C.S NOV i PO za Hrvatsku formirana Komanda šibenskog vojnog područja.
  - Odeljenje pravosuđa ZAVNOH-a izdalo Uputstvo o postupku sudova u građanskom parničkom postupku.
  - Jedinice 8. korpusa NOVJ otpočele akcije na komunikacijama na celom svom operativnom području.
  - Kod s. Otrića (na putu Knin — Gračac) jedinice 9. divizije NOVJ napale nemačku motorizovanu kolonu i uništile 6 kamiona s municijom i drugom ratnom opremom.
  - Sa o. Visa prebacila se na J. Hvar 1. proleterska dalmatinska udarna brigada 26. divizije NOVJ. Sutradan, u šestočasovnoj borbi, u rejonu Starigrad—Vrboška razbila

je bataljon "Brandenburg" nemačke 118. lovačke divizije. Ostaci nemačkog bataljona, ukrcani na pet brodova, napustili su o. Hvar, ali su saveznički brodovi i avijacija potopili četiri broda (sa oko 300 nemačkih vojnika).

- Prva udarna brigada »Vasilj Gaćeša« 7. udarne divizije NOVJ, posle dvodnevni borbi, zauzela nemačko i domobransko uporište u s. Brđnima (na pruzi Sisak — Sunja), zaplenivši 2 minobacača sa 350 mina, 2 mitraljeza, 1 p. mitraljez, 25 pušaka, 52 bombe, 125.200 metaka i drugu opremu.
  - Posle četvoročasovne žestoke borbe Osječka brigada 12. divizije NOVJ zauzela s. Vrpolje (kod Đakova) u kome su se branili delovi domobranskog 5. lovačkog puka 3. lovačke brigade i oko 100 nemačkih vojnika. Ona je uništila nemačku propagandnu radio-stanicu za Balkan, zarobila celu domobransku posadu, zaplenila 2 topa, 200 pušaka, 2 vagona municije, 80 kola razne opreme, i srušila 3 mosta i oštetila prugu na 100 mesta.
  - U Čazmi, na prvoj konferenciji NOF-a za zagrebačku oblast, izabran je Oblasni odbor NOF-a.
  - Us. Cjepidlakama (kod Križevaca), na okružnoj konferenciji NOF-a za okrug Viroviticu, izabrani Okružni odbor NOF-a i delegati za oblasnu i zemaljsku konferenciju NOF-a Hrvatske.
  - Između s. Zaprešića i s. V. Trgovišta (na pruzi Zagreb — Varaždin) delovi 3. diverzantskog odreda Grupe diverzantskih odreda GS NOV i PO za Hrvatsku srušili most i oštetili prugu na 00 mesta.
  - Saveznička avijacija u tri navrata, sa oko 120 aviona, bombardovala Slav, i Bos. Brod i oštetila železnički most, obe železničke stanice, stražaru i centar grada u Slav. Brodu.
- 8/9. septembar
- Na putu s. Otrić — Srbski klanac (kod Gračaca) 4. dalmatinska brigada 9. divizije NOVJ napala iz zasede nemačku motorizovanu kolonu, uništila 29 kamiona punih municije i raznog drugog materijala i oštetila 1 tenk.
  - Prva udarna brigada 8. udarne divizije NOVJ izvršila neuspeo napad na ustaška i domobranska uporišta u s. Turnju i s. G. Mekušju (kod Karlovca).
9. septembar
- Peta i 0. dalmatinska udarna brigada 19. divizije NOVJ napale na Benkovac, koji su branili ojačani 2. bataljon 891. puka nemačke 264. pešadijske divizije, četnička Benkovačka brigada i 5. ustaški bataljon — ukupno oko 1.000 vojnika. Neprijateljska posada se probila u pravcu s. Karina. Jedinice 19. divizije su 10. septembra zauzele Benkovac, ali su se već sutradan morale povući ka s. Karlnu i s. Polaći pred jakim nemačkim snagama koje su nastupale iz s. Bribirskih Mostina i s. D. Zemunika. Neprijatelj je imao 257 poginulih, 115 ranjenih i 161 zarobljenog vojnika. Gubici jedinica NOVJ: 13 poginulih, 30 ranjenih i 1 nestao borac.
  - Jake nemačke i ustaške snage (delovi nemačke 1. kozačke konjičke divizije i 8. ustaške brigade) iz Petrinje i Siska otpočele dvodnevni napad na jedinice 1. udarne brigade »Vasilj Gaćeša« i 2. udarne brigade i 1. banijskog NOP odreda 7. udarne divizije NOVJ na prostoriji s. Luščani — s. Šušnjar — s. Jabukovac i u rejonu D. Velešnje (kod Gline). Jedinice 7. udarne divizije NOVJ uspele su da odbiju napad i prinude neprijatelja da se povuče u polazne garnizone.
  - Drugi bataljon Zagorskog NOP odreda napao i razbio ustaško-domobransku posadu u s. V. Trgovištu (kod Zagreba).
  - Na r. Neretvi (između s. Rastoke i s. Rogotina) delovi Neretvanskog NOP odreda potopili motorni čamac s nemačkom posadom.
  - Izabran Oblasni odbor NO fronta za Istru.
- S/10. septembar
- Delovi 7. udarne divizije NOVJ i 1. brigada 33. divizije NOVJ zauzeli ustaško-domobranska uporišta u s. Vrbovcu i s. Repincu (na pruzi Zagreb — Križevci), oštetili železničke pruge Križevci — Bjelovar i Križevci — Zagreb na 123 mesta i porušili 5 mostova, dve železničke stanice. 12 bunkera i 8 km tt linije.
10. septembar
- Ustaško-domobranske i nemačke snage, pod pritiskom delova 40. divizije NOVJ, napustile s. Suhopolje (kod Virovitice), a neposredno posle toga u selo ušla Virovitička NO brigada.
  - Benkovački NOP odred zauzeo ustaško uporište u s. Vrani (kod Biograda).
  - Kod s. Sesvetskog Kraljevca (na pruzi Zagreb — s. Dugo Selo) delovi 3. diverzantskog odreda Grupe diverzantskih odreda GS NOV i PO za Hrvatsku zauzeli bunker i u njemu zarobili 10 domobrana i 2 nemačka vojnika, zaplenili 2 mitraljeza i 10 pušaka.

- Izašao prvi broj lista »Narodni vojnik«. Izdavao ga GS NOV i PO za Hrvatsku.
- 10/11. septembar — Na putu s. Otrić — D. Lapac 3. bataljon 3. dalmatinske udarne brigade 9. divizije NOVJ napao nemačku kolonu i uništio 4 kamiona sa oko 20.000 kg brašna.
- 11. septembar — GS NOV 1 PO za Hrvatsku izdao uputstvo o mobilizaciji u pozadini prilikom oslobođenja pojedinih krajeva i gradova.
- ¹ U s. Kupirovu (kod Gračaca) jedinice 3. dalmatinske udarne brigade 9. divizije NOVJ napale domobranksu posadu i odbile napad delova nemačke 373. legionarske divizije i četnika koji su pristigli iz s. Srba. Poginulo je 7, ranjeno 15 i zarobljeno 25 neprijateljskih vojnika.
- Na putu Krapina — s. Durmanec 1. bataljon Zagorskog NOP odreda napao iz zasede jednu četvu 7. ustaškog bataljona, ojačanu nemačkim policijskim snagama, i posle kraće borbe odbacio je u pravcu Krapine.
- Kod Šibenika udarna grupa Šibensko-trogirskog NOP odreda uništila 4 nemačka kamiona: poginuli 1 viši oficir i 28 vojnika i ranjeno 35 vojnika.
- Iz luke Oliba ojačana četa mornaričke pešadije 2. pomorsko-obalskog sektora Mornarice NOVJ izvršila desantni prepad na o. Pag i u s. Novalji ubila 10 i zarobila 23 ustaše.
- Na pruzi Čakovec — Kotoriba delovi 3. diverzantskog odreda Grupe diverzantskih odreda GS NOV i PO za Hrvatsku minirali prugu i srušili dva nemačka transportna voza.
- Održana zajednička sednica ONO odbora za Liku, Izvršnog odbora Okružnog odbora NOF-a za Liku i predstavnika 1. i 2. ličkog vojnog područja u cilju donošenja plana za izgradnju popaljenih kuća u Lici.
- Na okružnoj konferenciji NOF-a izabran Okružni odbor NOF-a za Knin.
- U 12. septembar — Sa o. Visa 1. dalmatinska udarna i 12. dalmatinska brigada 20. divizije NOVJ i jedan saveznički komandos izvršili desant na o. Brač. Borbe protiv delova 738. puka nemačke 118. lovačke divizije vodene su do 18. septembra, kada su zauzeta i poslednja neprijateljska uporišta. Prema nepotpunim podacima, preko 700 nemačkih vojnika je izbačeno iz stroja a 20. divizija NOV.T imala je 35 mrtvih i 197 ranjenih boraca.
- Udarne brigade »Franjo Ogulinac Seljo zauzela ustaško-domobranksa uporišta u s. Brezovici i s. Remetincu (blizu Zagreba). Neprijatelj je imao 24 mrtva, 15 ranjenih i 15 zarobljenih vojnika, a jedinice NOVJ 3 poginula i 0 ranjenih boraca. Zapoljeno: 2 mitraljeza, 3 p. mitraljeza, 38 pušaka, 9000 metaka i druga oprema.
- Deseta dalmatinska udarna brigada 20. divizije NOVJ napala ustašku i žandarmersku posadu u s. Hrvacama (kod Sinja). Neprijatelj je imao 16 ranjenih, a 10. brigada — 2 poginula i 10 ranjenih boraca.
- 12. septembar — Delovi 6. korpusa NOVJ ušli u Slav. Požegu, koju su, pod njihovim pritiskom, napustile ustaško-domobrankske i nemačke snage.
- U rejonu s. Kamanja. s. Dvorišta i s. Novaka delovi Karlovačkog NOP odreda odbili napad ustaša iz s. Ozlja (kod Karlovca) i prinudili ih na povlačenje u polazni garnizon.
- Drugi bataljon Zagorskog i 2. bataljon Zagrebačkog NOP odreda zauzeli s. Zabok (kod Krapine) u kome se branila domobranksa četa i žandarmi.
- Na ušću r. Neretve delovi Neretvanskog NOP odreda napali i zapalili nemački motorni jedrenjak.
- Kod o. Mljeta saveznička avijacija greškom potopila patrolni čamac PC 75 v> 4. pomorsko-obalskog sektora Mornarice NOVJ.
- Izišao prvi broj »Vojnog glasnikai, službenog lista Glavnog štaba NOV i PO za Hrvatsku.
- 13. septembar — Deveta divizija NOVJ napala neprijateljsku posadu (delove nemačke 373. legionarske divizije, domobrankske i četnike) u D. Lapcu i selima Dobrom Selu, Doljanima, Brotnji, D. Suvaji i Srbu. Poginulo je 66, ranjeno 103 i zarobljeno i predalo se 419 neprijateljskih vojnika i 11 olicira. Divizija je imala 10 poginulih, 42 ranjena i 3 nestala borca.
- U s. Škabrnju (kod Zemunika) 5. dalmatinska udarna brigada 19. divizije NOVJ uništila ustašku posadu: poginulo 14, ranjeno 6 i zarobljeno 26 ustaša i 12 milicionera.

JEDINKI : MAKEDONSKE BRIGADE U REJONU I'KIL.EPA OKTOBRA 1944. GODINI:

JEDINICE I. MAKEDONSKO-KOSOVSKJE UDARNE BRIGADE NA MARSU U FEBRUARSKOM POHODU

Koci s. Selca nemačka kolona iz Đakova, jačine oko 300 vojnika, potpomognula tenkovima i bornim kolima, napala Cehoslovačku NO brigadu 7. Žiška Brigada se posle kratke ali oštre borbe povukla u pravcu s. Konđrića.

Mljetski NOP odred oslobodio o. Mljet, prisilivši ojačanu četu iz nemačke 118. lovačke divizije da se povuče na poluostrvo Pelješac.

Između s. Odre i V. Gorice (na pruzi Zagreb — Sisak) delovi diverzantskog odreda Grupe diverzantskih odreda GS NOV i PO za Hrvatsku miniranjem pruge srušili neprijateljski transportni voz: uništili si vagona i oštetili lokomotivu.

Delovi 10. korpusa i 7. udarne divizije NOV.T napali Križevce, koje su branili dolovi domobranske 1. posadne brigade. Zbog zakašnjenja nekih jedinica NOV.I, neprijatelj je organizovao odbranu i sprečio zauzimanje Križevaca.

Po naređenju VŠ NOV i POJ, 28. udarna divizija 6. korpusa NOV.T prešla r. Savu na odseku s. Koboš — s. Dubočac. spojila se sa svojim 21. udarnom brigadom i preko Bosne krenula u Srbiju, gde će ući u sastav 12. udarnog korpusa I.OVJ.

Kod s. Sumartina (na o. Braču) britanski torpedni čamci MTB 037, 634 i 674 potopili 4 nemačka manja broda.

Jedinice 40. divizije NOVJ zauzele Pakrac, koji su branili 1. i 2. bataljon domobranskog 8. brdskog puka i druge manje domobranske jedinice

Posavski NOP odrod Zapadne grupe NOI-1 odroda 0 korpusa NOVJ i 1 bataljon 18. brigada 40. divizije NOVJ zauzeli Upite (kod r.-kn.ca) koji je branila glavovina 2. bataljona domobranskog 4. brdskog puka. Manji deo posade uspeo je da se probije ka Banovoj Jaruzi, ostatak je uništen ili zarobljen.

Jedinice 1. istarske brigade »Vladimir Gortan« 43 divizije NOV.T izvršile neuspeo napad na s. Klanu (kod Rijeke), gde se branilo oko 350 nemačkih vojnika i slovenačkih domobrana.

Treća prekomorska brigada 26. divizije NOVJ oslobodila o. Korčulu, i 1. omladina se branili mr.n i delovi 750. puka nemačke 118. lovačke divizije.

Na oslobođenom delu pl. Biokova održana okružna konferencija NI.-1-a i izabran Okružni odbor NOF-a za okrug Biokovo — Neretva.

U rojonu Omiša, prilikom brmbar.invnv"- vtrenih puložajfl nemačke artiljer"jo, oboren avion u kome je poginuo kapetan Franjo Kluz, narodni heroj.

Posle osmočasovne borbe Karlovačka brigada 34. divizije NOVJ obustavila napad na s. Zazinu (kod Siska), gde su se branili delovi 3. bataljona domobranske 4. posadne brigade.

Kod s. Sućurja (na o. Hvaru) nemački brodovi zarobili patrolni čamac PC 73 iz 4. pomorsko-obalskog sektora Mornarice NOV.T.

U s. Bukovlju i s. Kamenici (kod Brinja) 1. udarna brigada 13. divizije NOVJ napala delove 19. ustaškog bataljona, ali se povukla kad je neprijatelju pristiglo pojačanje iz s. Krišpolja.

Treća brigada 35. divizije NOVJ napala elelove 31. ustaškog bataljona i zauzela s. Kosinj (kod Gospića).

Na aerodromu na Grobničkom polju (kod Sušaka) 2. brigada 13. divizije NOVJ razbila četvu Posadnog bataljona 3. ustaško brigade i uništila 1 avion. 15 baraka i kasarnu.

U rojonu s. Ilašća (kod Karlovca) jedinice 1. bataljona Karlovačkog NOP odreda odbile napad ustaša iz s. Ozlja. prinudivši ih na povlačenje u polazni garnizon.

Delovi 2. diverzantskog odreda Grupe diverzantskih odreda GS NOV i PO za Hrvatsku porušili železničku prugu između Sunje i Zagreba na 108 mesta a između Karlovca i s. Rečica na 20 mesta.

U s. Pisarovini (kod Karlovca) održana okružna konferencija AFZ-a za Pokuplje, kojoj je prisustvovalo 1200 žena iz Posavine, Turopolja, Pokuplja i Zumberka. Izabran je Okružni odbor AFZ-a za Pokuplje.

U rojonu Samobora, po naređenju Štaba 34 divizije NOVJ, formiran Sairuborsko-jaskanski NOP odred.

Na konferenciji predstavnika svih političkih grupa i organizacija izabran Okružni odbor NOF-a za okrug Pazin (u Istri).

16. *septembar* — Jedinice 3. prekomorske i 11. dalmatinske udarne brigade 26. divizije NOVJ otpočele borbu za oslobodenje poluostrva Pelješca, gde su se branili manji delovi 750. puka nemačke 118. lovačke divizije i jedan bataljon nemačke 369. legionarske divizije. Do 18. septembra Pelješac je bio oslobođen. Gubici neprijatelja: 180 mrtvih, 95 ranjenih i 431 zarobljen.
- Virovitička brigada i dva bataljona 18. brigade 40. divizije NOVJ ušli u Daruvar, iz koga su se, uz pomoć snaga iz Banove Jaruge (2. kozačkog puuii nemačke 1. kozačke konjičke divizije i 1. bataljona domobranske 1. brdske brigade), povukli domobranski 4. brdski puk (bez 2. bataljona) i 11. ustaški bataljon.
- U oslobođenom Lastovu, na okružnoj konferenciji NOF-a, izabran Okružni odbor NOF-a za Dubrovnik.
17. *septembar* — GŠ NOV i PO za Hrvatsku izdao opšte upulstvo o posedanju luka i pristaništa.
- Peta dalmatinska udarna brigada 19. divizije NOVJ izvršila napad na ustaško uporište u s. Zemuniku (kod Zadra) i ubila 45, ranila 22 i zarobila 21 ustašu, a pretrpela gubitke od 5 mrtvih, 12 ranjenih i 1 nestalog borca.
- Saveznička avijacija bombardovala Osijek i Vinkovce: u Vinkovcima porušila 12 i oštetila oko 30 kuća, a u Osijeku porušila 10 i oštetila 77 kuća.
- U s. Đulavecu (kod Daruvara), na Oblasnoj konferenciji NOF-a, izabran Oblasni odbor NOF-a za Slavoniju.
18. *septembar* — Između s. Vrpolja i Đakova nemačke i ustaške snage (oko 1000 vojnika) iz ovih mesta, potpomognute tenkovima, napale 12. udarnu brigadu 12. divizije NOVJ. Posle desetočasovne borbe neprijatelj je odbačen u pravcu Đakova.
- Izabran GNO odbor za Daruvar.
- 13/19. *septembar* — Osječka i Cehoslovačka brigada »Jan Žiška« 12 divizije NOVJ napale neprijateljska uporišta u s. Garčinu i s. Andrijeveima (kod Slav. Broda). U s. Garčinu uništile 2 bunkera i železničku stanicu, a između s. Andrijevac i s. D. Vrbe oštetile železničku prugu na 200 mesta i srušile 2 propusta i 1 most.
- Jedinice Zadarskog NOP odreda upale u s. Ljubač (kod Zadra) i zarobile 34, ubile 2 i ranile 6 ustaša. Odred je imao 2 ranjena borca.
- 19/20. *septembar* — Jedinice 5. dalmatinske udarne brigade 19. divizije NOVJ napale ustašku posadu i zauzele s. Nadin (kod Benkovca), ubivši 3 i zarobivši 18 ustaša. Brigada je imala 10 poginulih i 21 ranjenog borca.
20. *septembar* — Na Krčkom brdu i Gradini, kod s. Srba (na putu D. Lapac — Knin), jedinice nemačke 373. legionarske divizije napale 5. italijanski bataljon 3. dalmatinske udarne brigade 9. divizije NOVJ i nanele mu gubitke od 5 mrtvih i 21 ranjenog borca.
- Kod o. Prvića borci mornaričke stanice o. Zirja zarobili 4 nemačka vojnika u čamcu na jedra.
- U gradu Hvaru, na okružnoj konferenciji NOF-a, izabran Okružni odbor NOF-a za srednjodalmatinsko otočje.
- U Lastovu, povodom konferencije NOF-a dubrovačkog okruga, priređena izložba štampe, fotografija, grafikona, umetničkih plakata i dokumenata o NO odborima.
- 20/21. *septembar* — Počelo iskrcavanje jedinica 12. dalmatinske brigade 26. divizije NOVJ sa o. Brača na o. Šoltu. Ono je završeno 22/23. septembra. Dve čete 892 puka nemačke 264. pešadijske divizije, prikupljene u uvali Rogaču, 23. septembra su se ukrcale na tri desantna broda, ali su ih na putu za Split potopili britanski torpedni čamci
21. *septembar* — Jedinice 35. divizije NOVJ zauzele s. Janču, s. Široku Kulu, s. Lički Osik i s. Perušić, koje su branila četiri bataljona 4. ustaške brigade. Ali je neprijatelj, sa pristiglim pojačanjima iz Otočca i Gospića, izvršio protivnapad i primorao jedinice 35. divizije na povlačenje ka Krbavskom polju.
- Kod ž. st. Stenjevac (na pruzi Zagreb — Zidani Most) delovi 3. diverzantskog odreda Grupe diverzantskih odreda GŠ NOV i PO za Hrvatsku minirali prugu i srušili teretni voz, uništili lokomotivu i 4 vagona. Saobraćaj je obustavljen 24 časa.
- Prominski NOP odred ušao u sastav Kninskog NOP odreda kao njegov 3. bataljon.
- Saveznička avijacija bombardovala Slav. Brod, Osijek i Vinkovce. U Slav. Brodu je porušila železničku stanicu, fabriku vagona, tvrđavu i deo centra grada, a u Osijeku koloseke na železničkoj stanici, radionice za opravku lokomotiva i vagona, skladište i upravnu zgradu.

- 22. septembar* — Jedinice 20. divizije NOVJ otpočele napad protiv ustaških i četničkih snaga oko Drniša, na Petrovom polju i u Cetinskoj dolini, koje su imale zadatak da obezbeđuju komunikacije iz Drniša ka obali, dolini r. Cetine i Kninu. U borbama do 25. septembra oslobođena je većina sela na Petrovom polju, a neprijatelj je pretrpeo osetne gubitke u ljudstvu: pored većeg broja mrtvih i ranjenih, zarobljena su 134 vojnika. Divizija je imala 18 mrtvih, 5 ranjenih i 15 zarobljenih i nestalih boraca.
- Iz Kutine, s. Gračenice. s. Popovače i s. Tuđine delovi domobranske 1. brdske brigade (jačine 4 čete) napali Moslavački NOP odred kod sela Srp. i Kat. Selišća (blizu Ivanić-Grada). Posle kraće borbe neprijatelj je odbačen.
- Posle dvodnevni borbi jedinice 6. dalmatinske udarne brigade 19. divizije NOVJ uništile nemačko-ustašku posadu i zauzele s. Ražanac (kod Zadra),
- Jedinice Šibensko-trogirskog NOP odreda zauzele ž. st. Perković (kod Šibenika) i zarobile 29 neprijateljskih vojnika i 10 oficira.
- Po naređenju Vojne oblasti 6. korpusa NOVJ rasformirana Komanda Daruvarskog vojnog područja, a formirana Komanda mesta Daruvar (potčinjena Komandi Virovitičkog vojnog područja), koja je preuzela sve poslove na tom odseku.
- 23. septembar* — Jedinice 2. i 3. brigade 13. divizije NOVJ napale ojačanu četvu 3. bataljona 846. puka nemačke 392. legionarske divizije u s. Zlobinu (kod Kraljevice). Borba je vođena u toku celog dana i noći. ali selo nije zauzeto, jer su neprijatelju pristigla pojačanja iz obližnjih garnizona. Tada je poginuo komandant 2. brigade 13. divizije Milan Rustanbeg, narodni heroj.
- Posle trodnevni borbi jedinice 1- proleterske (dalmatinske) udarne brigade 26. divizije NOVJ i četa mornaričke pešadije zauzele nemačko uporište u Sućuraju i time završile oslobođenje o. Hvara.
- U rejonu s. Pribića i s. Okruga jedinice Zumberačke brigade 34. divizije NOVJ, posle jedanaestčasovne borbe, odbile napad nemačkih vojnika i ustaša iz Jastrebarskog, s. Draganića i s. Ozlja i prinudile ih na povlačenje u polazne garnizone.
- U Slav. Požegi otpočela II oblasna konferencija AFZ-a za Slavoniju. Ona je trajala dva dana i na njoj je izabran Oblasni odbor AFZ-a za Slavoniju.
- 23/24. septembar* — Sa o. Šolte jedan bataljon 12. dalmatinske brigade 26. divizije NOVJ izvršio desant na o. V. Drvenik. Ali se, zbog uporne odbrane nemačkih vojnika, povukao u polazni rejon.
- 24. septembar* — Jedinice 14. dalmatinske brigade 19. divizije NOVJ zauzele s. Lišane (kod Benkovca), koje su branili nemački vojnici i ustaše. Poginula su 33 a ranjeno je oko 40 neprijateljskih vojnika. Brigada je imala 6 mrtvih i 14 ranjenih boraca.
- Kod ž. st. Savski Marof (na pruzi Zagreb — Zidani Most) delovi 3. diverzantskog odreda Grupe diverzantskih odreda GS NOV i PO za Hrvatsku minirali prugu i srušili nemački transportni voz, uništivši lokomotivu i 6. vagona. Saobraćaj je obustavljen 30 časova.
- Na sreskoj konferenciji NOF-a za srez Pulu izabran Sreski odbor NOF-a.
- Otpočela I okružna konferencija USAOH-a za Zadar. Ona je trajala tri dana.
- 25. septembar* — Jedinice 6. dalmatinske udarne brigade 19. divizije NOVJ izvršile neuspeo napad na neprijateljsko uporište u s. Poljicama >Kod Zadra), pretipevši gubitke od 3 poginula, 10 ranjenih i 4 nestala borca.
- U s. Popovcu (kod Čazme), po naređenju Glavnog štaba NOV 1 PO za Hrvatsku, formirana 3. brigada »Miloš Obilić* (nazivana i 3. moslavačkom brigadom i brigadom »Nikola Demonja«) 33. divizije NOVJ.
- Po naređenju Štaba 10. korpusa NOVJ rasformiran Bjelovarski NOP odred: ljudstvo 1. bataljona ušlo u sastav 32. divizije NOVJ a 2. srpski bataljon u 3. brigadu »Miloš Obilić« 33. divizije NOVJ.
- 26. septembar* — Otpočeo napad delova 4. korpusa NOVJ na Sunju. okolna uporišta i bunkere na pruzi Kostajnica — Sunja — Dubica, koje su branili nemački vojnici, ustaše i domobrani. Borbe su obustavljene 30. septembra, jer su neprijatelju došla pojačanja iz Siska, Dubice, s. D. Hrastovca i Kostajnice. Porušeno: 20 km železničke pruge i sva postrojenja i bunker u železnčkim stanicama Majur, Stubijan., G. Hrastovac, Staza i Šaš; zaplenjeno 1 protivoklopni top, 3 minobacača sa 200 mina, 4 mitraljeza, 0 p. mitraljeza, 80 pušaka, 60.000 metaka; uništeno. 2 lokomotive i 70 vagona.

- Posle dvodnevni borbi jedinice U! brigade 40. divizije NOVJ zauzele Podrav. Slatinu, u kojoj su se branili 15. ustaški bataljon, delovi 5. ustaškog bataljona i tri čete nemačkih vojnika — ukupno oko 1200 vojnika. Gubici neprijatelja: 44 mrtva, 39 ranjenih i 209 nestalih ustaša.
  - Posle dvodnevni borbi jedinice 12. udarne brigade 12. divizije NOVJ zauzele s. Čadavicu (kod D. Miholjca).
  - Kod s. V. Crešnjevic (blizu Bjelovara) oko 400 ustaša iz s. Pitomače napalo 1. udarnu brigadu »Braća Radić« 32. divizije NOVJ. Posle uzastopnih napada i protivnapada, neprijatelj je sutradan bio prinuđen da se povuče u polazni garnizon.
- 27. septembar*
- Posle dvodnevne žestoke borbe na Petrovom polju (kod Drniša) jedinice 20. divizije NOVJ zauzele pećinu u kojoj se bilo utvrdilo oko 500 nemačkih vojnika. Poginulo je 159, ranjeno oko 200 i zarobljeno 100 neprijateljskih vojnika. Gubici 20. divizije: 15 mrtvih i 30 ranjenih boraca.
  - Kod o. Kosmača 4. nemačka brodu zarobila patrolni čamac PC 62 iz Lastovske flotile 5. pomorsko-obalskog sektora Mornarice NOVJ.
  - Kod ž. st. V. Trgovište (na pruzi Zagreb — Varaždin) delovi 3. diverzantskog odreda Grupe diverzantskih odreda GS NOV i PO za Hrvatsku minirali prugu i srušili teretni voz, uništivši 6 vagona.
- 27/28. septembar*
- Kod s. Lekenika (na pruzi Zagreb — Sisak) detovi Karlovačke brigade 34. divizije NOVJ i 2. diverzantskog odreda Grupe diverzantskih odreda GS NOV i PO za Hrvatsku porušili železničku prugu i železnički most.
- 28. septembar*
- U Podrav. Slatini, po naređenju Glavnog štaba NOV i PO za Hrvatsku, od delova Diljskog, Osječskog i Požeškog NOP odreda Istočno grupe NOP odreda 6. korpusa NOVJ i jednog bataljona Osječke brigade 12. divizije NOVJ formirana 4. brigada 12. divizije NOVJ.
  - Kod ž. st. Božjakovine (na pruzi Zagreb — Križevci) delovi 3. diverzantskog odreda Grupe diverzantskih odreda GS NOV i PO za Hrvatsku minirali prugu i srušili domobranski transportni voz.
  - Kod s. Grubišnjog Polja (blizu Daruvara) slavonski partizani zaplenili neprijateljski avion koji se prisilno spustio.
- 29. septembar*
- Jedinice 7. i 11. vojvodanske NOU brigadi • otpočele napad na nemačku i ustašku posadu u Iloku i s. Saregradu. U toku danu zauzele su s. Saregrad a u Iloku su posadu blokirale u glavnoj tvrđavi.
  - U rejonu s. Ljube (kod Iloka) iz zasede. ∴ bataljon 7. vojvodanske NOU brigade odbio prodor nemačkih policijskih snaga i listata iz s. Erdevika ka Iloku i naneo im gubitke.
- 30. septembar*
- Jedinice 7. i 11. vojvodanske NOU brigade u>lod intervencije nadmoćnih neprijateljskih snaga iz Sida i s. Erdevika i zbog prebacivanja mađarskih jedinica preko Dunava u rejon između s. Saregrada i Iloka, u 16 časova prekinule borbu sa blokiranim neprijateljem u glavnoj tvrđavi u Iloku. Brigade su se povukle s plenom natovarenim na oko 170 kola. One su neprijatelju nanele gubitke od 127 poginulih i 65 zarobljenih vojnika i zaplenile. pored ostalog, 1 mitraljez, 250 pušaka i oko 7000 metaka.
  - Kod ž. st. Zabok (na pruzi Zagreb — Varaždin) delovi 3. diverzantskog odreda Grupe diverzantskih odreda GS NOV i PO za Hrvatsku minirali prugu i srušili teretni voz, uništivši 3 i oštetivši 2 vagona.
  - U Slav. Požegi svečano otvoren Dom kulture.
- Septembar k.*
- Izabran Okružni odbor NOF-a za Šibenik.
  - U s. Ovrliji, na konferenciji NOF-a za srez Sinj, izabran Sreski odbor NOF-a.
- Septembar*
- Predsedništvo ZAVNOH-a donelo uredbe o pravozastupstvu. Zemaljskom sudu Hrvatske i pozakonjenju brakova sklopljenih za vreme NOB-a.
  - Po naređenju Glavnog štaba NOV i PO za Hrvatsku formirana 5. brigada 1. divizije KNOJ-a.
  - Po naređenju Štaba 6. korpusa rasformirana Zapadna grupa NOP odreda 6. korpusa NOVJ.

- GŠ NOV i PO za Makedoniju naredio potčinjenim jedinicama u rejonu Kumanova i Preševa: stupiti u vezu sa bugarskim jedinicama i predložiti im da se bore protiv nemačkog okupatora ili da se razoružaju.
- Septembar p.*
- U Skoplje došao Vančo Mihajlov, vođa VMRO-a, s namerom da preuzme vlast od bugarskog okupatora. Upoznavši se sa situacijom u Makedoniji, u kojoj je NOB uzeo snažan zamah, procenio je da tamo ne može opstati, pa je, i pored nastojanja nemačke vlasti, odustao od svoje narnere i napustio Skoplje.
6. septembar
- Prva kosovsko-metohijska NOU brigada oslobodila Brod, zarobivši oko 100 bugarskih vojnika.
  - Na pl. Karaormanu (blizu Struge), od jednog dela boraca 1. makedonske NOU brigade i novih boraca, formirana 6. makedonska NO brigada.
  - Peta makedonska NO brigada ušla u Gradsko i porušila 6 mostova na pruzi i putu Gradsko — Veles (sada: Titov Veles).
  - U rejonu s. Pokrvenika, s. Šurlenaca i manastira Sv. Panteleja (kod Prespanskog jezera) 7. makedonska NO brigada napala bugarske snage (oko dve pešadijske čete i jednu mitraljesku četvu) i gonila ih ka s. Vukoderi, nanevši im gubitke od oko 15 mrtvih i ranjenih vojnika i zaplenivši 2 minobacača, 4 mitraljeza, 3 p. mitraljeza, dosta municije i drugu ratnu opremu.
  - U rejonu s. Stenja (kod Prespanskog jezera) 7. makedonska NO brigada napala bugarske granične jedinice i zarobila 8 vojnika, a zaplenila 45 pušaka, 2 mitraljeza, dosta municije i jedno skladište opreme i prehrambenih artikala.
7. septembar
- U Kočanirna formiran SNO odbor i GNO odbor.
  - U rejonu s. Podmočana (kod Prespanskog jezera) 7. makedonska NO brigada napala oko 300 bugarskih vojnika i naterala ih da odstupe prema pl. Babi, zaplenivši im 2 mitraljeza, dosta municije i drugu ratnu opremu.
  - GŠ NOV i PO za Makedoniju naredio 4. makedonskoj NO brigadi da razoruža bugarske jedinice koje odbiju da se bore protiv nemačkog okupatora.
8. septembar
- U duhu instrukcija VŠ NOV i POJ, GŠ NOV i PO za Makedoniju uputio pismo komandantu bugarske 5. armije: zahteva da sve bugarske jedinice u Makedoniji pređu na stranu NOVJ i bore se protiv nemačkog okupatora; u protivnom — da jedinicama NOVJ predaju oružje i garnizone i povuku se u Bugarsku.
  - GŠ NOV i PO za Makedoniju naredio 41. diviziji NOV.I da napadne i oslobodi Prilep.
  - GŠ NOV i PO za Makedoniju naredio svim potčinjenim jedinicama da odmah preuzmu vlast od bugarskog okupatora i pristupe razoružavanju njegovih jedinica u Makedoniji ukoliko one ne pristupe jedinicama NOVJ u cilju zajedničke borbe protiv nemačkog okupatora.
  - GŠ NOV i PO za Makedoniju dao instrukciju Komandi Vranjskog vojnog područja: potčinjene jedinice aktivnije angažovati u razoružavanju bugarskih snaga koje se izvlače s loga područja i preuzeti vlast u Vranju, Ristovcu i Bujanovcu.
  - Kruševski NOP odred oslobodio Kruševo.
  - Jedinice 4. operativne zone NOV i PO Makedonije oslobodile Debar.
9. septembar
- Nemački komandant za Makedoniju Šojerien i komandant bugarske 5. armije postigli sledeći sporazum: bugarske jedinice neće voditi borbu protiv nemačkih snaga, nego će im predati garnizone i povući se u Bugarsku, smatrajući da je objava rala Nemačkoj od strane Carevine Bugarske samo simbolična.
  - U rejonu Kumanova slabije nemačke snage bez otpora razoružale bugarsku 29. pešadijsku diviziju, ostavivši joj samo mali procenat pešadijskog naoružanja za odbranu od snaga NOVJ.
  - Borbena grupa »Gulman« (dva bataljona i artiljerijski divizion) ušla u Ohrid i Rosen, iz kojih su se bugarske snage povukle za Bitolj.
  - U Bitolju Borbena grupa »Gulman« razoružala oko 5.500 vojnika iz 54. i 55. pešadijskog puka bugarske 15. pešadijske divizije. Jedino su delovi 54. puka, 3. bataljon 55. puka i 15. inženjerski bataljon, samo sa pešadijskim naoružanjem, uspeali da se preko pl. Pelistera i Mariova izvuku ka Kavadarcima. Uz put su se, u s. Novacima ovim jedinicam priključile i jc-dinice bugarskog 12. i 13. graničnog odseka.

- U Kruševu. od Kruševskog NOP odreda i novih boraca, formirana Kruševska NO brigada.
  - Štab 41. divizije NOVJ uputio pismo mesnim komitetima KPM u Tikvešu: zahteva njihovu saradnju sa seoskim stražama radi odbrane sela.
    - Po povlačenju bugarskih snaga 4. makedonska NO brigada ušla u Strumicu.
  - Druga makedonska udarna brigada I 10. makedonska brigada 41. divizije NOVJ. uz podršku stanovništva i biif^rsklh šn**a Prilnn^kog earnizona (2 bataljona 45. pešadijskog puka i 15. artiljerijskog puka 15. pešadijske divizije bez jednog divizion:!) zauzela Prilep. zarobivši oko 300 nemačkih vojnika i zaplenivši oko 00 motornih vozila, nekoliko vojnih skladišta i drugi ratni materijal.
  - Posle šestočasovne borbe protiv bugarskih jedinica 11. makedonska (Kumanovska) NO brigada oslobodila Knuovo, zaruOivsi prono 50 vojnika i policajaca i zaplenivši dosta oružja i druge ratne opreme.
10. septembar — U s. Bulačanima (blizu Skoplja) formiran Skopski NOP odred.
11. septembar — Posle borbi kod prevoja Đavata (na putu Bitolj — Resen) protiv jedne nemačke kolone, koja je imala oko 40 mrtvih i ranjenih, 7. makedonska NO brigada ušla u Resen i održala miting, a potom napustila grad.
- Posle zauzimanja Prilepa, 1. kosovsko-metohijska i 2. makedonska NOU brigada, Kruševska i Porečka NO brigada, inžinjerijska četa bugarske 15. pešadijske divizije i delovi bugarskog 10. graničnog odseka odbacivši nemačke delove na desnu obalu Crne reke, poseli položaje na liniji s. Marul — s. Alinci — s. Veselčani (blizu Prilep u i zatvorili komunikaciju Bitolj — Prilep.
12. septembar - GŠ NOV i PO za Makedoniju preneo svim potčinjenim jedinicama naređenje vrhovnog komandanta NOV i POJ Josipa Broza Tita: maksimalno razvijati inicijativu i ofanzivni polet, što više rušiti komunikacije, zauzimati važne čvorove i gradove, kako bi se sprečilo organizovano izvlačenje nemačkih snaga na sever.
- Kod Stracina (blizu Kumanova), u sporazumu sa GŠ NOV i PO za Makedoniju, bugarska 14. divizija 5. armije položila pešadijsko naoružanje koje su joj nemačke jedinice, prilikom razoružanja kod Kumanova, ostavile radi odbrane od jedinica NOVJ.
13. septembar — U rejonu s. Barova (blizu Kavadaraca). posle jedannestočasovne borbe, 9. makedonska NO brigada 41. divizije NOVJ razoružala oko 1300 bugarskih vojnika iz mrežičkog i drugih, manjih, garnizona, pošto su odbili saradnju s jedinicama NOVJ i pokušali da se probiju za Bugarsku. Neprijatelj je u tim borbama imao 36 mrtvih i 21 ranjenog vojnika. Brigada je imala 6 mrtvih boraca. Zaplenila je: 16 minobacača, 17 mitraljeza, 8 p. mitraljeza, oko 700 pušaka i drugu ratnu opremu.
- Na položajima: s. Marul. s. Alinci i s. Veselčani (blizu Prilepa) 1. kosovsko-metohijsku i 2. makedonsku NOU brigadu, Kruševačku i Porečku NO brigadu i inžinjerijsku četu bugarske 15. pešadijske divizije i delove bugarskog 10. graničnog odseka napala nemačka borbena grupa »Gulman« (sastava: dva ojačana bataljona i jedan artiljerijski divizion), koja je težila da oslobodi komunikaciju Bitolj — Prilep. Na ovim položajima borbe su vođene i narednih nekoliko dana.
14. septembar — Jedanaesta makedonska (kumanovska) NO brigada ušla u Sv. Nikolu.
- Na prevoju Đavatu (blizu Resna) delovi 7. makedonske NO brigade 49. divizije NOVJ u zasedi sačekali nemačku motorizovanu kolonu sa pravca Bitolia i naneli joj gubitke od oko 40 mrtvih i ranjenih vojnika.
- Septembar s. — Povodom kapitulacije Carevine Bugarske, GS NOV i PO za Makedoniju uputio proglas makedonskom narodu: poziva ga u odlučnu borbu protiv nemačkih okupatora i domaćih izdajnika i na učvršćenje narodne vlasti i zbijanje redova oko NOF-a.
- Iz Grčke nemačka 22. pešadijska divizija krenula za Makedoniju, pravcem Doiran — Strumica — Stip, sa zadatkom da posedne važnije objekte i raskrsnice puteva u istočnoj Makedoniji i zatvori bregalnički i strumički; operacijski pravac.
  - U s. Sopotu (blizu Titovog Velesa) formiran Konjički eskadron GS NOV i PO za Makedoniju.
16. septembar — Posle žestokih višednevnih borbi uspele su nemačke borbene grupe »Gulman« (dva ojačana bataljona i jedan artiljerijski divizion) i »Papst« (dva ojačana bataljona i jedan artiljerijski divizion) i jedan bataljon 4. SS motorizovane policijske divizije da potisnu 2. makedonsku i 1. kosovsko-metohijsku NOU brigadu, Porečku i Kru-

ševsku NO brigadu, inženjersku četu bugarske 15. pešadijske divizije i delove bugarskog 10. graničnog odseka na liniju s. Mažučiste — s. Varoš — s. Selce i da ovladaju položajima na liniji s. Veselčane — s. Alinei — s. Marul.

17. septembar — Posle dvodnevni borbi protiv 9. i 10. makedonske brigade 41. divizije NOVJ. 22. lovački puk nemačke 11. vazduhoplovno-poljske divizije, ojačan četom tenkova, ovladao Kavadarcima i Drenovskom klisurom, stvorivši povoljne uslove za sadejstvo sa snagama koje dejstvuju na pravcu Prilep — Bitolj, i oslobodio komunikaciju Domir-kapija — Gradsko.
- U s. Vojnici (blizu Titovog Velesa) formira 12. makedonska NO brigada (nazivana i Skopskom brigadom).
- U s. Mitrašnica (blizu Beroval) formirane 13. makedonska NO brigada i 14. makedonska NO brigada Dimitar Vlahov (nazivana i Omladinskom brigadom).
18. septembar — U Strumici, od drugova izašli iz bugarskog zatvora, formiran SK KPM za Strumicu, sa osnovnim zadatkom: formirati partijske i komunističke organizacije tamo gde su ranije bile razbijene i organizovati odbore AFZ-a, NOF-a i NO odbore tamo gde još nisu formirani.
- U rejonu s. Vintee (kod Kočana) delovi nemačkog 21. lovačkog puka 11. vazduhoplovno-poljske divizije napali 14. makedonsku brigadu 50. divizije NOVJ. U toku noći neprijatelj je odustao od napada i Uvukao se u pravcu s. Carevog Sela (sada: Delčevo), pretrpevši gubitke od nekoliko mrtvih i 3 zarobljena vojnika.
19. septembar — Posle dvodnevni borbi protiv 4. makedonske brigade 50. divizije NOVJ, ojačani bataljon nemačkog 21. lovačkog puka 11. vazduhoplovno-poljske divizije i prednji delovi nemačke 22. pešadijske divizije ovladali Strumicom, uz osetne obostrane gubitke. Četvrta makedonska brigada povukla se ka pl. Ograždenu.
- Posle dvodnevni borbi na položajima s. Varoš i s. Mažučiste, nemačke Borbene grupe »Guiman« (dva ojačana bataljona i jedan artiljerijski divizion) i »Papst*« (dva ojačana bataljona i jedan artiljerijski divizion) i jedan bataljon 4. SS motorizovane policijske divizije zauzeli Prilep. Jedinice 41. divizije NOVJ i bugarske snage Prilepskog garnizona (2. bataljon 45. pešadijskog puka 15. artiljerijski puk bez jednog divizona i granični delovi) poseli su, za odbranu, prisadsko-plotvarske položaje.
20. septembar — Kod prevoja Davala na putu Bitolj — Ohrid 7. makedonska brigada 49. divizije NOVJ i Kruševski NOP odred dočekali nemačku motorizovanu kolonu i prinudili je da se, uz gubitke vrati u Bitolj. Uništen je 1 kamion.
- U rejonu s. Gradeca (blizu Kočana) 14. makedonska brigada 50. divizije NOVJ napala nemačku kolonu od oko 100 vojnika i, posle kraće borbe, odbacila je ka Kočanima.
- Pod pritiskom nemačkih snaga koje su nastupile iz Prilepa i Kavadaraca. 2. bataljon 54. puka bugarske 15. pešadijske divizije, posle kratke borbe, napustio položaje na Plotvarskom prevoju i povukao se za s. Belovodicu
- 20/21. septembar — U rejonu prevoja Davata delovi 7. makedonske brigade 49. divizije NOVJ, uz pomoć stanovništva okolnih sela, na više mesta razrušili komunikaciju Bitolj — Uesen, da bi na njoj otežali pokret prednjih delova nemačke Grupe armija »E«.
- Trinaesta brigada 50. divizije NOVJ ušla u Radovište. Međutim, posle nekoliko dana ono ga je napustila pod pritiskom jačih nemačkih snaga.
- U rejonu s. Crnovca i s. Lopatice (na putu Bitolj — Kičevo) delovi 7. makedonske brigade 49. divizije NOVJ napali nemačku kolonu i prinudili je da se povuče za Bitolj. Istovremeno su napali nemačke artiljerijske položaje i pozadinske delove u rejonu s. Ivanovaca, s. Srpca i s. Berunaca. Gubici neprijatelja nisu poznati. Brigada je imala 2 ranjena borca.
21. septembar — Prezidijum ASNOM-a uputio NO odborima pismeno uputstvo o rasporedu službeničkog kadra, organizovanju ekonomskog života i platežnom sredstvu u Makedoniji.
- Kod Kočana i s. Zrnovaca 14. makedonska brigada 50. divizije NOVJ napala delove nemačkog 21. lovačkog puka 11. vazduhoplovno-poljske divizije zarobivši pri tom 33 italijanska fašistička vojnika i zaplenivši 33 konja.
- U Drenovskoj klisuri, na putu Prilep — Gradsko, 9. makedonska brigada 41. divizije NOVJ porušila most i napala nemačku kolonu, uništivši 3 kamiona i zaplenivši dosta materijala.
- Na položajima s. Prasad — pl. Mukoš delove 41. divizije NOVJ i bugarske jedinice Prilepskog garnizona napale nemačke snage koje su iz Prilopa nastupale u pravcu Velesa (sada: Titov Veles). Posle vrlo oštih borbi, uvodeći tenkovsku četvu u boj,

nemačke snage su uspele da se preko s. Izvora probiju za Veles.

- Kod s. Sedlareva (blizu Tetova) 1. kosovsko-metohijska NOU brigada razbila jaču grupu balista i produžila pokret za s. Vratnice.

21122. septembar — Na prevoju Đavatu (kod Bitolja) otpočele višednevne borbe 7. makedonske brigade 19. divizije NOVJ protiv nemačke kolone iz Bitolja koja je uspeła da oslobodi komunikaciju za Ohrid. U tim borbama su uništeni 1 tenk. dvojna borna kola i 4 kamiona, dok neprijateljski gubici u ljudstvu nisu utvrđeni. Brigada je imala 7 mrtvih i 3 ranjena borca.

22. septembar — U rejonu Kičevo. u borbi protiv balističkih snaga, poginula Iba Palikuća, zamenik političkog komesara bataljona i član MK KPM za Dobar, narodni heroj.

U rejonu s. Capara (blizu Bitolja) Bitoljsko-prespanski NOP odred napao magacine i. posle tročasovne borbe, razbio nemačku posadu od oko 80 vojnika, zapalio nekoliko magacina i baraka i naneo neprijatelju gubitke od oko 30 mrtvih i ranjenih vojnika. Pored toga. on je oslobodio 8 zarobljenih vojnika Crvene armije, koji su zatim postali njegovi borci. Odred ie imao 2 mrtva i 3 ranjena borca.

Posle dvodnevni borbi 4. makedonska brigada 50. divizije NOVJ, Strumički NOP odred, bugarski 48. puk bugarske 17. pešadijske divizije i bugarska 2. konjička brigada slomili otpor nemačke posade i ponovo zauzeli Strumicu.

23. septembar — Između s. Stepanaca i s. Izvora (na putu Prilep — Titov Veles) 5. i 10. makedonska NO brigada sačekale nemačku kolonu i, posle desetočasovne borbe, odbacile je u Prilep, uništivši 6 kamiona i 2 motocikla, zaplenivši 3 topa. 1 minobacač, 3 p. mitraljeza, 30 pušaka i zarobivši 20 nemačkih i italijanskih fašističkih vojnika. Gubici brigada: 9 mrtvih i 12 ranjenih boraca.

U rejonu Bukova (na putu Resen — Ohrid) Kruševski NOP odred iz zasede napao nemačku kolonu i uspeo da je zadrži nekoliko časova, nanevši joj osetne gubitke u ljudstvu i materijalu.

Delovi 54. pešadijskog puka, 3. bataljona 55. pešadijskog puka i 15. inžinjerijski bataljon bugarske 15. pešadijske divizije, pod zaštitom jedinica 41. divizije NOVJ (koje su ih razoružale), izbili preko Kavadaraca i istočne Makedonije u Džumaju fu Bugarskoj).

24. septembar - Kod s. Beličice (blizu Debra) jake balističke snage napale na 31 partizana, od kojih je 20 bilo bez oružja. U neravnoj borbi poginula su 22 partizana, kao i 19 meštana (žena, dece i staraca), koje su balisti na zverski način umorili. Između ostalih, poginuli su sekretar 1. oblasnog komiteta KPM Todor Cipovski Merdžan i politički komesar Tetovske partizanske grupe Đoce Stojčevski, narodni heroji.

- Posle trodnevni borbi kod s. Lojana, s. Vakslnca, s. Bresta i s. Glažnje (kod Kumanova) 8. i 12. NO brigada (nazivane i preševskim brigadama) i Skopski NOP odred, čisteći teren od balističkih snaga, uspeali da izbiju na greben Skopske Crne gore i da baliste odbace ka s. Brestu i s. Blacu, nanevši imi gubitke od oko 100 mrtvih i ranjenih. Brigade su imale 7 mrtvih i oko 50 ranjenih boraca.

Posle borbe u rejonu Prilepa. bugarske jedinice Prilepskog garnizona, dolovi bugarskog 9. i 10. graničnog odseka, sa oko 500—600 bugarskih građana (koji su do tada bili na službi u Makedoniji), pod zaštitom jedinica NOV.T, otpočeli povlačenje u Bugarsku, pravcem Veles (sada: Titov Veles) — pl. Plačkovica — Pehčevo.

- Strumički NOP odred ušao u sastav 4. makedonske brigade 50. divizije NOV.T
- GS NOV i PO za Makedoniju naredio 2. operativnoj zoni NOV i PO Makedonije da izvrši reorganizaciju jedinica 41. i 49. divizije NOVJ (da svaka divizija ima po tri brigade), a 4. operativnoj zoni NOV i PO Makedonije — da od 1, 6 i 15. makedonske i 4. šiptarske brigade formira 48. diviziju NOVJ.
- U Stipu delove nemačke 22. pešadijske divizije napala 13. i 14. brigada 50. divizije NOVJ. Zbog slabo koordinacije dejstava napad nije uspeo.

24'25. septembar U rejonu s. Smilo%ac (kod Prilepa) 10 makedonska brigada 41. divizije NOVJ i/. zasede napala nemačku auto-kolonu (s pešadijom), nanela joj gubitke od oko 70 poginulih i prinudila je da se vrati za Prilep. Brigada je zaplenila: 1 top. I minobacač, 2 konja natovarena municijom I drugu ratnu opremu.

25. septembar — S obzirom na ogroman priliv novih boraca, GŠ NOV I PO za Makedoniju doneo odluku da u što kraćom roku izvrši reorganizaciju i popunu jedinica i formira korpuše kako bi ih pripremio za borbu protiv glavnine nemačke Grupe armija »E-. koja je početkom oktobra počela da se iz Grčke izvlači u Jugoslaviju. U duhu to odluke, on je potčinjenim jedinicama izdao naređenje i potrebna uputstva.

Po naređenju GŠ NOV i PO za Makedoniju, 8. preševska i 12. preševska (Bujanovačka) NO brigada prebacile se iz rejonu Preševa i Bujanovca na Skopsku Crnu goru radi dejstva u Kačaničkoj klisuri.

GŠ NOV i PO za Makedoniju naredio Štabu 2. operativne zone NOV i PO Makedonije da u rejon Đevđeija — Kavadarci — Demir-kapija orijentiše dve brigade, NOP odrede i sve što je sposobno da nosi oružje, sa zadatkom: što intenzivnije rušiti železničku prugu u dolini r. Vardara i ometati izvlačenje nemačkih snaga iz Grčke, nanoseći im što veće gubitke.

- PK SKOJ-a za Makedoniju uputio pismo 4. oblasnom komitetu SKOJ-a: naročito podvlači rad na učvršćenju bratstva između makedonske, šiptarske i druge omladine, ujedinjene u omladinskoj organizaciji; daje uputstva o formiranju opštinskih i sreskih omladinskih i skojevskih odbora, u koje uključivati i. šiptarsku omladinu i omladinu ostalih nacionalnih manjina.

26. septembar — Posle borbe kod Strumice, protiv nemačkih snaga koje su iz Valandova i Štipa ponovo ovladale gradom. 4. makedonska NO brigada novukla se za s. Novu Mahalu, a bugarski 48. puk 17 pešadijske divizije i 2. konjička brigada povukli se za s. Radovo i s. Turnovo (kod Strumice).
- U blizini s. Vešala (blizu Tetova) 1. kosovsko-metohijska NOU brigada vodila oštru borbu protiv jakih snaga balista koje su težile da joj onemoguće pokret ka Kosovu i Metohiji. Brigada je uspela da se probije za s. Šištevac.
27. septembar GŠ NOV i PO za Makedoniju naredio Štabu 4. operativne zone NOV i PO Makedonije da u što kraćem roku razbije balističke snage na prostoru Kičevo — Gostivar i oslobodi pomenute gradove.
- 27/28. septembar Na pruzi Skoplje — Kačanik delovi 8. NO brigade (nazivana i Preševskom) srušili most na r. Lepencu. Zbog toga nemačke jedinice četiri dana nisu mogle koristiti ovu prugu za izvlačenje ka Kosovu polju.
28. septembar — U rejonu s. Nova Mahala (kod Strumice) 4. makedonska brigada SO. divizije NOVJ odbila napad prednjih delova nemačke 22. pešadijske divizije jačine oko 150 vojnika, i prinudila ih da se povuku u Strumicu, nanevši mu gubitke od 5 mrtvih. Brigada je imala 3 mrtva i 1 ranjenog borca.
- PK SKOJ-a za Makedoniju uputio pismo Mesnom komitetu SKOJ-a za Skoplje, u kome postavlja zadatke: organizacijom šire obuhvatiti tursku i žensku omladinu; popuniti rukovodstvo skojevskih i omladinskih organizacija, koje je prorođeno zbog čestih provala i hapšenja u Skoplju; u gradu formirati udarne grupe za izvođenje sabotažnih i diverzantskih akcija na nemačke transporte, jedinice, skladišta i ustanove; što više omladinaca upućivati u jedinice NOVJ i pripremiti se za održavanje II kongresa omladine Makedonije.
  - U rejonu ž. st. Bistrenci (na pruzi Đevđelija — Titov Veles) 9. makedonska brigada 41. divizije NOVJ porušila dva mosta i železnička postrojenja i sačekala nemačku kompoziciju sa ljudstvom. Otvorivši iznenadnu vatru, nanela je neprijatelju gubitke od oko 70 poginulih i mnogo više ranjenih vojnika. Brigada je imala 10 mrtvih boraca. Uništila je 2 kamiona i zaplenila: p. mitraljez, 3 puške, motocikl i drugu ratnu opremu.
29. septembar — Deveta makedonska brigada 41. divizije NOVJ zauzela ž. st. Demir-kapiju a zatim sačekala nemački transport i nanela mu gubitke od oko 20 mrtvih i 40 ranjenih vojnika, a sama imala 1 poginulog i 1 ranjenog borca. Nešto kasnije, kad je drugi nemački transport naišao na minirani deo pruge i prevrnuo se, zasede 9. brigade, iskoristivši pometnju, otvorile su vatru sa bliskog odstojanja i naneli neprijatelju gubitke od oko 80 poginulih i ranjenih vojnika.
30. septembar — Izašao prvi broj lista »Naša hronika«, organa ASNOM-a.
- Između s. Bašinog Sela i s. Novačana (na pruzi Skoplje — Titov Veles) dva bataljona 3. makedonske NOU brigade miniranjem pruge oštetili lokomotivu s nemačkim transportom i zatim otvorili iznenadnu jaku vatru iz celokupnog naoružanja. To je dezorganizovalo nemačke jedinice i prinudilo ih da gaze nabujali Vardar. Tom prilikom je uništeno 6 vagona i 1 lokomotiva a dosta vagona je oštećeno. Mnogo neprijateljskih vojnika je poginulo ili se utopilo u Vardaru.
  - Dvanaesta makedonska brigada 42. divizije NOVJ napala i razbila nemačku posadu na ž. st. Dračevo (na pruzi Skoplje — Titov Veles) i na 32 mesta minirala prugu severno i južno od nje.
  - Kod s. Amzalija (između Strumice i Berova), nastupajući sa pravca Strumice, nemačka kolona odbacila dva bataljona 4. makedonske NO brigade od komunikacije.

- Septembar k.* — Po naređenju GS NOV i PO za Makedoniju rasformirana Kruševska NO brigada. Njeno ljudstvo je ušlo u sastav jedinica 41, 48. i 49. divizije NOVJ.

SLOVENIJA

1. septembar — Naredbom Štaba 7. korpusa NOVJ rasformiran Istarski NOP odred a njegovo ljudstvo uključeno u 9. slovenačku udarnu brigadu 18. divizije NOVJ.
- Posle jednodnevnih uličnih borbi 3. slovenačka udarna brigada »Ivan Gradnik« 31. divizije NOVJ zauzela s. Crni Vrh (kod Idrije) u kome se branila 15. četa slovenačkih domobrana. Gubici neprijatelja: 84 mrtva i 33 zarobljenih. Ostale brigade 31. divizije i 30. divizija NOVJ, na obezbeđenju napada, vodile su oštre borbe protiv nemačkih kolona koje su iz Idrije, s. Godoviča, s. Ilotedršice i Logateca nadirale u pomoć napadnutoj posadi.
- Nastavljajući ofanzivna dejstva, jedinice 14. divizije NOVJ uništile nemačka žandarmerijska uporišta Rušku koču i Pohorski dom (na pl. Pohorju) i na taj način znatno proširile oslobođenu teritoriju.
- Na pl. Jepci (kod Mojstrane) 2. četa 1. bataljona Zapadnokoruškog NOP odreda napala iz zasede jaču nemačku policijsku kolonu. Ceti se u toku borbe priključilo 13 Rusa (nemačkih policajaca), koji su aktivno učestvovali u uništavanju ostalih policijskih snaga.
3. septembar — Delovi 1. slovenačke udarne brigade »Tone Tomšič« 14. divizije NOVJ uništili fortifikacijski jako uređeno nemačko uporište Mariborsku koču (na pl. Pohorju), jačine 20 žandarma i policajaca. Posle četvoročasovne borbe poginulo je 7 članova posade a 3 člana su zarobljena (ostali su pobjegli). Zaplenjena su 2 p. mitraljeza i 10 pušaka
- U Crnomelju, po odluci Izvršnog odbora OF, održano savetovanje aktivista OF analizirani dotadašnji rad i postignuti uspjesi i date smernice za budući rad.
- Delovi 2. slovenačke udarne brigade »Ljubo Šercer« 14. divizije NOVJ uništili fortifikacijski jako utvrđeno neprijateljsko uporište Sokolski dom (na pl. Pohorju, kod Slovenske Bistrice), jačine 20 ljudi. Posle tročasovne borbe poginulo je 5 članova posade a 2 člana su zarobljena (ostali su pobjegli). Zaplenjeno je 8 pušaka i druga oprema.
4. septembar — Na položajima s. Jurna Vas — s. Podgrad — s. Vrh (kod Novog Mesta) 12. slovenačka (Štajerska) brigada 15. divizije NOVJ vodila borbe protiv nemačko-domobranskih snaga koje su iz Novog Mesta u tri kolone, nadirale na njene položaje. Posle teških borbi, neprijatelj se sutradan, preko s. St. Jerneja (sada: Sentjernej) povukao u Novo Mesto.
5. septembar — Naredbom GŠ NOV i PO za Sloveniju formirana 4. aerodromska građevinska ekipa, jačine 80 ljudi, sa zadatkom: izgradnja, uređenje i održavanje aerodroma za vezu sa savezničkim aerodromima u južnoj Italiji.
- GŠ NOV i PO za Sloveniju izdao naredbu o reorganizaciji inženjerske službe i formiranju inženjerskih bataljona u divizijama.
- GŠ NOV i PO za Sloveniju izdao naredbu o formiranju NOVGRAD-a (Narodno-oslobodilačka vojna gradnja) u sklopu inženjersko-tehničke službe, sa zadatkom da prikuplja podatke o uništenim objektima vojnog značaja i njihovoj opravci.
- Us. Št. Janžu i s. Podsinoj Vesi (kod Celovca, u Austriji) 1. bataljon Zapadnokoruškog NOP odreda razoružao nemačku posadu. U oštroj borbi je poginulo 18 a ranjeno 5 nemačkih vojnika. Zaplenjena je veća količina naoružanja.
- Naredbom Štaba 9. korpusa NOVJ rasformiran Južnoprimerški NOP odred a njegovo ljudstvo ušlo u sastav 18. slovenačke (Bazoviške) udarne brigade 30. divizije NOVJ.
6. septembar — Posle tročasovne borbe jedinice Kamniško-zasavskog NOP odreda uništile nemačku posadu u s. Mošeniku (kod Litije); ubile 11 i zarobile 2-1 nemačka vojnika, a zaplenile veću količinu oružja i opreme.
- Na položajima kod s. Kraberka (blizu Slovenskih Konjica) 2. slovenačka udarna brigada »Ljubo Šercer« 14. divizije NOVJ vodila teške borbe protiv nemačkih kolona koje su nadirale sa pravca s. Dramlja i s. Luterja. Brigada ih je energičnim jurišem odbacila, a zatim se, noću, prebacila preko pruge Ponikva — Lipoglav.
7. septembar — Jake neprijateljske snage (dobrovoljački fašistički bataljon »Italija« i delovi 10. SS policijskog puka) iz s. Koprive (kod Komena) otpočele napad na 19. slovenačku

brigadu »Srečko Kosovel- 30. divizije NOVJ na položajima s. Kobdilj — s. Štanjel. nastojeći da prodru u s. Štanjel i tu uspostave uporište. Brigada je, posle četverodnevni borbi, uspjela da neprijatelja odbaci u polazni garnizon i da zapleni veću količinu opreme i oružja, između ostalog i dva topa.

Sedma slovenačka udarna brigada France Prešern- 31. divizije NOVJ napala čet- nike i slovenačke domobrane u s. Suhom Dolu. s. Korenu i s. Horjulu (kod Ljubljane). Posle višerasovne borbe napad je obustavljen.

- X. septembar
- U s. Selcima (kod Škofje Loke) delovi 1. bataljona 2. brigade narodne odbrane mini- rali zgradu nemačke žandarmerije. Poginula skoro celokupna posada.
  - Naredbom Štaba 9. korpusa NOVJ rasformiran Idrijsko-tolminski NOP odred a nje- govo ljudstvo ušlo u sastav 19. slovenačke brigade »Srečko Kosovel 117. slove- načke brigade »Simon Gregorčič« 30. divizije NOVJ.
11. septembar
- U s. Selnici ob Dravi (kod Maribora) 3. bataljon Pohorskog NOP odreda uništio žandarmerijsko uporište, zarobivši posadu od 15 žandarma i zaplenivši 34 puške. 3 automata i drugu opremu.
  - Na položajima kod s. Močnika (blizu Celovca, u Austriji) kolona SS policije napala 3. bataljon Zapadno-koruškog NOP odreda. Bataljon je u potpunosti razbio nepri- jatelja, nanevši mu gubitke od 11 mrtvih, 8 ranjenih i 1 zarobljenog.
  - Nemačko-domobranske snage iz Velikih Lašča i s. Cabra otpočele, u više kolona, nastupanje u pravcu Loške doline. Snage S. slovenačke brigade Fran Levstik«. na položajima Sv. Primož — s. Naredi — Sv. Ožbolt (kod Velikih Lašča), i 9. slovena- čke brigade, na položajima s. Dane — s. G Jezero — s. Zerovnica (blizu Cerknice), uspele su da u teškim dvodnevni borbama prinude neprijatelja na povlačenje.
12. septembar
- Drugi bataljon 17. slovenačke brigade »Simon Gregorčič« i italijanski partizanski bataljon »Macini, napali neprijateljska uporišta u s. Plavama i s. Ložicama (blizu Anhova). Predalo im se 90 italijanskih fašističkih vojnika. Porušena su utvrđenja, železnička pruga (s mostom) i električna centrala kod s. Ložica.
- U. septembar
- Na osnovu direktiva GŠ NOV i PO za Sloveniju, Slab 7. korpusa NOVJ naredio 15. i 18. diviziji NOVJ da preduzmu ofanzivna dejstva na železničkoj komunikaciji Ljubljana — Grosuplje — Kočevje, na odseku Šmarje — Grosuplje — Račna.
  - Jedinice Dolenjskog NOP odreda zauzele nemačko uporište s. Savu (na železničkoj pruzi Ljubljana — Zidani Most).
  - Druga slovenačka udarna brigada »Ljubo Šercer« 14. divizije NOV.T napala na forti- fikacijski dobro uređeno nemačko uporište u s. Podčetrtku, jačine 70 ljudi. Bri- gada je posle višerasovne borbe odustala od daljih napada. Kod s. Bojačna jedi- nice koje su obezbeđivale napad vodile su ceo dan teške borbe protiv neprijatelj- skih kolonu koje su nadirale sa pravca Rogaške Slatine.
  - U s. Braslovčama (kod Celja) 11. slovenačka brigadi »Miloš Zidanšek« 4. operativne zone NOV i PO Slovenije napala nemačku posadu Brigada se posle višerasovnih noćnih borbi morala, zbog prodora jake nemačke motorizovane kolone iz Celja, povući na pl. Dobrovlje u rejon Stari Grad — Strnad.
12. septembar
- Posle dvodnevne oštre borbe 13. slovenačka brigada Mirko Bračić- 14. divizije NOVJ uništila nemačko uporište u s. Kozju (kod Podsrede): od 80 nemačkih voj- nika, 14 ih je poginulo a 45 zarobljeno. U oštrim borbama, snage na osiguranju nanele su velike gubitke ustaškim kolonama koje su nadirale s pravca Podsrede u pomoć napadnutoj posadi.
  - Posle jednodnevni oštri borbi 2. bataljon 1. slovenačke udarne brigade Tone Tomšič« 14. divizije NOVJ zauzeo fortifikacijski dobro uređeno neprijateljsko upo- rište u s. Smartnom ob Paki (kod Šoštanja), ubivši 34, ranivši 4 i zarobivši 40 ne- prijateljskih vojnika i zaplenivši veliku količinu oružja i opreme
  - U oštrim borbama 3. bataljon 1. slovenačke udarne brigade Tone Tomšič« 14. di- vizije NOVJ zauzeo nemačko uporište u s. Letušu (kod Mozirja). Bataljon je isto- vreme vodio borbe i protiv neprijateljske kolone koja je iz Celja nadirala u po- moć opkoljenoj posadi. Gubici neprijatelja: 8 poginulih, 12 ranjenih i 41 zarobljen Zaplenjena je velika količina oružja i opreme.
  - Posle jednodnevni borbi jedinice 6. slovenačke udarne brigade Slavko Šlander- 4. operativne zone NOV i PO Slovenije zauzele fortifikacijski dobro uređeno nema- čko uporište Mozirje. jačine oko 300 ljudi. V borbama je poginuo 51 a zarobljeno 255 neprijateljskih vojnika.
  - Na položajima kod s. Stanjela (blizu Trsta) sedam konvergentni nemačkih kolona napalo jedinice 18. slovenačke (Bazoviške) udarne brigade 30 divizije NOV.T Posle

oštrih četverodnevni borbi neprijatelj je uspeo da izbije u s. Štanjel i uspostavi uporište. Brigada se pod borbom, preko komunikacije Gorica — Ajdovščina, prebacila na pl. Trnovski gozd.

11. septembar — Na položajima Sv. Urban — pi. Creta (kod Mozirja) 11. slovenačka brigada Miloš Zidanšek 4. operativne zone NOV i PO Slovenije vodila teške borbe protiv nemačke kolone koja je nadirala sa pravca Mozirja. Neprijatelj je imao gubitke od oko 90 mrtvih i ranjenih vojnika.
- Drugi bataljon 17. slovenačke brigade »Simon Gregorčič« uništio nemačko i »talijansko uporište u s. Doblaru (kod Tolmina). Posle kraće borbe on je zarobio celokupnu posadu (od 22 člana) s naoružanjem i porušio električnu centralu.
14. septembar - Na Bledu otpočela konferencija predstavnika Gestapoa i vojske. Rasmotrena je vojno-politička situacija u Gorenjskoj i predloženo da se preduzmu najoštrije mere za ugušivanje NOP-a u toj oblasti. Pored ostalog, doneta je odluka da se policijski čas produži na vreme od 19 do 7 časova i da se u to vreme na svako lice puca bez upozorenja.
- Obaveštajne patrole 9. korpusa NOVJ minirale električnu centralu u Trstu i u Općinama (kod Trsta) i tom prilikom, pored materijalne štete, nemačkim vojnicima nanele gubitke od 33 mrtva i 12 ranjenih.
- Iz garnizona Idrije, Veharša i Gorenje Vasi nemački vojnici i slovenački domobranci otpočeli ofanzivna dejstva protiv snaga 31. divizije NOVJ u Dolomitima, kako bi time slovenačkim domobranskim jedinicama u uporištima u Dolomitima podigli moral snažno poljuljan aktivnim dejstvom jedinica 31. divizije NOVJ
- Na položajima kod s. Martinjeg Vrha jedinice Škofjološkog NOP odreda vodile dvočasovnu ostru borbu protiv neprijateljske kolone koja je nadirala iz Zeleznika preko s. Jesenoveca. Odred se zatim, zbog nadmoćnosti neprijateljskih snaga, a da bi izbegao okruženje, povukao na nove položaje.
- Na oslobođenoj teritoriji Slovenačkog primorja, uz prisustvo 155 izabranih delegata, otpočelo dvodnevno savetovanje Pokrajinskog odbora OF. Izabran je Pokrajinski NO odbor za Slovenačko primorje.
15. septembar — Na položajima iznad s. Zalesnika (kod Šoštanja) 1. slovenačka udarna brigada Tone Tomšič 14. divizije NOVJ vodila teško borbe protiv nemačke kolone koja je nadirala iz Šoštanja ka s. Zavodnju. Brigada je kolonu odbacila u polazni garnizon nanevši joj gubitke od 12 mrtvih i 4 zarobljena vojnika, zaplenivši veću količinu oružja i opreme i uništivši 5 kamiona.
- Na položajima kod Stare Oselice Dolomitski NOP odred vodio dvočasovnu ostru borbu protiv nemačke kolone iz Gorenje Vasi, naneo joj osetne gubitke i odbacio je u polazni garnizon.
- Na položajima s. Razpotje — s. Govejek — s. Ledine 7. slovenačka udarna brigada »France Prešern« 31. divizije NOV.) vodila oštre borbe protiv jakih nemačkih snaga koje su nadirale sa pravca Idrije. Brigada je odbila više uzastopnih juriša neprijatelja, nanela mu osetne gubitke i prinudila ga da se povuče u Idriju
16. septembar — Treći bataljon Pohorskog NOP odreda prepadom zauzeo neprijateljsko uporište Sv. Jurij na Kozjaku (blizu Maribora) i zaplenio 30 pušaka, 4 pištolja, 16 vojničkih uniformi i drugu opremu.
- Izašao prvi broj lista »Koroška v borbi«. Izdavao ga je Stab Koroške grupe NOP odreda 4. operativne zone NOV i PO Slovenije
- Naredbom GS NOV i PO za Sloveniju ukinuta funkcija zamentka komandira čete i zamenika komandanta bataljona.
- Posle jednočasovne borbe 2. bataljon 13. slovenačke brigade -Mirko Bračić- 14. divizije NOVJ uništio obezbeđenje krečane Pečovnik (kod Celja), srušio upravnu zgradu i garažu (sa 4 kamiona), zaplenio 7 pušaka i 4 automata i mobilisao 79 radnika. Tom prilikom je poginulo 7 nemačkih vojnika.
17. septembar — Na položajima s. Graška Gora — s. Jager (kod Šoštanja) 1. slovenačka udarna brigada »Tone Tomšič« 14. divizije NOVJ vodila oštre borbe protiv nemačke kolone koja je iz Šoštanja nadirala dolinom r. Velunje. Brigada se pred večer, zbog nadmoćnosti neprijatelja, povukla na Veliku kopu (na pl. Pohorju).
- Između železničkih stanica Ratanski Vas i Podplat 1. bataljon 2. slovenačke udarne brigade »Ljubo Šercer« 14. divizije NOVJ minirao železničku prugu Rogaška Slatina — Grobelno, zapalio kompoziciju i zarobio 8 nemačkih oficira, podoficira i vojnika (3 policijska oficira, među kojima i šefa policije iz Rogaške Slatine, 3 podoficira i 2 vojnika).

18. septembar — Na položajima kod s. Cerljanskog Vrha 1. slovenačka brigada »Janko Premrl Vojko« 31. divizije NOVJ vodila oštre borbe protiv nemačkih snaga koje su nadirale iz Gorenje Vasi. Posle više uzastopnih juriša neprijatelj se, uz veće gubitke, povukao u polazni garnizon.
19. septembar — Naredbom Štaba 4. operativne zone NOV i PO Slovenije Pohorski NOP odred preimenovan u Lackov NOP odred, pa se, sem jedne čete koja je ostala na pl. Pohorju, 22. septembra prebacio preko r. Drave na odsek Sv. Duh — Kozjak (blizu Maribora).
20. septembar — Kod s. Sv. Lovrencna na Pohorju 1. slovenačka udarna brigada »Tone Tomšič« 14. divizije NOVJ vodila višerasovnu oštru borbu protiv jake nemačke policijske kolone koja je napadala iz Ribnice na Pohorju. Brigada je kolonu najzad primorala da se povuče u polazni garnizon.
- Jedinice 15. divizije NOVJ, u sadejstvu sa 6. slovenačkom udarnom brigadom »Slavko Slander« i 11. slovenačkom brigadom »Miloš Zidanšek« 4. operativne zone NOV i PO Slovenije, uništile nemačko uporište u zamku Poganik (kod Litije) i oštetile železnički most na pruzi Ljubljna — Zidani Most. Posada uporišta s. Kresnica, pod pritiskom jedinica NOVJ, pobjegla je preko r. Save. U borbama su zarobljena 33 neprijateljska vojnika i zaplenjena je veća količina oružja i opreme.
- GŠ NOV i PO za Sloveniju doneo Pravilnik o ustrojstvu i radu Višeg vojnog suda.
- Na položajima kod s. Ribinčnice (blizu Cerkna) 1. bataljon 3. slovenačke udarne brigade »Ivan Gradnik« 31. divizije NOVJ, većim manevrom i koncentričnom vatrom automatskog oružja, napao neprijateljsku kolonu iz Gorenje Vasi, naneo joj osetne gubitke i prinudio je da se povuče u polazni garnizon.
17. septembar — Zbog uspešnih akcija jedinica 4. operativne zone NOV i PO Slovenije na železnim komunikacijama Maribor — Celje, Maribor — Dravograd i Celje — Dravograd, nemačke snage otpočele napade širih razmera na prostoriji Pohorja, da bi snage 4. operativne zone odbacio od tih saobraćajnih arterija.
- Između Volfsberga i Fajnhajma (u Austriji) jedinice Severnog bataljona Koruške grupe NOP odreda 4. operativne zone NOV i PO Slovenije iz zasede napale jaču nemačku žandarmerijsku kolonu i nanele joj znatne gubitke.
- Jače nemačke i domobranske snage iz Cerknice, Borovnice i Velikih Lašča otpočele nadiranje na oslobođenu teritoriju Notranjske. U višednevnim borbama kod s. Sv. Vida, s. Jerišča, s. Zalesa, s. Mramorova, s. Sv. Urha i s. Zavrha jedinice Notranjskog NOP odreda su primorale neprijatelja da se, uz veće gubitke, povuče u polazne garnizone.
22. septembar — Na osnovu naredbe Vrhovnog štaba NOV i POJ od 8. septembra 1944, pri Glavnom štabu NOV i PO za Sloveniju formiran Referat za vazduhoplovstvo, sa zadatkom: organizacija aerodroma i mesta za prijem materijala iz savezničke pomoći, kao i rešavanje svili pitanja u vezi s vazduhoplovstvom.
- Kod Sromlja (blizu Brežice) 3. bataljon Kozjanskog NOP odreda vodio dvočasovnu borbu protiv jake ustaške kolone. On ju je odbacio preko r. Sutle, nanevši joj gubitke od 22 mrtva.
- Trinaesta slovenačka brigada »Mirko Bračlč« 14. divizije NOVJ otpočela demonstrativni napad na neprijateljska uporišta s. Loku, s. Breg i s. Orehovo (u dolini r. Save između Zidanog Mosta i Sevnice) da bi obezbedila transport novomobilisanih boraca preko r. Save, na teritoriju 7 korpusa NOVJ. Borbe su vođene cele noći, sve do 5 časova 23. septembra.
- Jedinice 31. divizije NOVJ, ojačane Dolomitskim i Skofjološkim NOP odredom, izvršile prodor u Dolomite, jako belogardejsko i četničko područje iz koga se širio bologardistički uticaj na susedne pre-dele. Trebalo je sistematskim iznenadnim udarima na tamošnja uporišta uneti razdor u redove neprijatelja.
23. septembar — Na položajima Javorc vrh — zaselak Seljak (kod Žirija) Dolomitski NOP odred vodio borbe protiv nemačkih kolona iz Gorenje Vasi. U večernjim časovima se neprijatelj povukao na položaje kod Gorenje Vasi.
24. septembar — Šesnaesta slovenačka brigada »Tanko Premrl Vojko« 31. divizije NOVJ zauzela uporište četničkog Gorenjskog odreda u s. Samotorci (kod Polhovog Gradeca). Zarobljen je komundir 3. čete tog četničkog odreda, dok je veci deo četnika, pod zaštitom mraka, uspeo pobeći, ostavivši i oružje (koje je izgorelo u uporištu).
- Kod s. Kucelja (blizu Polhovog Gradeca) Dolomitski NOP odred vodio borbe protiv jakih nemačkih i domobranskih kolona iz s. Gorenje Vasi, s. Horjula, Škofje Loke i Polhovog Gradeca, a uveče se, sa ostalim jedinicama 31. divizije NOVJ, koje nisu stupile u borbu, zbog nadmoćnosti neprijateljskih snaga povukao na Zirovski vrh.

25. septembar — U s. Zgornjoj Kungoti (kod Maribora) Lackov NOP odred na prepad zauzeo žand. st., razoružao 8 žandarma i zaplenio veću količinu oružja i opreme.
26. septembar — Posle dvočasovne borbe 10. slovenačka (Ljubljanska) brigada 18. divizije NOVJ, po treći put, porušila Stampetov most (na železničkoj pruzi Ljubljana — Trst), a jedinice na obezbeđenju vodile žestoke borbe protiv nemačkih i domobranskih kolona iz Ljubljane, Rakeka i Postojne i prinudile ih na povlačenje u polazne garnizone.
- Na položajima Lomovec — Planina 7. slovenačka udarna brigada »France Prešern 31. divizije NOVJ vodila oštru borbu protiv neprijateljskih kolona iz Lucina i Gorenje Vasi, a uveče je probila neprijateljski obruč i prebacila se na odsek s. Martinji Vrh — s. Crni Kal, nanevši neprijatelju gubitke od oko 60 mrtvih vojnika. Guoici 7. brigade: 6 mrtvih i 15 ranjenih boraca.
27. septembar — Otpočela nemačka ofanziva na odseku Zapadne Benečije. Posle teških borbi kod s. Piatisca (blizu Kobarida) 4. bataljon 17. slovenačke brigade »Simon Gregorčič* preoacio se, bez gubitaka, na položaje kod s. Brezja, a italijanska partizanska divizija »(-)anoaiai Osopo«, koja je preirpela- osetne gubitke, 1. oKtoora se prebacila na područje Goriskin brda.
- Iznenađnim napadom 3. bataljon 1. slovenačke udarne brigade »Tone Tomšič« 14. divizije NOVJ zauzeo nemačko uporište u s. Jagaru kod Pragcrskog, zarobivao 16 pušaka, 16 mitraljeza i drugu opremu.
28. septembar — Na Pasjoj ravni (kod Škofje Loke) 7. slovenačka udarna brigada 31. divizije NOVJ vodila borbu protiv nemačkih kolona iz uporišta s. Lučne i Gorenje Vasi. Neprijatelj je izvršio vâC Uzasiupiuu juiaa. ttnguaa ga je, iidj/au, u id časova oaoa-cua u poiazne garnizone.
- GS NOV i PO za Sloveniju izdao Uputstvo za rad i organizaciju korpusnih i zonskih vojnih oblasti i komandi vojnih područja.
- Na odseku s. Blažuta — s. Sv. Miklavž — s. St. Jurij ob Taboru (kod Trbovlja) 2. bataljon ivamnisko-zasavskog NOP odreda napao nemačke patrole i posle četvorčasovne borbe proterao ih, nanevši im guoike od 37 poginulih i 18 ranjenih vojnika.
29. septembar — Treća slovenačka udarna brigada »Ivan Gradnik« 31. divizije NOVJ napala četničko uporište u s. Zazaru i s. Kogeu (kod Skotje Loke). Pod zaštitom mraka, četnici su se iz s. Zazaru povukli u s. Kogel, koje je bilo iortiiikacijski jače utvrđeno, usled čega je napad 1. bataljona na ovo uporište bio odbijen. Brigada je u s. Zazaru zaplenila mnogo materijala i spalila školu, koju su četnici bili utvrdili i iskoristili kao kasarnu.
- GS NOV i PO za Sloveniju izdao naredbu o formiranju Referata za Italijanske jedinice u NOV, a da se kod štabova 7. i 9. korpusa NOVJ formiraju posebni politodeli u cilju pružanja pomoći italijanskim jedinicama i organizovanja sadejstva.
- Rasformirana Koruška grupa NOP odreda 4. operative zone NOV i PO za Sloveniju. Od njenog ljudstva formiran je Koruški NOP odred i popunjena je 14. divizija NOVJ.
- Kod Sv. Ane (blizu Rogateca) 2. slovenačka udarna brigada »Ljubo Sercer« 14. divizije NOVJ vodila teške borbe protiv nadmoćnih neprijateljskih kolona iz Poljčana i s. Makola. Brigada se zatim zbog nepovoljnih položaja, pod borbom povukla do s. Sv. Mohora, gde je nanela neprijatelju osetne gubitke, a uveče se povukla ka s. Sv. Bolfenku i s. Planjskom, kako bi izbegla okruženje.
- Na položajima kod s. Hrastnika (blizu Slovenskih Konjica) 13. slovenačka brigada »Mirko Bračić« 14. divizije NOVJ vodila tešku borbu protiv jake nemačke kolone iz sastava 18. lovačkog puka »Trek« koja je sa pravca s. Dramlja nadirala na te položaje. Brigada je energičnim jurišem odbacila neprijatelja ka s. Dramlju i nanela mu gubitke od 10 mrtvih i 15 ranjenih.
30. septembar — Između železničkih stanica Brezno i Vuhred (na pruzi Maribor — Dravograd) 1. bataljon 1. slovenačke udarne brigade »Tone Tomšič« 14. divizije NOVJ uništio nemački transportni voz te zarobio 6, ranio 5 i ubio 3 nemačka vojnika.
- Na prostoriji s. Faedls — s. Nimis — s. Forame — s. Subit (u Italiji) jake nemačke snage okružile italijansku partizansku diviziju »Garibaldi Osopo«. U dvodnevnoj borbi one su razbile brigadu »Osopo«. Dve brigade »Garibaldi« su se preko r. Nadiže prebacile na prostoriju Beneške Slovenije i Brda. Usled toga poraza brigade »Garibaldi« su formirale novu diviziju »Garibaldi Natisone«, a kasnije su zatražile da se prepotčine 9. korpusu NOVJ.

SRBIJA

- / septembär
- Po naređenju VS NOV i POJ otpočeli opšti napadi jedinica NOVJ na važnije komunikacije u Srbiji da bi se sprečavalo uredno izvlačenje neprijateljskih snaga i/ Srbije.
  - U smislu direktive VS NOV i POJ. jedinice NOV i POJ u Vojvodini preduzele akcije na komunikacijama. One su do 7. septembra razorile oko 30 km pruge, posekle oko 200 tt stubova. uništile oko 20 lokomotiva, 70 vagona i 10 mostova, oštetile 2 broda. 1 šlep. 2 tenka, 10 žel. stanica 7 magacina i 1 centralu.
  - U s. Toponici i s. Draževcu (na putu Niš — Aleksinac) 14. srpska udarna brigada 23. udarne divizije NOVJ napala na oko 500 nemačkih vojnika i. u peičaSovnoj noćnoj borbi, ubila ih 45 i ranila veći broj. Brigada je imala 3 mrtva i 9 ranjenih boraca.
  - U s Komrenu (kod Niša) 9. srpska udarna brigada 23. udarne divizije NOVJ napala nemačke vojnike, te. nekoliko njih ubila, četvoricu zarobila, zapalila 5 kamiona a 1 kamion zaplenila i onesposobila most na Brežičkoj reci. Brigada je imala 1 mrtvog i 5 ranjenih boraca.
  - Kod s. Rupaljeva, s. Visibabe i s. Rasne (blizu Požege) 1. i 5. bataljon proleter-ske (krajliške) udarne brigade 1. proleter-ske udarne divizije NOVJ vodili borbu protiv četničke 2. požeške brigade i jedne čete SDK 1 odbacili ih prema Požegi, koju su zauzeli oko 24 časa. Neprijatelj je imao 8 mrtvih. 14 ranjenih i 3 zarobljena vojnika. Istovremeno su 2. i 4. bataljon te proleter-ske brigade razbili četnike na Gradini i u s. Sevojnu (kod Titovog Užica). nanevši im gubitke od 10 poginulih. 10 ranjenih i 9 zarobljenih.
  - U s. Starom Divošu (kod Iloka) delovi 3. bataljona (i. vojvođanske NOU brigade iz zasede napali odeljenje od 25 neprijateljskih vojnika, te ubili 12 i zarobili jednog vojnika i zaplenili mitraljez, automat, 6 pušaka i pištolj. Bataljon je imao 4 ranjena borca.
  - Između Zemuna i s. Batajnice Posavski NOJ' odred minirao železničku prugu na 25 mesta i posekao 40 tt stubova. a između s. Batajnice i s. Nove Pazove (kod Stare Pazove) porušio oko 500 metara pruge i posekao 10 tt stubova.
  - Kod s. Ložišta (na pruzi Kos. Mitrovica — Raška) delovi Ibarskog NOP odreda porušili železnički most raspona 80 m.
  - Između s. Golubinaca i s. Putinaca (kod Rume) borci 2. bataljona 6. vojvođanske NOU brigade porušili 1200 metara železničke pruge i posekli 60 ti stubova.
  - Između s. Baćinaca i s. Kukujevaca (kod Sida) 1. bataljon i diverzantska grupa Botsuskog NOP odreda razrušili prugu na 15 mesta i posekli 50 tt stubova.
  - Druga proleter-ska udarna brigada 2 proleter-ske udarne divizije NOVJ ušla u sastav 21. udarne divizije NOVJ.
  - Rasformirana 6. srpska brigada 21. udarne divizije NOVJ. a njeno ljudstvo ušlo u sastav 4. i 5. srpske udarne brigade iste divizije.
  - Draža Mihailović naredio opštu mobilizaciju Ona nije naišla na odl\ stanovništva.
- 1.2 septembar
- Delovi 9. srpske udarne brigade 2.f. udarne- divlzljt ' OV.I porušili prugu Niš — Svrljig u dužini od 3 km i 2 mosta na njoj.
  - Kod ž. st. Banjska (na pruzi Kos. Mitrovica Kr iljevo) delovi Ibarskog NOP odreda srušili železnički most raspona 80 m.
  - Između Srem. Karlovaca i s. Beške jedan bataljon Fruškogorskog NOP odreda porušio 500 metara železničke pruge, posekao 10 tt stubova i razrušio i'dan bunker
2. septembar
- U Svrljigu i na Gramadi, posle borbe i dvodnevne blokade, 170 bugarskih vojnika (među kojima i 3 oficira) predalo se 7. srpskoj udarnoj brigadi Vi. udarne divizije NOVJ. Pošto su razoružani, bugarski vojnici su, preko Knjaževca, upućeni ka bugarskoj granici. Zaplenjeno je haubica 105 mm, 2 mitraljeza, 8 p. mitraljeza, oko 150 pušaka, 70.000 metaka, 100 granata, 350 ručnih bombi i veća količina drugog ratnog materijala. Brigada nije imala gubitaka.
  - Kod s. V. Remete (blizu Srem. Karlovaca) četa nemačke policije napala delove Muslimanskog NOP odreda. Posle tročasovne borbe neprijatelj je odbačen ka s. Krušedolu, uz gubitke od 12 poginulih i oko 20 ranjenih vojnika. Zaplenjeno: 2 p. mitraljeza, 2 automata, 8 pušaka i druga oprema. Odred je imao 2 poginula i 1 ranjenog borca.

- Kod Požege 3. proleterska (krajiška) udarna brigada 1. proleterske udarne divizije NOVJ vodila borbu protiv četnika. Neprijatelj je imao 5 mrtvih, 7 ranjenih i 8 zarobljenih. Zaplenjeno je 8 pušaka.
  - Na putu Prizren — Kukës (u Albaniji) Partizanski bataljon Kosova napao nemačku kolonu — oko 100 kamiona i troja oklopna kola. Poginulo je oko 80 nemačkih vojnika, zapaljeno je 70 kamiona i zaplenjeno je: 10 p. mitraljeza, 2 automata i 30 pušaka, sa dosta municije i druge ratne opreme.
  - Na ž. st. Palilula (kod Niša) delovi 14. srpske udarne brigade 23. udarne divizije NOVJ napali bugarsko obezbeđenje, te zarobili 45 i ubili 15 bugarskih vojnika i zaplenili oružje i municiju. Brigada nije imala gubitaka.
  - Na r. Dunavu, između s. Banoštor i s. Cerevića (blizu Petrovaradina), delovi 0. vojvodanske NOU brigade vatrom iz protivtenkovskih pušaka zapalili brod. Malo docnije, na istom mestu, napali su i drugi brod, sa 3 šlepa. Brod je oštećen, jedan šlep je uništen a druga dva šlepa su se otkinula.
  - Između s. Leposavića i s. Slatine (na putu Kos. Mitrovica — Ilaška) Ibarski NOP odred uništio 4 automobila i 1 motocikl i ubio 6 a ranio 10 nemačkih vojnika.
  - Između s. G. Matejevca i s. Knez-Sela (kod Niša) 9. srpska udarna brigada 23. udarne divizije NOVJ porušila propuste na pruzi, a u Knez-Selu napala nemačku kolonu i ubila 30 vojnika.
- 2/3. septembar**
- Između s. Martinaca i s. Lačarka (kod Srem. Mitrovice) delovi 3. bataljona 6. vojvodanske NOU brigade miniranjem razorili 1000 metara pruge.
  - Na kanalu zvanom Mostonga. kod s. Deronja (blizu Odžaka), delovi Bačkopala-načkog NOP odreda miniranjem srušili most i uništili lokomotivu i 4 vagona.
  - Između s. Futoga i s. Petrovca (kod Bač. Palanke) grupa boraca Novosadskog NOP odreda minirala prugu i uništila lokomotivu i 5 vagona transportnog voza.
- 3. septembar**
- Delovi 3. srpske udarne brigade 2. proleterske udarne divizije NOVJ ušli u Prokuplje, koje su bugarski vojnici napustili spalivši magacine oružja i municije. Zaplenjeno je 450 pušaka i 50 kola mina (većinom minobacačkih).
  - Jedan bataljon 3. proleterske (krajiške) udarne brigade 1. proleterske udarne divizije NOVJ ušao u Arilje, iz koga su se četnici ranije povukli.
  - U rejonu Babičke gore 12. srpska brigada 22. divizije NOVJ zarobila četničku 3. nišku brigadu i komandanta četničke 2. niške brigade (ukupno 180 četnika) i zaplenila 4 p. mitraljeza, 80 pušaka i veću količinu municije.
  - Kod s. Glumča (blizu Požege) dva bataljona 3. proleterske (krajiške) udarne brigade 1. proleterske udarne divizije NOVJ razbila jednu grupu četnika, zarobivši 26 četnika sa oružjem i opremom.
  - Kod s. Ugrinovaca (blizu Stare Pazove) delovi Posavskog NOP odreda iz zasede napali odeljenje neprijateljskih vojnika koji su dolazili iz s. Dobanovaca. Gubici neprijatelja: 12 poginulih i više ranjenih. Zaplenjeno: p. mitraljez, puška, 550 metaka i druga vojnička oprema.
  - GS NOV i PO za Vojvodinu izdao štabovima Sremske operativne zone i 6. vojvodanske NOU brigade i Komandi fruškogorskog vojnog područja zapovest za proširenje oslobođene teritorije i za raspored jedinica i vojnopozadinskih ustanova.
  - U s. Cerju (kod Bele Palanke) formiran SK KPJ za belopalanački srez.
- 3/4. septembar**
- U s. Pečenjevca (kod Leskovca) 11. srpska brigada 24. divizije NOVJ napala jedan bugarski puk i, posle sedmočasovne borbe, naterala ga da odstupi u pravcu s. Do-ljevca i ka r. J. Moravi, zarobivši mu 45 vojnika i 3 oficira i zaplenivši 5 mitraljeza, 3 p. mitraljeza, 20 pušaka, 17 sanduka topovske municije, 6000 pušanih metaka, 45 konja i dr. Iste noći delovi ove brigade srušili su železnički most na r. Jablanici i uništili jedan kamion sa nemačkim vojnicima.
  - Kod s. Karana (blizu Titovog Užica) dva bataljona 3. proleterske (krajiške) udarne brigade 1. proleterske udarne divizije NOVJ vodila borbu protiv četničkog 4. ju-rišnog korpusa, ubivši 10, ranivši 10 i zarobivši 4 četnika.
- 4. septembar**
- Jedinice 23. udarne divizije NOVJ ušle u Knjaževac, iz koga su se nemački vojnici povukli ka Zaječaru a bugarski vojnici ka Pirotu. U gradu je zarobljeno 150 četnika iz četničkog Knjaževačkog korpusa.
  - U s. Boljevcima (u južnom Sremu) 2. bataljon 6. vojvodanske NOU brigade, uz sadejstvo delova Posavsko« NOP odreda izvršio napad na oko 450 četnika (koji su se 1. septembra prebacili iz Srbije). Posle petočasovne borbe četnici su pro-

terani iz sela, u/, gubitke od 13 poginulih i 2 zarobljena. Zaplenjeno je: G pušaka, 7 ručnih bombi i 200 metaka. Bataljon je imao 3 poginula i 8 ranjenih boraca.

- Us. Bijelim Brdima (kod Pribojaj delovi 37. udarne divizije NOVJ vodili oštru borbu protiv četničke Crnogorske brigade. Neprijatelj je zauzeo selo.
- Borci Novosadskog NOP odreda izvršili napad na ž. st. Rumenku (kod Novog Sada): naterali stražu u b.-kstvo, zaplenili nešto oružju i razorili stanične uređaje.

4/5. septembar

- Us. Starcu (blizu Vranja) formirana 12. preševska NO brigada.
- Jedna četa 4. bataljona 6. vojvodanske NOU brigade napala nemačku stražu kod slagališta ratne opreme u s. Crepaji (kod Pančeva), zaplenila 76 kola opreme i zapalila opštinu, poštu, železničku stanicu i 5 praznih magacina. Delovi 4. bataljona koji su bili na osiguranju, minirali su prugu i uništili 2 lokomotive i 15 vagona.
- Između Rume i s. Kraljevaca jedan bataljon Posavskog NOP odreda i delovi 6. vojvodanske NOU brigade razrušili oko 600 metara pruge.
- Delovi Jurišnog bataljona Sremske operativne zone razrušili 180 metara pruge između Srem. Karlovaca i s. Čortanovaca i 420 metara pruge između s. Beške i Tndije.
- Između Sida i s. Tovarnika delovi Bosutskog NOP odreda razrušili 100 metara pruge.

5. septembar

- Od Boljevačkog partizanskog bataljona i novih boraca GS NOV i PO za Srbiju formirao 23. srpsku brigadu, koja je ušla u sastav 45. divizije NOVJ.
- Kod s. Srednje Dobrinje (blizu Požege) četnički 3. jurišni korpus okružio dva bataljona 3. proleterske (ličke) udarne brigade 6. proleterske divizije NOVJ »Nikola Tesla«. Posle šestočasovne borbe bataljoni su probili обруч i povukli se prema Požegi. Gubici neprijatelja: 40 mrtvih, više ranjenih i 40 zarobljenih. Zaplenjeno je 10 pušaka. Brigada je imala 1 poginulog i 7 ranjenih boraca.
- Kod s. Neština (blizu Iloka), prilikom prebacivanja 60 pristalica NOP-a iz Bačke u Srem, vod iz čete za vezu GS NOV i PO za Vojvodinu sukobio se sa zasedom od 30 ustaša. Vod je, vešt看 manevrom, uvukao ustaše u обруч i više od 15 njih ubio ili zarobio.
- Jedanaesta srpska brigada 24. divizije NOVJ srušila železnički most na r. Pustoj reci kod s. Pukovca (blizu Leskovca) i zapalila 20 vagona i zgradu železničke stanice u s. Brestovcu i 2 vagona s namirnicama u s. Pečenjevcu. Brigadi se predao 1 oficir i 2 bugarska vojnika.
- Kod s. Ribaševine (blizu Titovog Užica) 3. proleterska (krajiska) udarna brigada 1. proleterske udarne divizije NOVJ vodila borbu protiv četničkog 4. jurišnog korpusa. Neprijatelj je imao 9 mrtvih, 10 ranjenih i 5 zarobljenih, a 3. brigada 1 poginulog i 1 ranjenog borca.
- Između Leskovca i s. Grdelice 13. srpska brigada 24. divizije NOVJ srušila železnički most, ubila 3 nemačka vojnika i zapalila zgradu ž. st. Đorđevo.
- - Kod s. Starog Divoša (blizu Iloka) 3. bataljon 0. vojvodanske NOU brigade napao 200 neprijateljskih vojnika i posle kraće borbe naneo im znatne gubitke.
- U Nišu, na dan objave rata Carevini Bugarskoj od strane SSSR-a, nemačke jedinice i četnici razoružali 63. puk bugarske 22. divizije i uhapsili komandanta bugarskog 1. okupacionog korpusa i komandanta bugarske 25. divizije.

Septembar p.

- U rejonu Preševa, od bugarskih političkih zatvorenika koje je 3. makedonska NOU brigada oslobodila iz zatvora Idrizovo (kod Skoplja) i od bugarskih vojnika koji su se nalazili u jedinicama NOVJ. formiran Bugarski partizanski bataljon »Vasil Kolarov«, jačine oko 300 boraca.
- Formiran ONO odbor za južni Banat.

5/6. septembar

- Posle višerasovne borbe protiv četnika i oko 300 nemačkih vojnika i 400 pripadnika nemačke legije »Krempler«. 3. proleterska (sandžačka) udarna brigada 37. udarne divizije NOVJ zauzela Novu Varoš. Neprijatelj je imao 50 mrtvih i ranjenih i 10 zarobljenih. Pored ostalog, zaplenjeno je: 11 p. mitraljeza i mitraljeza i veći broj pušaka, 30.000 metaka, 30 telefona. 1 automobil, 1 motocikl i dosta drugog materijala. Brigada je imala 1 ranjenog borca.
- Delovi Posavskog NOP odreda razorili oko 2 km pruge između s. Platičeva i s. Nikinaca i oko 200 metara pruge između s. Putinaca i s. Kraljevaca (kod Rume).
- Između s. Čortanovaca i s. Beške ikod Indije) jedan bataljon Fruškogorskog NOP odreda razorio oko 300 metara pruge.

- Između Sida i s. Tovarnika 1. bataljon Bosutskog NOP odreda razrušio prugu u dužini od 150 metara i posekao 20 tt stubova.
6. septembar
- Kod Kladova izviđačke jedinice 57. armije Crvene armije prešle Dunav i posle kraćeg zadržavanja na jugoslovenskoj teritoriji povratile se na teritoriju Rumunije.
  - Kod s. Starog Broda (blizu Višegrada) 12. udarni korpus NOVJ završio prebacivanje iz istočne Bosne na desnu obalu r. Drine i prodro u Srbiju. Prebacivanje su pokušali da spreče 13. puk nemačke 7. SS divizije »Princ Eugen«, četnici i ustaše, koji su napadali od Rogatice, i dve čete nemačkih vojnika, koje su napadale od Višegarada. Na desnoj obali r. Drine razbijen je otpor i jedne grupe četničke Račanske brigade.
  - U rejonu Brusa i Aleksandrovca počeo prodor operativne grupe divizija NOVJ (5. 17. i 21. udarne divizije) iz južne Srbije preko r. Ibra i jugozapadne Srbije prema pl. Rudniku i Sumadiji.
  - Između s. Krnješevaca i s. Simanovaca (kod Stare Pazove) 2. bataljon Posavskog NOP odreda iz zasede napao na oko 40 folksdojčera i nemačkih policajaca koji su se iz Stare Pazove vraćali u s. Simanovce, te posle kraće borbe ubio 17 i teško ranio 3 nemačka vojnika a zaplenio 1 p. mitraljez, 13 pušaka, 2 pištolja, 9 ručnih bombi i 600 metaka. Istovremeno je 2. bataljon 0. vojvodanske NOU brigade — koji je sadejstvovao u ovoj akciji — razbio oslabljenu posadu u s. Simanovcima i izvršio pretres u s. Krnješevcima, ubivši 3 folksdojčera i zaplenivši 3 puške, 0 ručnih bombi i 80 metaka.
  - U s. Mokroj Gori (kod Titovog Užica) 4. bataljon 8. crnogorske udarne brigade 1. proleterske udarne divizije NOVJ. posle dvodnevni borbi, odbio napad nemačkih vojnika i naneo im gubitke od 8 mrtvih i više ranjenih. Bataljon je imao 1 poginulog i 3 ranjena borca.
  - U s. Grdelici (kod Leskovca) 13. srpska brigada 24. divizije NOVJ napala nemačke i italijanske fašističke vojnike, te ubila 6 nemačkih vojnika, ali se morala povući zbog nailaska nemačke kolone iz Vranja.
  - U Kosjerićima dva bataljona 3. proleterske (krajiške) udarne brigade 1. proleterske udarne divizije NOVJ izvršila napad na delove četničke Zapadnomoravske grupe korpusa. Posle oštre borbe bataljoni su zauzeli Kosjeriće, zarobili 10 četnika i zaplenili 30 tovarnih konja, 2 kamiona i mnogo druge opreme.
  - Kod s. Rupeljeva (blizu Požege) četnički 1. i 5. jurlšni korpus napali 3. proletersku (ličku) udarnu brigadu 0. proleterske divizije NOVJ »Nikola Tesla«. Brigada se uveče povukla u s. Kačer (zaselak Zarići, kod Titovog Užica). Ona je imala samo 1 poginulog borca. Neprijatelj je imao oko 130 mrtvih i ranjenih.
  - Delovi četničke 4. grupe jurišnih korpusa, uz pomoć nemačkih vojnika iz Čačka, posle oštre borbe protiv jedinica 6. proleterske divizije NOVJ »Nikola Tesla«, ponovo zauzeli Požegu.
  - Kod s. Kuke (na pl. Tari) 3. vojvodanska udarna brigada 36. udarne divizije NOVJ razbila jednu četničku brigadu jačine oko 200 ljudi.
  - Po odluci Vrhovnog štaba NOV i POJ, 8. crnogorska udarna brigada 37. udarne divizije NOVJ ušla u sastav 1. proleterske udarne divizije NOVJ.
  - U s. Strelcu (kod Pirota) GŠ NOV i PO za Srbiju formirao 25. sipsku brigadu (nazivana i 1. pirotska brigada), koja je 20. septembra ušla u sastav 46. divizije NOVJ.
  - Saveznička avijacija bombardovala Leskovac. Poginulo preko 500 nemačkih vojnika, preko 200 četnika, oko 300 vojnika SDK i preko 1000 građana. Materijalna šteta velika.
- 6/7. septembar
- Delovi 6. vojvodanske NOU brigade razrušili 200 metara pruge između Rume i Srem. Mitrovice i 300 metara pruge između Rume i s. Kraljevaca.
7. septembar
- Posle teške jednodnevne borbe 23. udarna divizija NOVJ zauzela Zaječar. Grad je branilo oko 5000 nemačkih vojnika, pripadnika SDS i SDK i četnika. U toku borbe iz Bora je došlo pojačanje od 7 tenkova i 12 kamiona s nemačkim vojnicima. Oko 3000 četnika koji su sa pravca Belog brega pokušali intervenciju potpuno su razbijeni, ali je neprijatelj to iskoristio pa se delom snaga izvukao ka Boru. U Lim borbama je neprijatelj pretrpeo gubitke od 370 mrtvih i oko 1.000 zarobljenih, dok je 23. udarna divizija imala 24 mrtva i 100 ranjenih boraca. Zaplenjeno je: 3 minobacača, 20 mitraljeza, 20 p. mitraljeza. 500 pušaka, velika količina municije, hrane i drugog ratnog materijala.
  - Na položaju Kik — Malić (kod Kosjerića) jedan bataljon 3. proleterske (krajiške) udarne brigade 1. proleterske udarne divizije NOVJ vodio borbu protiv četnika

i odbacio ih prema pl. Suvoboru. Neprijatelj je imao 30 mrtvih, 45 ranjenih i 6 zarobljenih, a bataljon 3. brigade 1 ranjenog borca. Zaplenjeno je: top, mitraljez 1 20 pušaka.

- Jedinice 24. divizije NOVJ porušile prugu Grdelica — Leskovac — Doljevac na više mesta, kao i 4 mosta i propusta, i uništile 1 kamion s nemačkim vojnicima (zarobile 10 vojnika i oficira), a na ž. st. Vinarce razoružale 70 četnika, zapalile 2 vagona i ubile 2 nemačka oficira.
- Na Lokvicama (na pl. Kopaoniku) Ibarski NOP odred odbio napad oko 1.200 nemačkih vojnika, pripadnika SDS i SDK i četnika i odbacio ih ka Raškoj.
- Osmo srpska brigada 22. divizije NOVJ zauzela Surdulicu.

7/8. septembar

- Kod Sokobanje 20. srpska brigada 45. divizije NOVJ razoružala oko 3000 bugarskih vojnika koji su bili u pokretu za Bugarsku. Zaplenjeno je: 9 minobacača, 13 mitraljeza, 45 p. mitraljeza, 80 automata, 2000 pušaka, 160 pištolja, 23 kamiona, 1 limuzina, 5 motocikla i drugi materijal i oprema, a uništena su 3 topa. Ori zarobljenih vojnika je u sastavu 45. divizije formiran jedan dobrovoljački i jedan radni bataljon za opravku puteva. a 2.500 bugarskih vojnika je sprovedeno na bugarsku teritoriju.
- Na odseku Biljanovae — s. Cerenje 5. udarna divizija NOVJ, po naređenju Štaba Operativne grupe divizija NOVJ, prešla na levu obalu r. Ibra. Ona je tom prilikom miniranjem oštetila prugu na 30 mesta, ubila 19 a ranila 13 nemačkih vojnika i zapalila 2 automobila. Gubici 5. divizije: 3 mrtva i 13 ranjenih boraca. Iste je noći na levu obalu Ibra prešla i 21. udarna divizija NOVJ.

8. septembar

- Jedinice 22. divizije NOVJ (8. srpska brigada i Vranjski NOP odred) ušle u Vranje i Bujanovac, koje su napustili bugarski vojnici, dok je 13. srpska brigada 24. divizije NOVJ ušla u Vladičin Han.
- Na odseku Ušće — Kraljevo glavnina Operativne grupe divizija NOVJ (17. i 21. udarna divizija), pod borbom sa osiguravajućim snagama RZK i jedinicama nemačke 1. brdske divizije, forsirala r. Ibar i sa pl. Kopaonika se prebacila na prostoru Ušće — Ivanjica.
- Na pl. Jelovoj gori (kod Titovog Užica) 1. proleterska udarna divizija i 3. proleterska (lička) udarna brigada 6. proleterske divizije NOVJ »Nikola Tesla« odbile napad četničke 4. grupe jurišnih korpusa, Zlatiborskog korpusa, Cerskog korpusa i Korpusa Gorske garde.
- Kod s. Grdelice (blizu Leskovca) 13. srpska brigada 24. divizije NOVJ odbila napad nemačkih jedinica, zarobivši 10 nemačkih vojnika i 1 oficira i zaplenivši 2 mitraljeza, 12 pušaka i 15.000 metaka.
- Ceo domobranski garnizon u Petrovaradinu (vazduhoplovni školski puk, artiljerijska podoficirska škola, artiljerijski divizion i druge jedinice) i delovi iz uporišta u s. Kamenici, s. Beočinu, s. Vrdniku i nekim obližnjim selima prešli na stranu NOV i POJ, zajedno sa oficirima, naoružanjem i opremom.
- Us. Rudnom (kod Ušća) 1. krajiška udarna brigada 5. udarne divizije NOVJ zarobila 70 četnika, a dvojicu ubila i jednog ranila. Brigada je imala 1 ranjenog borca.
- Kod s. Pečenjevca (blizu Leskovca) oštećen nemački tenk koji je naišao na minu postavljenu od strane jedinica 24. divizije NOV.T.
- Us. Petrovcu obrazovan GNO odbor za grad Pirot.

S/9, septembar

- Na liniji s. Mokra Gora — s. Vardište - - s. Bijelo Brdo (kod Priboja) jedinice 37. udarne divizije NOVJ napale delove nemačke 7. SS divizije »Princ Eugen« i četnike i zauzele delimično njihove položaje. Neprijatelj je imao oko 80 vojnika izbačenih iz stroja, a 37. divizija 15 mrtvih i ranjenih boraca.

9. septembar

- Glavni štab NOV i PO za Vojvodinu naredio komandama područja, štabovima operativnih zona, 6. i 7. vojvodanskoj NOU brigadi i odsecima Glavnog štaba da formiraju vojnopolozadinske organe u novooslobođenim mestima. Ujedno je proglasom pozvao narod na saradnju s vojnim i narodnim vlastima.
- Us. Ljiljancu (kod Bujanovca) formirana 2. kosovsko-metohijska NO brigada.
- Na liniji Jelova gora — s. Karan — Kosjerići — s. Varda — Crni vrh jedinice 1. proleterskog udarnog korpusa NOVJ počele opšti napad na Užički, Cačanski, Požeški, Šumadijski, Smederevski i Valjevski četnički korpus. U žestokim borbama četnici su razbijeni i prisiljeni da se u neredu povuku prema pl. Suvoboru i pl. Maljenu.

- U s. Mokroj Gori (kod Titovog Užica) 3. proleterska (sandžačka) udarna brigada 37. udarne divizije NOVJ napala na oko 350 vojnika nemačke 7. SS divizije »Princ Eugen« i po izvršenom zadatku se povukla na položaj M. Viogor — Osojnica — Hajdučki bor. Brigada je imala 4 mrtva i 8 ranjenih boraca.
- Kod Knjaževca i Zaječara jedinice nemačke 1. brdske divizije odbacile 23. brigadu 45. divizije NOVJ i 7. srpsku udarnu brigadu 23. udarno divizije NOVJ i ušle u pomenute gradove. Iz Zaječara su jedinice NOVJ blagovremeno evakuisale magacine s materijalom i hranom.
Kod s. Ugrinovaca (blizu Stare Pazove) delovi Posavskog NOP odreda iz zasede napali grupu neprijateljskih vojnika i ubili 12 a više ih ranili. Zaplenjen je p. mitraljez.
- 9/10. septembar — U s. Zitkovcu, s. Kormanu i s. Đunisu (kod Aleksinca) 3. srpska udarna brigada 2. proleterske udarne divizije NOVJ napala grupe nemačkih vojnika i pripadnika SDS, ali, zbog pristiglog pojačanja u tenkovima, nije uspela da ih razoruža.
- 10. septembar — U Prokuplju održana skupština Glavnog NO odbora Srbije. Zaključeno je da se pri NO odborima (gradskim i sreskim) formiraju ovi odseci: za rad s vojskom, upravni, za privredu, za obnovu, za saobraćaj, za socijalnu bezbednost i staranje, za prosvetu i za zdravlje.
- Četvrta proleterska (crnogorska) udarna brigada 2. proleterske udarne divizije NOVJ napala na Kruševac, koji je branilo oko 3000 nemačkih vojnika i pripadnika SDK i četnika. Brigada je u jednodnevnoj borbi bila prodrta u grad, ali se, zbog pristiglog pojačanja od Kraljeva (oko 2000 nemačkih vojnika), morala povući na liniju Čukar — Zimovnik — Zdrepcevića. Neprijatelj je imao 98 mrtvih i veći broj ranjenih. Zarobljena su 24 četnika i 1 nemački oficir. Uništen je 1 tenk. Brigada je imala 4 mrtva i 20 ranjenih boraca i rukovodilaca.
Kod s. Gadžinog Hana (blizu Niša) jedinice 22. divizije NOVJ razbile četnički Čegarski korpus, zarobivši 250 četnika i zaplenivši 2 brdska topa, 3 minobacača i 30 kola drugog materijala.
- Kod s. Ražane i s. Ljubenića i na prostori s. Rosići — s. Skakavci (blizu Kosjerića) 1. proleterska udarna divizija i 3. proleterska (lička) udarna brigada 6. proleterske divizije NOVJ »Nikolu Tesla« napale četnički Valjevski korpus i odbacile ga preko s. Divčibara u pravcu Valjeva. Kod s. Ljubenića neprijatelj je imao 25 mrtvih, 30 ranjenih i 27 zarobljenih a kod s. Skakavaca 8 zarobljenih.
- Kod s. Prilika (blizu Ivanjice), u kratkoj borbi, 4. bataljon 1. krajiške udarne brigade 5. udarne divizije NOVJ razbio oko 90 četnika i zarobio njih 13, zaplenivši mitraljez, 15 pušaka, pištolj, 1.000 metaka, 4 sanduka mina, dvojica kola razno municije, dvojica kola brašna, 15 šinjela i petoro čebadi.
- Po naređenju GŠ NOV i PO za Vojvodinu, 7. vojvođanska NOU brigada prešla iz Slavonije u Srem, u rejon s. Balrovaca i s. Lipovca (kod Sida).
- U redove NOV i POJ prešlo 600 domobrana, sa 30 oficira, iz Srem. Mitrovice, s. Klenka, s. Nikinaca i s. Platičeva (kod Rume).
- Četvrta udarna divizija NOVJ ušla u Ivanjicu.
- 10/11. septembar — Jedinice 24. divizije NOVJ napale na Leskovac, koji je branilo oko 1200 nemačkih vojnika sa 30 tenkova, dva puka SDK (oko 1800 vojnika), 400 vojnika RZK i 850 vojnika SDS i četnika. Posle šestočasovne borbe, zbog snažnog otpora neprijatelja, jedinice 24. divizije su se povukle zapadno od grada. Poginulo je i ranjeno 150 neprijateljskih vojnika, dok se oko 150 četnika i vojnika SDS i SDK predalo. Oštećena su 2 tenka i uništena 2 kamiona. Divizija je imala 3 mrtva i 18 ranjenih boraca.
- U borbi protiv nemačkih jedinica koje su iz Sapca nadiralo ka s. Klenku, 2. bataljon 6. vojvođanske NOU brigade i bataljon Posavskog NOP odreda uništili jedan i oštetili drugi tenk na samom mostu na r. Savi. U s. Klenku su zapalili opštinsku arhivu. Tom prilikom je u redove NOV i POJ prešlo 80 domobrana sa oružjem.
- Između Srem. Mitrovice i s. Vognja 2. četa 1. bataljona 6. vojvođanske NOU brigade, sa bataljonskom diverzantskom grupom, porušila 200 metara pruge duplog koloseka.
- Grupa boraca Subotičkog NOP odreda minirala trafo-stanicu električne centrale u Subotici. Grad je nekoliko dana bio bez osvetljenja.
- U. septembar — Jedinice 22. divizije NOVJ ušle u Piro. Babušnicu. Caribrod (sada: Dimitrovgrad) i Bosiljgrad, koje su napustili bugarski vojnici.

- Na liniji Ravna gora — s. Planinica (na pl. Maljenu) dva bataljona 3. proleterske (krajiške) udarne brigade 1. proleterske udarne divizije NOVJ vodila borbu protiv četnika i nanela im gubitke od 185 mrtvih i ranjenih i 90 zarobljenih, zaplenivši 12 pušaka, 3 mitraljeza, veću količinu municije, radio-stanicu i osmoro kola raznog materijala.
  - Na položaju ž. st. Jatare — Brezovica — Sišatovac (kod Titovog Užica) 2. 3. i 4. bataljon 3. proleterske (sandžačke) udarne brigade 37. udarne divizije NOVJ, u borbi do kasno u noć, odbili napad oko 2.000 vojnika nemačke 7. SS divizije »Princ Eugen« i odbacili ih prema s. Mokroj Gori. Neprijatelj je imao oko 120 mrtvih i ranjenih, a 3. brigada 2 mrtva i 5 ranjenih boraca. Zaplenjeno je nekoliko hiljada metaka i 15 mazgi natovarenih materijalom.
  - Prva krajiška udarna brigada 5. udarne divizije NOVJ ušla u Arilje.
  - U s. Bukovici (kod Kraljeva) izviđačkom vođu 15. majevičke udarne brigade 17. udarne divizije NOVJ predalo se 180 mobilisanih četnika.
  - U rejonu Jabuke (na Fruškoj gori), po naredbi Glavnog štaba NOV i PO za Vojvodinu, od dotadašnjeg Fruškogorskog NOP odreda i novih boraca formirana 8. vojvođanska NOU brigada.
  - Kod s. Morovića (u Bosutskim šumama), po naredbi Glavnog štaba NOV i PO za Vojvodinu, od dotadašnjeg Bosutskog NOP odreda, 2. bataljona 7. vojvođanske NOU brigade i novih boraca formirana 9. vojvođanska NOU brigada.
  - U Maksimovićevom reviru (kod s. Karlovcića, u južnom Sremu), po naredbi Glavnog štaba NOV i PO za Vojvodinu, od dotadašnjeg Posavskog NOP odreda i novih boraca formirana 10. vojvođanska NOU brigada.
  - U Mandeloskim vinogradima (na južnim padinama Fruške gore), po naredbi Glavnog štaba NOV i PO za Vojvodinu, od Jurišnog bataljona Štaba Sremske operativne zone i od Pratećeg bataljona, Mornaričke čete i Protivtenkovske baterije Glavnog štaba NOV i PO za Vojvodinu formirana 11. vojvođanska NOU brigada.
- 11/12. septembar
- Devetnaesta brigada 25. divizije NOVJ izvršila neuspeo napad na D. Milanovac. Tom prilikom je ubila 8, ranila 12 i zarobila 1 neprijateljskog vojnika, u predalo joj se 67 četnika. Brigada je imala 3 ranjena i 2 nestala borca.
  - Nemačku posadu u Knjaževcu napala 23. srpska brigada 45. divizije NOVJ, ali se, zbog otpora, povukla, nanevši neprijatelju gubitke od oko 20 vojnika. Brigada je imala 2 mrtva i 7 ranjenih boraca.
  - Kod Kruševca 3. srpska udarna brigada 2. proleterske udarne divizije NOVJ razbila dve četničke grupe i porušila pruge Kruševac — Stalač i Stalač — Dunis.
  - Između s. Martinaca i s. Lačarka (kod Srem. Mitrovice) delovi 6. vojvođanske NOU brigade razrušili oko 100 metara pruge.
12. septembar
- Jedinice 23. udarne divizije NOVJ ušle u Negotin. Njima je pristupilo oko 400 novih boraca, mahom omladinaca, iz Negotina i oko 100 novih boraca iz okolnih sela.
  - Prva proleterska udarna divizija NOVJ oslobodila Ljig i zauzela s. Slovac (kod Valjeva).
  - Između s. Pepeljevca i s. Mačkovca 4. proleterska (crnogorska) brigada 2. proleterske udarne divizije NOVJ vodila jednodnevnu borbu protiv oko 2500 četnika 1 pripadnika SDS, najzad ih proterala ka Kruševcu i r. Z. Moravi, ubivši i ranivši više od 100 četnika i zarobivši četvoricu. Brigada je imala 1 mrtvog i 4 ranjena borca.
  - Kod s. Salaša i s. Glogovice 7. i 14. srpska udarna brigada 23. udarne divizije NOVJ vodile borbu protiv nemačke motorizovane kolone koja je iz Zaječara nadirala ka Negotinu. Neprijatelju su naneti gubici od 7 mrtvih. Gubici brigada: 3 ranjena i 2 nestala borca.
  - Kod s. Stuba (blizu Valjeva) tri bataljona 1. vojvođanske udarne brigade i jedan bataljon 2. vojvođanske udarne brigade 16. udarne divizije NOVJ napali na dve četničke brigade 4. grupe jurišnih korpusa i posle kraće borbe odbacili ili prema Valjevu. Zarobljena su 4 četnika.
  - Kod s. Mionice (blizu Valjeva) 1. i 4. bataljon 3. proleterske (ličke) udarne brigade 6. proleterske divizije NOVJ »Nikola Tesla« vodili borbu protiv oko 260 nemačkih vojnika i 20 pripadnika SDK i odbacili ih prema s. Divcima. Neprijatelj je imao 4 mrtva i 2 zarobljena, a 3. brigada 2 mrtva i 6 ranjenih boraca.
  - Delovi 6. vojvođanske NOU brigade razrušili 200 metara pruge između Srem. Mitrovice i s. Vognja i 1250 metara pruge između Rume i s. Vrdnika.

— Nemačka policija, posle zverskog mučenja, živog zakopala obaveštajnog oficira 5. banatskog NOP odreda Nedeljka Bamića 2arkog, narodnog heroja.'

U s. Skrobnici (kod Knjaževca) GS NOV i PO za Srbiju formirao 23. srpsku brigadu koja je ušla u sastav 45. divizije NOVJ.

— U s. Balinovcu (kod Vranja) GŠ NOV i PO za Srbiju formirao 26. srpsku brigadu (nazivana i 1. vranjska brigada), koja je 20. septembra ušla u sastav 46. divizije NOVJ.

12113. septembar — Glavni štab NOV i PO za Srbiju, po naređenju VŠ NOV i POJ, uputio vojnu delegaciju na levu obalu Dunava (u Rumuniju) radi hvatanja veze s jedinicama CA. Delegacija je prešla Dunav kod s. Radujevca (blizu Negotina) i u s. Gruji (u Rumuniji) povezala se sa delovima Crvene armije.

— Kod s. Krivog Vira (na putu Paraćin — Boljevac) 20. srpska brigada 45. divizije NOVJ napala jedinu jaču četničku grupu i posle petočasovne borbe je razbila, ubivši 19, zarobivši 28 i ranivši preko 40 četnika, a zaplenivši 66 pušaka, 3 p. mitraljeza i 150 ručnih bombi. Brigada je imala 2 poginula i 4 ranjena borca.

13. septembar — Otpočeo napad 21. udarne divizije NOVJ na neprijateljski garnizon u Požegi (jedan bataljon nemačke 7. SS divizije »Princ Eugen-«, dva bataljona SDK i nešto četnika). Posle dvodnevni borbi napad je obustavljen. Prema nepotpunim podacima, neprijatelj je imao 94 poginula, veći broj ranjenih i 12 zarobljenih vojnika, a jedinice 21. divizije 25 mrtvih i oko 75 ranjenih boraca.

— Kod s. Salaša 9. srpska udarna brigada 23. udarne divizije NOVJ dočekala nemačku motorizovanu kolonu koja je iz Zaječara nadirala ka Negotinu. Brigada je ubila 10 i ranila 3 neprijateljska vojnika, a sama imala 1 mrtvog i 3 ranjena borca. Neprijatelj je produžio pokret i ušao u Negotin.

— U Lajkovac ušla 13. proleterska udarna brigada »Rade Končar« 1. proleterske udarne divizije NOVJ, ali ga je uveče, pod pritiskom nemačkih jedinica iz Obrenovca, napustila.

— Kod s. Guglja (na komunikaciji Požega — Cačak) 5. srpska udarna brigada 21. udarne divizije NOVJ, u kratkoj borbi, uništila 2 nemačka automobila i 2 motocikla, ubila 2 i zarobila 5 nemačkih vojnika i zaplenila 2 p. mitraljeza, 1 automat i 2 pištolja. Zatim je srušila most na putu, pokidala prugu i spalila ž. stanicu Jelen-Do.

— Blizu Prahova delovi 14. srpske udarne brigade 23. udarne divizije NOVJ zarobili 14 nemačkih vojnika. Istovremeno je jedan bataljon ove brigade iz zasede napao nemačku motorizovanu kolonu kod s. Salaša i naneo joj gubitke.

— Na Ivi (kod Pecke) jedinice 5. vojvodanske udarne brigade 36. udarne divizije NOVJ, posle kraće borbe, razbile oko 100 četnika Jaderske brigade.

— Kod s. Gorjana (blizu Titovog Užica) bataljon 4. krajiške udarne brigade 5. udarne divizije NOVJ srušio železničku prugu i odbio napad nemačkog blindiranog voza, zarobivši 6 neprijateljskih vojnika.

— U s. Radobiću (kod Valjeva) dva bataljona 3. proleterske (ličke) udarne brigade 0. proleterske divizije NOVJ »Nikola Tesla« napala nemačke vojnike i posle jednocasovne borbe odbacila ih u pravcu s. Divaca. Brigada je imala 1 ranjenog borca.

13/14. septembar — Na prostoriji s. Skorica — s. VitOševac — s. Braćin (blizu Stalača) 20. srpska brigada 45. divizije NOVJ napala jednu četničku grupu i posle tri časa borbe je razbila. Poginula su 23 i ranjena 32 četnika. Oslobođeno je 76 omladinaca koje su četnici prisilno mobilisali (svi su stupili u NOVJ). Zaplenjeno: 2 minobacača sa 45 mina, 1 p. mitraljez, 47 pušaka, 3 pištolja i 1 kamion razno opreme. Brigada je imala 2 mrtva i 1 ranjenog borca.

— Na Cačak jedan bataljon 6. proleterske (istočnobosanske) udarne brigade 17. udarne divizije NOVJ izvršio demonstrativan napad, a pred zorom se povukao na polazni položaj, zarobivši 6 četnika i zaplenivši 5 pušaka.

— Na neprijateljski garnizon u Užicu (sada: Titovo Užice) 5. udarna divizija NOVJ izvršila demonstrativan napad.

— Delovi 6. vojvodanske NOU brigade razrušili oko 100 metara pruge između Rume i s. Vognja i oko 200 metara pruge između s. Nikinaca i s. Budanovaca.

14. septembar — Kod s. Salaša 9. srpska udarna brigada 23. udarne divizije NOVJ sačekala u zasedi nemačku kolonu od 150 kamiona, 6 tenkova i 6 bornih kola, koja se od Zaječara

¹ Po drugom Izvoru to se desilo U. septembra.

kretala ka Negotinu. Posle petočasovne borbe neprijatelj se probio ka Negotinu. Poginulo je oko 20 i ranjeno oko 15 neprijateljskih vojnika. Brigada je imala 2 ranjena borca.

- Posle borbi na pi. Tari, pl. Povlenu i pl. Medvedniku protiv četničkog Zlatiborskog korpusa i delova 4. grupe jurišnih korpusa, 12. udarni korpus NOVJ definitivno ovladao masivima Povlena i Medvednika i izbio u dolinu r. Jadra.
  - Na pl. Medvedniku, posle oštre borbe, 16. i 36. udarna divizija 12. udarnog korpusa NOVJ odbila napad četnika 4. grupe jurišnih korpusa, četničkog Zlatiborskog korpusa i 3. puka SDK.
  - Na položaju Brezovica — .Tatare — Lokva (kod Titovog Užica) oko 3.000 vojnika nemačke 7. SS divizije »Princ Eugen« napalo 3. proletersku (sandžačku) udarnu brigadu 37. udarne divizije NOVJ, uspevši da se od s. Mekre Gore probiju prema s. Kremnima. Brigada je imala 1 poginulog i 3 ranjena borca.
  - Na vrhu pl. Ovčara (kod Čačka) 3. bataljon 2. krajiške udarne brigade 17. udarne divizije NOVJ razbio posadu od oko 60—70 vojnika nemačke radio-stanice, ubivši 6 i ranivši više nemačkih vojnika. Kod s. Pakovrače (na komunikaciji Požega — Cačak) 2. bataljon te brigade, u kratkoj borbi, uništio je 8 nemačkih kamiona i spejzalnih automobila s jednom radio-stanicom, ubivši oko 30 i ranivši više nemačkih vojnika i zaplenivši 4 p. mitraljeza, 1 automat, 25 pušaka, 1 minobacač, oko 8.000 metaka, 50 ručnih bombi i drugu opremu. Brigada je imala 3 mrtva i 7 ranjenih boraca.
  - Kod s. Slovca (blizu Valjeva) jedna četa 1. bataljona 13. proleterske udarne brigade »Rade Končar« 1. proleterske udarne divizije NOVJ odbila napad oko 100 vojnika nemačkog 2. puka »Brandenburg«, koji su pokušali da se probiju od Lajkovca prema Valjevu. Neprijatelj je imao 5 mrtvih vojnika.
  - Oko 60 nemačkih vojnika krenulo iz čačka ka Gući, ali su posle kraće borbe protiv delova 15. majevičke udarne brigade 17. udarne divizije NOVJ odbačeni uz gubitke od 5 mrtvih i nekoliko ranjenih. Oštećen je 1 kamion.
  - Između s. Zalužja i s. Pečenjevca (blizu Leskovca) 11. srpska brigada 24. divizije NOVJ odbila napad nemačkih vojnika i četnika koji su pokušali da se probiju ka s. Doljevcu i povratila ih u Leskovac. ubivši 18. ranivši 6 i zarobivši 5 nemačkih vojnika, zapalivši 2 kamiona i zaplenivši 1 mitraljez, 6 pušaka i 15 sanduka puščane municije. Istovremeno je 15. srpska brigada ove divizije kod s. Pukovca ubila 8 i ranila 6 nemačkih vojnika i zapalila 2 kamiona.
  - Između s. Gaglova i s. Kapidžlje (kod Kruševca) delovi 3. srpske udarne brigade 2. proleterske udarne divizije NOVJ vodili borbu protiv četnika i proterali ih ka r. Rasini, nanevši im gubitke od 4 poginula i više ranjenih. Iz 3. srpske brigade je poginuo zamenik komandira 3. čete 3. bataljona Vojislav Manojlović, narodni heroj.
  - Na putu između Knjaževca i Svrlijga dva nemačka kamiona naišla na mine postavljene od jedinica NOVJ. Poginulo je 40 nemačkih vojnika, a kamioni su uništeni.
  - U s. Potiskom Svetom Nikoli (sada; s. Ostojićevo, kod Sente) delovi 5. banatskog NOP odreda izvršili prepad na 25 nemačkih vojnika u školskoj zgradi i na policajce u opštinskoj zgradi, te ih razoružali, zaplenivši 22 puške, 3560 metaka i mnogo druge vojničke opreme, zatim spalili opštinsku arhivu.
- 14'15. septembar — Glavnina Jurišnog bataljona 11- vojvođanske NOU brigade porušila most na putu između s. Kamenice (kod Petrovaradina) i Iriškog venca, a zatim iz zasede napala na oko 50 neprijateljskih vojnika koji su došli da izvrše opravku toga mosta. Poginulo je 45 neprijateljskih vojnika. Plen: 3 p. mitraljeza i 40 pušaka.
- Između s. Potrkanja i s. Ravne (kod Knjaževca) 23. srpska brigada 45. divizije NOVJ napala jednu četničku grupu, ubila 4 i zarobila 13 četnika i zaplenila 13 pušaka i 2 p. mitraljeza.
15. septembar — Kod s. Slovca (blizu Valjeva) 1. i 4. bataljon 13. proleterske udarne brigade »Rade Končar« 1. proleterske udarne divizije NOVJ vodili borbu protiv 200 vojnika nemačkog 2. puka »Brandenburg«. Neprijatelj je imao 5 mrtvih i 2 ranjena vojnika.
- Kod s. Jelašnice (na putu Zaječar — Negotin) 9. srpska udarna brigada 23. udarne divizije NOVJ iz zasede napala nemačku motorizovanu kolonu od oko 80 kamiona, 8 tenkova i 8 bornih kola. Neprijatelj se probio do s. Salaša, gde se zadržao. Poginulo je i ranjeno oko 15 nemačkih vojnika. Brigada je imala 1 mrtvog i 5 ranjenih boraca.
  - Kod s. Grdelice (blizu Leskovca), u jednodnevnoj borbi protiv 600 nemačkih i 500 kvislinskih vojnika, 13. srpska brigada 24. divizije NOVJ ubila oko 90 neprijateljskih vojnika i zarobila 1 nemačkog i 4 italijanska fašistička vojnika, a zaplenila

- mitraljez, 6 p. mitraljeza, 60 pušaka, 4 radio-stanice, 18 buradi benzina i dr. Brigada je imala 1 mrtvog i 3 ranjena borca.
- Na pl. Medvedniku završene dvodnevne borbe jedinica 12. udarnog korpusa NOVJ protiv oko 3.000 četnika. Neprijatelj je, uz osetne gubitke, odbačen ka Valjevu. U tim borbama je samo iz 5. vojvođanske udarne brigade 36 udarne divizije NOVJ poginulo 14 a ranjeno 18 boraca i rukovodilaca.
  - Između s. Jovanovca i s. Setke (blizu Stalaca) 20. srpska brigada 45. divizije NOVJ iz zasede ubila 6 nemačkih vojnika i zaplenila p. mitraljez, automat, 3 poluautomatske puško, kamion, motocikl i 5 dvogleda.
  - Između Petrovgrada (sada: Zrenjanin) i s. Orlovata 4. bataljon 6. vojvođanske NOU brigade zaustavio transportni voz i zaplenio veliku količinu vojničke opreme, a zatim voz uništio.
  - Iz s. Bukovca (kod Srem. Karlovaca) 1. bataljon 8. vojvođanske NOU brigade proterao četu nemačkih vojnika i četu ustaša koje su došle iz Petrovaradina radi pljačke.
- Septembar p. p. — U rejonu s. Debbiata (kod Kovina) 4. bataljon 6. vojvođanske NOU brigado razbio delove (150 ljudi) četničkog Krajinskog korpusa, koji su se iz Srbije prebacili u Banat. Zarobljeno je 30 četnika a 25 njih se predalo; ostali su se prebacili na desnu obalu r. Dunava. Zaplenjeno je 10 pušaka i nešto municije.
- Septembar s. — U s. Česteregu (kod Jaše Tomića) delovi 5. banatskog NOP odreda zaplenili mitraljez, 23 puške i oko 2000 metaka i uništiti tt postrojenja na pošti i ž. st.
- 15/16. septembar — Kod s. Vranića i s. Trbušana (blizu Čačka) jedan bataljon 6. proleterske (istočnobosanske) udarne brigade 17. udarne divizije NOVJ, posle dvočasovne borbe, razbio četnički Javorski korpus i odbacio ga u Cačak, nanevši mu gubitke od 8 mrtvih. 11 ranjenih i 15 zarobljenih i zaplenivši, pored ostalog materijala, 8 pušaka. Bataljon je imao 1 poginulog i 4 ranjena borca.
16. septembar — U s. Salašu (kod Zaječara) 9. srpska udarna brigada 23. udarne divizije NOVJ napala na oko 700 nemačkih vojnika, ojačanih sa 4 tenka i baterijom topova. Zbog snažnog otporu ona se, posle šestčasovne borbe, povukla, nanevši neprijatelju gubitke od oko 25 mrtvih i više ranjenih. Brigada je imala 1 mrtvog i 11 ranjenih boraca.
- Kod s. Slovca (blizu Valjeva) jodna nemačka motorizovana kolona 2. puka »Brandenburg« (oko 20 tenkova i 80 kamiona pešndije) iz Uba probila položaje 13. proleterske udarne brigade »Rade Končar« 1. proleterske udarne divizije NOVJ i produžila ka s. Divcima. Tu ju je sačekala 3. proleterska (lička) udarna brigada 6. proleterske divizije NOVJ »Nikola Tesla«. Posle jednočasovne borbe neprijatelj se probio u Valjevo. Oštećen je jedan neprijateljski tenk.
  - Kod s. Kaličine (blizu Knjaževca) jedinice 45. divizije NOVJ uništile 1 nemački tenk, ubile 4 nemačka vojnika i zaplenile mitraljez, 5 pušaka i motocikl.
  - Kod s. Jasike i s. Zabrdice (blizu Valjeva) delovi 1. proleterske udarne divizije NOVJ odbili pokušaj četničkog Valjevskog korpusa da se probije u Valjevo.
  - Na putri Prizren — Kukes (u Albaniji) Partizanski bataljon Kosova, uz sadejstvo dve albanske partizanske čete, napao nemačku kolonu. Poginulo je 45 nemačkih vojnika i uništeno je 30 kamiona. Bataljon je imao 2 poginula i 3 ranjena borca.
  - U rejonu Vranja formirana 3. kosovsko-metohijska brigada »Milan Zečar«.
  - U s. Držini (kod Pirota) GS NOV i PO za Srbiju formirao 27. srpsku brigadu (nazivana i 2. pirotka brigada), koja je 20. septembra ušla u sastav 46. divizije NOVJ,
- 16/17. septembar — Na odseku s. Kostijerovo — s. Đevanje — s. Budišići (kod Zvornika) U. udarna divizija 3. udarnog korpusa NOVJ prešla r. Drinu i ušla u sastav 12. udarnog korpusa NOVJ.
- U s. Vrbici (kod Sente) delovi 5. banatskog NOP odreda prepadom zauzeli policijsku kasarnu i zaplenili: 1 p. mitraljez. 9 pušaka, 5 pištolja i dosta druge opreme i municije.
  - Između s. Gibarca i s. Kukujevaca (kod Sida) delovi 9. vojvođanske NOU brigade razrušili prugu i posekli 24 tt stuba.
17. septembar — Posle dvanaest časova borbe 17. udarna divizija NOVJ zauzela G. Milanovac. Poginulo je 15, a ranjeno 10 i zarobljeno 539 četnika i pripadnika SDS, a zaplenjeno je: 353 puške, 10 p. mitraljeza, 10 pištolja, oko 30.000 metaka i dosta drugog materijala. Između Cačka i G. Milanovca porušena su 3 mosta i 3 km železničke pruge. Divizija je imala 5 mrtvih i 6 ranjenih boraca.

- Dve brigade 11. udarne divizije 12. udarnog korpusa NOVJ slomile otpor jednog bataljona SDS i zauzele Krupanj.
  - Dva bataljona 11. divizije NOVJ i jedan bataljon 12. krajiške udarne brigade 11. udarne divizije NOVJ, posle kraće borbe protiv četnika, zauzeli M. Zvornik.
  - Na položaju Kotrlja — Lisina (blizu Ljiga) 5. udarna divizija NOVJ napala četnički Rudnički korpus I, posle oštre borbe, odbacila ga prema Lazarevcu, ubivši 48 i zarobivši 15 četnika i zaplenivši 1 avionski mitraljez, 37 pušaka i dosta drugog materijala.
  - Na putu Kruševac — Stalać jedinice 3. srpske udarne brigade 2. proleTERSKE divizije NOVJ ubile 2 nemačka vojnika i oborile jedan avion tipa »Roda«.
  - Glavni štab NOV i PO za Vojvodinu izdao zapovest 6, 7, 8, 9, 10. i 11. vojvođanskoj NOU brigadi da ruše komunikacije kojima se povlače nemačke trupe.
  - Između Rume i s. Buđanovaca jedinice 10. vojvođanske NOU brigade porušile 4 km pruge.
  - Jedna četa Subotičkog NOP odreda napala ž. st. Šebešić (kod Subotice). uništila sva stanična postrojenja, ubila 2 nemačka vojnika i zaplenila 5 pušaka i 1 automat.
  - U okolini s. Kumana (kod Novog Bečeja) otpočelo okružno savetovanje partijskih aktivista severnog Banata. Na savetovanju, koje je trajalo dva dana, analiziran je dotadašnji rad i postavljeni su novi zadaci,
  - Štab 2. proleTERSKE divizije NOVJ ponovo formirao, u svom sastavu, 6. srpsku udarnu brigadu.
- 17/18. septembar — Između Sida i s. Tovarnika delovi 9. vojvođanske NOU brigade porušili oko 120 metara pruge i posekli 12 tt stubova, a između s. Kukujevaca i s. Kuzmina porušili 70 metara pruge i posekli 7 tt stubova.
18. septembar — Posle četverodnevnih borbi jedinice 1. proleTERSKE udarnog korpusa NOVJ oslobodile Valjevo, koje su branili 2 bataljon nemačkog 2. policijskog puka, 4. puk SDK, delovi SDS i četnici Valjevskog korpusa. U tim borbama je, između ostalih, poginuo komandir voda 1. proleTERSKE (ličke) NOU brigade Bogdan Bolta, narodni heroj.
- Posle kraće borbe 5. bataljon 13. proleTERSKE udarne brigade »Rade Končar« 1. proleTERSKE udarne divizije NOVJ oslobodio Lajkovac i zarobio 4 pripadnika SDS.
  - Na liniji s. Bučje — s. Veluč — s. Omašnica (između Kruševca i Trstenika) 4. proleTERSKA (crnogorska) udarna brigada 2. proleTERSKE udarne divizije NOVJ, posle petočasovne borbe, proterala četničku 1. i 2. trsteničku i Župsku brigadu (oko 100 četnika) na levu obalu r. Z. Morave, nanevši im gubitke od 15 mrtvih i 27 ranjenih. Brigada nije imala gubitaka.
  - Između s. Stubika i s. Jabukovca (blizu Negotina) jedinice 25. divizije NOVJ ubile 0 nemačkih vojnika a kod Glavičorke ubile 12 nemačkih vojnika i uništile jedan blindirani automobil. Istoga dana predalo im se 48 četnika. Gubici jedinica 25. divizije: 2 poginula i 2 ranjena borca.
  - Na putu Niš — Knjaževac jedinice 23. srpske brigade 45. divizije NOVJ ubile 10 nemačkih vojnika, uništile tenk i zaplenile motocikl.
  - Kod s. Divaca (blizu Valjeva) dva bataljona 3. proleTERSKE (ličke) udarne brigade 6. proleTERSKE divizije NOVJ »Nikola Tesla« vodila borbu protiv nemačkih vojnika koji su se probijali iz Valjeva ka Ubu. Neprijatelj je imao oko 100 mrtvih i ranjenih, a bataljoni NOVJ — 1 poginulog i 7 ranjenih boraca. Uništena su 4 kamiona i 1 prikolica, a oštećena su 2 tenka.
  - Kod s. Kozelja (blizu Belanovice) 1. krajiška udarna brigada 5. udarne divizije NOVJ, posle kraće borbe, razbila jednu četničku grupu, zarobivši 104 i ubivši 3 četnika i zaplenivši 3 mitraljeza i 30 pušaka. Brigada je imala 1 ranjenog borca.
  - Kod s. Brđana (blizu G. Milanovca) jedan bataljon 6. proleTERSKE (istočnobosanske) udarne brigade 17. udarne divizije NOVJ vodio borbu protiv oko 300 četnika i odbacio ih ka s. Preljini. Neprijatelj je imao 5 mrtvih i više ranjenih, a bataljon 1 poginulog borca.
  - U Krupnju četnički Cerski korpus i delovi jednog bataljona SDS napali 5. krajišku (kozarsku) udarnu brigadu 11. udarne divizije i odbacili je prema s. Stolicama.
  - Delovi 13. proleTERSKE udarne brigade »Rade Končar« 1. proleTERSKE divizije NOVJ ušli u Lazarevac. Oslobođeno je 25 zarobljenih italijanskih vojnika.

- 1S/J9. septembar — Kod s. Vračevšnice (blizu G. Milanovca) dva bataljona 21. udarne divizije NOVJ vodila borbu protiv nemačkih vojnika, četnika i delova SDS i odbacili ih ka Kra-gujevcu. Neprijatelj je imao 28 mrtvih, C4 ranjena i 45 zarobljenih vojnika. Zaple-njen je puškomitraljez, 30 pušaka i 4 vagona brašna. Bataljoni su imali 6 mrtvih i 14 ranjenih boraca.
- Kod s. Pavlovaca (blizu Rume) Jurišni bataljon 11. vojvodanske NOU brigade, de-lom snaga, izvršio napad na posadu velikog bunkera (*Pavlovačkog bunkera*), oko kojeg je bilo nekoliko redova minskih polja i bodljikave žice, i, drugim delom, preduzeo rušenje pruge od s. Pavlovaca ka Rumi. On je bunker oštetiio ali ga nije zauzeo, razrušio je oko 150 metara pruge, pokupio je oko 3 km tt žice i srušio je dva mosta na putu Ruma — s. Jazak.
  - Sedma vojvodanska NOU brigada porušila železničku prugu Ruma — s. Kukujevci na 18 mesta, srušila 1 most, posekla 140 tt st. jbova i zaplenila 10 km tt žice.
  - Između Rume i s. Kraljevaca diverzanti 6. vojvodanske NOU brigade porušili 300 metara železničke pruge.
19. septembar — Savlađujući slabiji otpor četničkih snaga. jed. lice 16. udarne divizije 12. udarnog korpusa NOVJ zauzele Pecku.
- Kod s. Mariovac (na komunikaciji Topola — I\ lo.donovac) 1. i 2. bataljon 4. kra-jiške udarne brigade 5. udarne divizije NOVJ, i/ zasede, uništili oklopni automobil, 8 kamiona i putnički automobil, zaplenili ručni reaktivni bacač, p. mitraljez, auto-mat, 25 pušaka, pištolj, 4 kamiona, putnički uuU;;<obil i dosta druge opreme. Po-ginuo je 21 nemački vojnik.
  - U Grdeličkoj klisuri (između s. Grdciice i Vladičinog Hana) jedan bataljon 13. srpske brigade 24. divizije NOVJ iz zasede napao nemačku kolonu koja se iz Leskovca probijala ka Vranju. Poginulo 150 i zarobljeno 10 nemačkih vojnika, a uništeno 5 kamiona.
  - Kod s. Popadije jedinice 25. divizije NOVJ uništile nemački tenk i ubile 15 nemač-kih vojnika, porušile komunikaciju između s. Klokočevca i s. Popadije i četiri mosta na putu s. Miroč — Brza Palanka i zarobile 10 četnika. Gubici jcdinica 25. divizije: 3 mrtva i 4 ranjena borca.
  - Kod s. Konjuše (blizu Rudnika) delovi 21. udarne divizije NOVJ napali četničku Levačku i 1. gružansku brigadu i odbacili ih u s. Bare.
  - Između s. Crvene Crkve i s. Jasenova (kod Bele Crkve) jedinioe Bclocrkvanskog NOP odreda minirale prugu, uništile lokomotivu i, prilikom pretresa tih sela, ubile 15 i zarobile 5 nerijateljskih vojnika, zaplenivši 7 pušaka, 3 pištolja i drugi ratni materijal.
  - Druga šumadijska NO brigada preimenovana u 21. srpsku udarnu brigadu NOVJ.
  - GŠ NOV i PO za Vojvodinu izdao naredbu da se pri Oficirskoj školi formira i Peša-dijska podoficirska škola.
- 19/20. septembar — Otpočeo napad 13. i 17. srpske brigade 24. divizije NOVJ na Leskovac, koji su branili oko 500 nemačkih vojnika sa 8 tenkova, jedan puk SDS, jedan bataljon SDK, i četnici. U borbama vođenim do 21. oktobra, jedinice NOVJ su uspele da ovladaju spoljnom odbranom grada, ali su se. zbog nedostatka municije i zbog snažnog otpora neprijatelja, morale povući zapadno i jugozapadno od grada. Gubici jedinica NOVJ: 3 mrtva i 28 ranjenih. Neprijateljski gubici nepoznati.
- Na položaju Gradina — Prijepolje 2. i 4. bataljon 5. sandžačke udarne brigade 37. udarne divizije NOVJ vodili borbu protiv 700—800 četnika. Neprijatelj je imao 15 mrtvih i više ranjenih, a 5. brigada 1 poginulog i 2 ranjena borca.
  - Jurišni bataljon 11. vojvodanske NOU brigade ponovo napao posadu velikog bun-dera kod s. Pavlovaca i preduzeo rušenje pruge ka Rumi. Poginulo je 19 neprijatelj-skih vojnika a razrušeno je oko 1500 metara pruge. Bunker i ž. st. Pavlovci nepri-jatelj je konačno napustio tek krajem sledeće noći, posle obnovljenih borbi.
  - U rejonu Srem. Karlovaca delovi 8. vojvodanske NOU brigade iz zasede napali auto-mobil i zarobili 2 nemačka oficira koji su u sukobu ranjeni. Zaplenjena su 2 auto-mata, pištolj i automobil.
  - Između s. Platičeva i s. Nikinaca (kod Rume) jedinice 6. vojvodanske NOU brigade porušile 3000 metara pruge.
20. septembar — Kod s. Brdana i s. Jablanice (blizu G. Milanovca) 2. proleterska udarna i 5. srpska udarna brigada 21. udarne divizije NOVJ vodile borbu protiv delova nemačke 7. SS divizije »Princ Eugen« i četnika koji su pokušali da se od Čačka i s. Knića probiju u G. Milanovac. Neprijatelj je zadržan na 3 km od G. Milanovca. Poginulo je 28,

ranjeno 68 i zarobljeno 10 neprijateljskih vojnika, a zaplenjeno je 10 pušaka. Gubici jedinica 21. divizije: 1 mrtav i 3 ranjena borca.

- Posle dvodnevnih borbi 5. udarna divizija NOVJ oslobodila Arandelovac, ubivši 543 i zarobivši 420 neprijateljskih vojnika, uništivši 3 tenka, 3 oklopna automobila, 2 topa, 23 kamiona, 4 putnička automobila i 8 motocikla i zaplenivši 4 mitraljezu. 5 automata, 355 pušaka, 19 pištolja, oko 45.000 metaka, 350 ručnih bombi, 1 ručni reaktivni bacač, 6 kamiona, 4 motocikla, dvoja kola-radionice. 1 sanitetski automobil 1 drugu opremu. Jedinice 5. divizije su imale 26 mrtvih i 66 ranjenih boraca.
- Između Bora i Zagubice 7. srpska udarna brigada 23. udarne divizije NOVJ sačekala u zasedi nemačku motorizovanu kolonu te u borbi uništila 4 kamiona i jedna borna kola, srušila jedan avion, ubila 10 i zarobila 4 nemačka vojnika i zaplenila 2 p. mitraljeza i drugi ratni materijal. Brigada je imala 4 ranjena borca.
- Razbivši četnike. 20. srpska brigada 45. divizije NOVJ ušla u Ražanj, ali se posle nekoliko časova morala povući zbog nailaska jače nemačke motorizovane kolone iz Niša. Zaplenjeno: 500 kg brašna. 400 kg šećera i druga oprema.
- Između s. Pukovca i s. Kočana 15. srpska brigada 24. divizije NOVJ vodila borbu protiv jedne grupe vojnika SDS koja se iz Leskovca izvlačila ka Nišu. Poginulo je 6 a ranjeno 14 vojnika SDS. Brigada je imala 1 mrtvog i 3 ranjena borca.
- Na Tresibabi, u zasedi, jedan bataljon 23. srpske brigade 45. divizije NOVJ uništio 2 nemačka kamiona, ubio 9 i zarobio 4 nemačka vojnika i zaplenio 12 pušaka i automat.
- Na ž. st. Lešak (na pruzi Kos. Mitrovica — Kraljevo) Ibarski NOP odred uništio 18 vagona i 2 cisterne i ubio 4 nemačka vojnika.
- U rejonu s. Bukovca (kod Srem. Karlovaca) jedna četa 8. vojvođanske NOU brigade naišla na neprijateljsku zasedu jačine oko jedne čete i, u kraćoj borbi, razbila je, nanevši joj gubitke od oko 20 poginulih i toliko ranjenih vojnika. Četa je imala 3 poginula i 5 ranjenih boraca.
- Na ž. st. Bikovo (kod Subotice) jedna četa Subotičkog NOP odreda uništila stanične uređaje a jedan vagon sa ratnom opremom zapalila.

21. septembar

- Delovi 7. SS divizije -Princ Eugen«, posle borbe protiv jedinica 2. proleterske udarne brigade 21. udarne divizije NOVJ, probili se iz Čačka u G. Milanovac, a zatim nastavili proboj prema Rudniku i Kragujevcu Istoga dana je 4. srpska udarna brigada vodila borbu protiv četnika na položaju Ržanik — Parac i kod s. Banje (blizu G. Milanovca), a 5. srpska udarna brigada protiv nemačkih vojnika na Mutinjskoj kosi (iznad Rudnika). Neprijatelj je imao 17 mrtvih, 35 ranjenih i 40 zarobljenih, a 21. divizija 2 mrtva i 6 ranjenih i kontuzovanih boraca.
- Na komunikaciji Bor — Zagubica 7. srpska udarna brigada 23. udarne divizije NOVJ sačekala u zasedi nemačku motorizovanu kolonu, te uništila tenk i 3 kamiona, oštetila 1 avion i 2 kamiona i ubila 10 a ranila više nemačkih vojnika. Brigada je imala 5 ranjenih boraca. Istoga dana u s. Krivelju, pošto je proterala četnike, ona je u kubetu crkve, gde je bio četnički magacin, pronašla 220 pušaka, 2 sanduka municije i sanduk minobacačkih mina.
- Kod s. Crepaje (blizu Pančeva) grupa kozaka i nemačkih vojnika napala 4. bataljon 6. vojvođanske NOU brigade koji je bio u pokretu iz Deliblatske pešcare za Srem radi prebacivanja opreme zaplenjene 4/5. septembra u s. Crepaji. U kraćoj borbi je poginulo 20 a zarobljeno 27 neprijateljskih vojnika. U međuvremenu su neprijateljska pojačanja iz s. Opova, uz sadejstvo artiljerije i 3 aviona, preduzela nove napade. U oštrim borbama u okruženju od 13 do 18 časova, 4. bataljon je bio razbijen u dve grupe, ali je on 21/22. i 22/23. septembra uspeo da se po delovima probije iz okruženja i preko r. Dunava prebaci u rejon s. Belegiša (kod Stare Pazove). Bataljon je imao 5 poginulih i 16 ranjenih boraca, a izgubio je svu opremu (natovarenu na veći broj kola), municiju i 2 minobacača.
- Kod Badžakove ćuprije (na komunikaciji Topola — Mladenovac) dva bataljona 10. krajiške udarne brigade 5. udarne divizije NOVJ iz zasede uništili 3 nemačka kamiona sa naftom i benzinom i njihove pratioce, a jedan bataljon upao u Topolu i odbacio nemačke vojnike na Oplenac, ali se, zbog pristizanja pojačanja, morao povući iz grada. Brigada je imala 5 ranjenih boraca.
- U s. Čitluku (kod Sokobanje) održano partijsko savetovanje. Prisustvovali su članovi OK KPJ i OK SKOJ-a za zaječarski okrug i članovi sreskih komiteta KPJ za srezove timočki, zaječarski, boljevački i borski. Doneti su zaključci o tekućim zadacima Partije i SKOJ-a, o reorganizaciji komiteta, o izboru i organizaciji NO odbora, o radu AFZ-a. USAOS-a i dr. Izabran je novi OK KPJ za zaječarski okrug i određen je Inicijati\ii okružni NO odbor.

- U s. Grabovcima (u južnom Sremu) dva bataljona 6. vojvođanske NOU brigade, uz sadejstvo dva bataljona 10 vojvođanske NOU brigade, napala jako utvrđeno uporište folksdojčerskog pripremnog bataljona »General Laudcn i policijsku četvu (ukupno oko 150 vojnika). U borbi, koja je sa prekidima trajala od 5.30 do 20.00 časova, uporište je zauzeto. Neprijatelj je imao 44 poginula vojnika, a gubici jedinica 6. i 10. brigade: 2 mrtva i 22 ranjena borca. Zaplenjeno" 2 minobacača sa 9 mina, 6 mitraljeza. 1 p. mitraljez. 2 automata, 25 pušaka, oko 10.000 metaka, 1 radio-stanica i dosta druge ratne opreme.
  - Posle jednodnevne borbe protiv oko 1.000 četnika 4. grupe jurišnih korpusa i Majevičkog četničkog korpusa, jedinice 16. udarne divizije NOVJ oslobodile Krupanj. Neprijatelj se u neredu povukao prema Loznici, pl. Gučevu i pl. Ceru. uz gubitke od blizu 100 mrtvih i ranjenih.
  - Na putu Svrljig — Knjaževac jedinice 23. srpske brigade 45. divizije NOVJ sačekale u zasedi neprijateljsku konjičku izviđačku patrolu, te ubile 2 oficira i 3 podoficira, zarobile 3 belogardejca i zaplenile automat, 4 puške, 2 pištolja i 12 jahaćih konja sa priborom. Brigada nije imala gubitaka.
  - U s. Bukovici (kod Arandelovca) 2. bataljon 4. krajiške udarne brigade 5. udarne divizije NOVJ razbio četnički 2. ravnogorski korpus i odbacio ga prema Mladenovcu, nanevši mu gubitke od oko 30 poginulih i 60 zarobljenih i zaplenivši minobacač, 4 p. mitraljeza, 35 pušaka. 2 pištolja i dosta druge opreme. Bataljon je imao 1 ranjenog borca.
  - Razbivši četnike, jedinice 19. srpske brigade 45. divizije NOVJ zauzele Kučevo, zarobivši 32 četnika i zaplenivši veću količinu materijala.
  - Kod s. Klokočevca 16. srpska brigada 25. divizije NOVJ vodila borbu protiv nemačke kolone jačine 2 tenka, dvoja borna kola i 70 kamiona, ali nije uspela da spreči prodor kolone ka D. Milanovcu. Poginulo je 10 nemačkih vojnika, a 16. brigada nije imala gubitaka.
  - Kod s. V. Remete (blizu Srem. Karlovaca) jedinice 8. vojvođanske NOU brigado vodile borbu protiv jedne folksdojčerske čete naoružane automatskim oružjem. Posle tročasovne borbe neprijatelj je natoran na povlačenje ka s. Krušedolu uz gubitke od 12 poginulih i oko 20 ranjenih vojnika. Zaplenjeno: 2 p. mitraljeza, 2 automata i 8 pušaka.
  - Prvi bataljon 13. proleterske udarne brigade Rade Končar 1. proleterske udarne divizije NOVJ, u kratkoj borbi, odbio pokušaj jodne grupa nomačkih vojnika (50 vojnika i 2 tenka) da se probije iz s. Vreoca u Lazarevac.
- 21/22. septembar
- Na komunikaciji Topola — Mladenovac dve zasede 10. krajiško udarne brigade 5. udarne divizije NOVJ uništile 10 kamiona i ubile 70 nemačkih vojnika, a zaplenile 5 pušaka i pištolj. Brigada je imala 1 poginulog i 3 ranjena borca.
  - Između s. Kukujevaca i s. Kuzmina (kod Srem. Mitrovice) delovi 7. vojvođanske NOU brigade porušili prugu i most.
22. septembar
- Tri bataljona 2. proleterske udarne brigade 21. udarne divizije NOVJ, posle kraće borbe, zauzeli G. Milanovac. Istog dana 4. srpska udarna brigada u okolini s. Belog Polja (kod G. Miianovca) vodila borbu protiv četnika Levačke brigade i pripadnika SDS a 5. srpska udarna brigada protiv delova nemačkog 14. puka 7 SS divizije »Princ Eugen« kod Rudnika i G. Trošnjevice. Neprijatelj je imao 33 poginula, 65 ranjenih i 110 zarobljenih. Zaplenjeno je 140 pušaka, 3 mitraljeza i dosta drugog materijala. Jedinice NOVJ imale su 4 mrtva i 5 ranjenih boraca.
  - Na komunikaciji Bor — Zagubica 7 srpska udarna brigada 23. udarne divizije NOVJ sačekala u zasedi nemačku kolonu od 20 kamiona i nekoliko tenkova, te oštetila 2 kamiona i ubila 10 nomačkih vojnika. Brigada je imala 4 ranjena borca.
  - Na položaju Cerje — Beleg — Glavica — Lisina (kod Krupnjaj 16. udarna divizija 12. udarnog korpusa NOVJ slomila otpor tri brigade 4. grupe četničkih jurišnih korpusa, odbacila ih prema pl. Gučevu, Loznici i pl. Ceru i zauzela rudnik anti-mona Zajaču. Četnici su imali 20—30 mrtvih i ranjenih, a 16. udarna divizija 3 ranjena borca.
  - Kod Preseke (blizu Arandelovca) delovi 3. bataljona 4. krajiške udarne brigade i dva bataljona 1. krajiške udarne brigade 5. udarne divizije NOVJ vodili borbu protiv 300 nemačkih vojnika i oko 100 pripadnika SDK koji su pokušali da se od s. Kopljara probiju u Arandelovac. Jedinice 5. divizije odbacile su neprijatelja prema Mladenovcu i zaplenile nekoliko pušaka. One su imalo 6 ranjenih boraca.
  - Leskovački NOP odrod, posle oštre borbe protiv balista, zauzeo Bujanovac. Gubici neprijatelja: 50 mrtvih i više ranjenih. Odred je imao 6 mrtvih i 12 ranjenih boraca.

- Prvi bataljon 10. vojvodanske NOU brigade odbacio delove nemačkog 5. SS policijskog puka (sa 3 tenka) koji su od Sapca, preko s Klonka, pokušali da povrate izgubljeno s. Grabovce (u južnom Sremu). U borbi je onesposobljen 1 tenk. Intervenciju, u istom cilju, iz Rume, preko s. Platičeva (delovi 4. policijske čete s nešto žandarima i gestapovaca, ukupno oko 300 ljudi), dočekale su jedinice 3. bataljona 6. vojvodanske NOU brigade kod s. Novih Vitojevaca i odbacile neprijatelja ka Rumi, nanevši mu gubitke od 28 poginulih i 10 ranjenih vojnika. Bataljon je imao 1 mrtvog i 7 ranjenih. Zaplenio je: 1 mitraljez, 2 p. mitraljeza, 5 automata, 17 pušaka, 1 tromblon, oko 1000 metaka i dost. i druge opreme.
  - U s. Zeokama (kod Lazarevca) 1. bataljon 13. proleterske udarne brigade »Rade Končar« 1. proleterske udarne divizije NOVJ. u kratkoj borbi, razbio 300—400 četnika. Pri tom je zarobio 14 četnika i zaplenio 13 pušaka.
  - Jedinice 113. divizije Crvene armije i jedan bataljon 9. srpske udarne brigade 23. udarne divizije NOVJ prešli Dunav kod Kladova i Brze Palanke i produžili nadi ranje prema D. Milanovcu. s. Klokočevcu i s. Jabukovcu.
  - U rejonu s. Deliblata (kod Kovina), u borbi protiv nemačkih jedinica, jedinice 4. bataljona 6. vojvodanske NOU brigade ubile 15 i zarobile 9 vojnika, a zaplenile 9 pušaka, 5 pištolja i 6 bombi. Jednovromono su delovi istog bataljona u s. Deliblatau zaplenili još 16 pušaka i spalili opštinsku arhivu.
  - Na mestu Kaljaj Doda (u Ljumi, u Albaniji), u borbi protiv balista, poginula Dara Dragišić, borac 2. bataljona 1. kosovsko-metohijske NOU brigade, narodni heroj.
  - U s. Loznici (kod Zagubice) jedan bataljon 9. srpske udarne brigade 23. udarne divizije NOVJ, iznenađen napadom nemačkih vojnika i četnika, pretrpeo gubitke od 15 mrtvih i 14 ranjenih boraca.
- 22/33. septembar — Između s. Martinaca i s. Lačarka (kod Srem. Mitrovice) diverzantska grupa iz 7. vojvodanske NOU brigade miniranjem razrušila prugu na 12 mesta, dok je druga grupa Između Srem. Mitrovice i s. Vognja porušila prugu na 0 mesta i posekla 35 tt stubova, zaplenivši i oko 6 km tt žice.
- Između Rume i s. Pavlovaca delovi 6. vojvodanske NOU brigade razrušili 1000 metara pruge i posekli tt stubove.
-
23. septembar — U s. Lipovcu i s. Vračevšnici (kod G. Milanovca) 4. srpska udarna brigada 21. udarne divizije NOVJ napala četničke snage i, posle petočasovne borbe, slomila njihov otpor i zauzela ta sela. Istog dana je 5. srpska udarna brigada napala na oko 300 četnika u s. Zgradu i odbacila ih prema s. Šatornji a na položaju s. Salaši — Rudnik — s. Zgrade vodila borbu protiv delova nemačke 7 SS divizije »Princ Eugen«. Neprijatelj je imao 62 poginula i ciko 50 ranjenih; zarobljeno je 108 četnika. Zaplenjeno je: 3 p. mitraljeza, oko 110 pušaka, 3 vagona brašna i dosta druge opreme. Jedinice NOV.T su imale 5 mrtvih i 18 ranjenih i kontuzovanih boraca.
- U s. Miroču (kod D. Milanovca), u iznenadnom napadu, jedna četa 16. srpske brigade 25. divizije NOVJ ubila 5 nemačkih vojnika, a sama imala 1 poginulog borca.
- Kod s. Korenite (blizu Krupnja) 5. vojvodanska udarna brigada 36. udarne divizije NOVJ, u kratkoj borbi, razbila oko 250 četnika Jaderske brigade i odbacila ih prema pl. Iverku.
- Kod s. Krušedola (blizu Iriga) delovi 8. vojvodanske NOU brigade napali nemačke jedinice, te ubili 2 oficira i 33 nemačka vojnika i zaplenili 2 p. mitraljeza, 3 automata, 8 pušaka i 2 pištolja.
- Na putu s. Bosut — s. Kuzmin (kod Srem. Mitrovice) delovi 2. bataljona 9. vojvodanske NOU brigade iz zasede napali grupu folksdojčera, ubili 4, ranili 5 i zarobili 3 vojnika a zaplenili 9 pušaka, 2 pištolja, 2 sanduka municije i drugu opremu.
- 23/24 septembar — U s. Mikuljači (kod Raške) ibarski NOP odred razbio četničku Deževsku brigadu i zarobio 17 četnika.
24. septembar — Između s. Doljevca 1 Leskovca 15. srpska brigada 24. divizije NOVJ vodila petočasovnu borbu protiv oko 200 nemačkih vojnika, podržanih sa 3 tenka. Neprijatelj je uspeo da se probije ka Leskovcu, uz gubitke od 15 mrtvih i ranjenih. Brigada nije imala gubitaka.
- Posle oštre borbe protiv 600—700 nemačkih vojnika i pripadnika RZK, SDS i SDK. jedinice 16. udarne divizije NOVJ oslobodile Loznicu, a neprijatelja odbacile ka Lešnici. Neprijatelj je imao više od 100 mrtvih i ranjenih vojnika. Istoga su dana delovi te divizije oslobodili Banju KovUjaču, iz koje se, ne primivši borbu, povuklo oko 100 četnika.

- U s. Lipnici (kod Loznice) dva bataljona 5. vojvođanske udarne brigade 36. udarne divizije NOVJ izvršili napad na oko 25 nemačkih vojnika i 200 pripadnika SDS i, posle dvočasovne borbe, odbacili ih ka s. Lešniei, zaplenivši 2 minobacača i mitraljez. Istovremeno su kod s. Kozjaka dva bataljona te brigade vodili borbu protiv oko 400 pripadnika SDS i RZK, ali nisu uspjeli da zauzmu njihove položaje.
  - Kod s. Miroča 16. srpska brigada i 19 srpska brigada 25. divizije NOVJ stupile u dodir sa delovima 109. puka 113. divizije Crvene armije. U sadejstvu s njima, 16. srpska brigada je odbacila nemačke vojnike s položaja na ušću Porečke reke u Dunav.
  - Kod s. Brdana (blizu G. Milanovca) jedinice 21. udarne divizije NOVJ vodile šestčasovnu borbu protiv oko 500 nemačkih vojnika iz 7. SS divizije »Princ Eugen« i odbacile ih prema s. Preljini. Neprijatelj je imao 16 mrtvih i 20 ranjenih vojnika.
  - Na odsecima s. Prijanovići — Požega, Kovičjača — Rožanj — Sovljak i kod s. Gorijevnice (blizu Čačka) delovi 17. udarne divizije NOVJ vodili borbu protiv jačih nemačkih snaga, te ubili 10 neprijateljskih vojnika i uništili 4 kamiona, a imali 1 poginulog i 3 ranjena borca.
  - Dolazeći* iz Topole, delovi 14. puka nemačke 7. SS divizije »Princ Eugen« i 1. puka »Brandenburg«, posle dvočasovne borbe protiv jedinica 10. krajiške udarne brigade 5. udarne divizije NOVJ, zauzeli s. Banju (kod Arandelovca) i izbili na pl. Venčac.
  - Kod s. Bakionice (blizu Požege) jedna četa 2. krajiške udarne brigade 17. udarne divizije NOVJ iz zasede ubila 21 nemačkog vojnika i uništila kamion i motocikl, a pri tom imala 1 ranjenog borca.
  - U s. Tularima (kod Medvede), od dobrovoljaca s Kosova i Metohije i iz srezova jablaničkog i kosaoničkog, formirana 5. kosovsko-metohijska NO brigada.
  - Okružni NO odbor za severni Banat izdao proglas stanovništvu: poziva ga da pristupi u redove NOV i POJ i okupi se oko JNOF-a.
- 24/25. septembar
- Između s. Klenka i s. Platičeva (na pruzi Šabac — Ruma) 3. bataljon 6. vojvođanske NOU brigade razrušio oko 5 km pruge i posekao preko 60 tt stubova.
  - Između Rume i s. Buđanovaca 1. bataljon 10. vojvođanske NOU brigade razrušio 2000 metara pruge.
  - Između Srem. Mitrovica i Rume delovi Jurišnog bataljona 11. vojvođanske NOU brigade razrušili 500 metara pruge.
  - Između s. Čortanovaca i Srem. Karlovaca delovi 8. vojvođanske NOU brigade razrušili 300 metara pruge.
25. septembar
- Na putu s. Štubik — s. Klokočevac (između Negotina i D. Milanovca) jedinice 18. srpske brigade 25. divizije NOVJ iz zasede uništile nemački kamion, ubivši 30 i zarobivši 2 nemačka vojnika. Brigada nije imala gubitaka.
  - Na položaju s. G. Dobrić — Četenište — Golo brdo (kod Šapca) 2. vojvođanska udarna brigada 16. udarne divizije NOVJ slomila otpor četničkog Majevičkog korpusa i odbacila ga prema Šapcu.
  - U G. Milanovac se iz Čačka, posle duže borbe protiv 2. poleterske udarne brigade 21. udarne divizije NOVJ, ponovo probili delovi 7. SS divizije »Princ Eugen«. Brigada se povukla na položaj s. Klatičevo — Takovska glava — ž. st. Srčanik.
  - Na položaju s. Prnjavor — s. Vračevšnica (kod Kragujevca) delovi nemačke 7. SS divizije »Princ Eugen«, četnička 1. i 2. gruzanska i Levačka brigada i jedan bataljon SDS napali na jedan bataljon 5. srpske udarne brigade 21. udarne divizije NOVJ. Posle duže borbe bataljon 5. brigade se povukao na liniju s. Svračkovci — Vrletna strana. Neprijatelj je imao 7 mrtvih i 12 ranjenih.
  - U s. Golubincima (kod Stare Pazove) delovi 10. vojvođanske NOU brigade zauzeli žand. st. i opštinsku zgradu, zarobivši 7 neprijateljskih vojnika i zaplenivši 5 pušaka.
  - Delovi 7. vojvođanske NOU brigade napali s. Sot (kod Sida), proterali nemačku posadu, ubili 3 i zarobili 3 nemačka vojnika, zaplenili 1 mitraljez, 14 pušaka. 2 pištolja. 3000 metaka i 8 ručnih bombi i uništili 1 kamion.
  - Delovi 5. banatskog NOP odreda prepadom zauzeli opštinsku zgradu u s. Bočaru (kod Kikinde), oštetili telefon, zapalili arhivu i zaplenili 1 p. mitraljez, nekoliko pušaka i dosta municije.

- Prva kosovsko-metohijska NOU brigada otpočela prelaz Šnr-planine, u pravcu jugoslovensko-albanske granice. Ovog i sledećeg dana ona je razbila poterne jedinice iz sastava nemačke 21. SS divizije Skenderbeg i odbacila ih u pravcu s. Dragaša (kod Prizrena).
  - U blizini Bačke Palanke delovi Bačkopalanačkog NOP odreda napali 10 žandarma i naneli im gubitke.
  - U s. Koželju (kod Minićeva), na skupštini predstavnika 12 opština, izabran prvi SNO odbor u Timočkoj krajini.
26. septembar
- U s. Sigama (između Petrovca i Zagubice) 3. i 4. bataljon 14. srpske udarne brigade 23. udarne divizije NOVJ napali četničku Mlavsku i Homoljsku brigadu (ukupne jačine oko 000 četnika). Poginulo je 15 a zarobljeno 280 četnika. Zaplenjeno: minobacač, 2 mitraljeza, 9 p mitraljeza, 3 automata, 150 pušaka, protivtenkovska puška, troja kola eksploziva i drugi materijal. Gubici bataljona: jedan mrtav i 3 ranjena borca.
  - Na odseku Lešnica — pl. Cer, posle višečasovne borbe, jedinice 12. udarnog korpusa NOVJ slomile otpor četničke 4. grupe jurišnih korpusa, četničkog Korpusa gorske garde, puka RZK, bataljona SDK i bataljona nemačkog 5. policijskog puka (podržanih sa 5 tenkova), zauzele Lešnicu, ovladale pl. Cerom i prodrle u Mačvu i Poerinu, do linije s. Badovinci — s. Zminjak — s. Dobrić — s. Slatina. Neprijatelj se glavninom povukao prema Bogatiću i Sapcu, a delom preko r. Drine, u istočnu Bosnu.
  - U Grdeličkoj klisuri jedan bataljon 13. srpske brigade 24. divizije NOVJ odbacio nemačku kolonu koja se iz Leskovca probijala ka Vranju. Poginulo je oko 100 neprijateljskih vojnika. Uništeno je 3 kamiona i zaplenjeno je 6 p. mitraljeza i 20 sanduka municije.
  - Kod s. Vujetinaca i s. Borče (blizu G. Milanovca) jedinice 4. srpske udarne brigade 21. udarne divizije NOVJ vodile borbu protiv četnika 1. ravnogorskog korpusa, te ubile dva, ranile tri i zarobile nekoliko četnika.
  - Na komunikaciji s. Stubik — Negotta delovi 25. divizije NOVJ u borbi ubili 12 i zarobili 1 nemačkog vojnika. Jedinice Crvene armije stigle u s. Jabukovac, a ispred njih se nemački vojnici povukli prema Negotinu i Zaječaru.
  - Na liniji s. Drenova — s. Beršići i kod s. Prijevora (blizu Čačka) delovi 15. majevičke udarne brigade 17. udarne divizije NOVJ vodili borbu protiv četnika. Gubici neprijatelja: oko 40 izbačenih iz stroja, a jedinica NOVJ: 1 poginuo, 1 ranjen i 14 nestalih.
  - Jedinice 6. i 10. vojvođanske NOU brigade napale utvrđeno s. Slmanovce (kod Stare Pazove), u kome se branilo oko 150 nemačkih policajaca i domobrana. Zbog nedostatka težeg naoružanja, zbog jakog otpora i zbog prepreka u centru sela napad je obustavljen. Neprijatelj je, po sopstvenim podacima, imao nekoliko ranjenih vojnika. Jedinice 6. i 10. brigade imale su 1 mrtvog i 27 ranjenih boraca. One su zaplenile 4. p. mitraljeza i oko 2000 metaka. Sledećeg dana neprijatelj je napustio selo, pošto je prethodno spalio 15 kuća i pobio 33 meštana.
  - Između s. Vrdnika i s. Pavlovaca (kod Rume) diverzantsko odeljenje 1. bataljona 6. vojvođanske NOU brigade miniralo prugu na 6 mesta.
  - Delovi 7. vojvođanske NOU brigade napali i zauzeli ustaško uporište u s. Sotu (kod Šida), ubili 1 i zarobili 6 ustaša i zaplenili 1 mitraljez, 17 pušaka i drugu opremu.
  - Četnici i SDK ponovo ovladali Sjenicom, iz koje su se povukle jedinice 37. udarne divizije NOVJ.
- 26/27. septembar
- Kod s. Dubrave (između Kos. Mitrovica i Raške) Ibarski NOP odred napao artiljerijsku komoru nemačke divizije »Skenderbeg i ubio oko 50 neprijateljskih vojnika, ali, zbog pristiglog pojačanja, nije uništio naoružanje.
27. septembar
- Kod Krsta (na putu Bor — Zagubica) 7. srpska udarna brigada 23. udarne divizije NOVJ dočekala u zasedi nemačku kolonu i povratila je u Bor. Poginulo i ranjeno 15 neprijateljskih vojnika.
  - U s. Krupaji (kod Zagubice), goneći razbijene četnike, jedinice 14. srpske udarne brigade 23. udarne divizije NOVJ zaplenile 5 kamiona, štampariju, radio-aparat, 35 sanduka dinamita, 75 ručnih bombi, protivtenkovsku pušku, 700 litara benzina. 160 litara motornog ulja, 80 kg nafte i drugi materijal.
  - Kod G. Milanovca i s. Konjuše jedinice 21. udarne divizije NOVJ vodile borbu protiv nemačkih vojnika i protiv četnika Šumadijske grupe korpusa. Neprijatelj je imao 17 mrtvih, 18 ranjenih i 12 zarobljenih, a 21. divizija 1 ranjenog borca. Zaplenjene su 2 puške.

- U blizini s. Ponikovico i s. Trdića (kod Titovog Užica) jedinice 2. krajiške udarne brigade 17. udarne divizije NOVJ u borbi ubile oko 30 nemačkih vojnika.
  - Između s. Budisave i s. Šajkaša (kod Novog Sada) diverzantska grupa Novosadskog NOP odreda miniranjem pruge oštetila lokomotivu i nekoliko vagona.
  - U s. Slišanu (kod Leskovca), na sastanku ONO odbora za okrug Leskovac. izabrano Okružno povereništvo za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača.
- 27/28. septembar
- U s. Bošnjanu i s. Smilovcu (kod Paraćina) jedinice 45. divizije NOVJ ubile 27 i zarobile 46 četnika, zaplenivši 95 pušaka i 7 p. mitraljeza, mitraljez, 48.000 metaka i drugu ratnu opremu. Divizija je imala 2 mrtva i 6 ranjenih boraca.
  - Između s. Savrana i s. G. i D. Stepoša (kod Kruševca) 3. srpska udarna brigada 2. proleterske udarne divizije NOVJ napala četnike i potisnula ih ka s. Gari i s. Vučku. zarobivši 20 četnika i zaplenivši šestoro kola razne municije i 60 mina za minobacač. Brigada je imala ? poginula borca.
  - U s. Metkoviću (kod Šapca) tri bataljona 5. krajiške (kozarske) udarne brigade 11. udarne divizije NOVJ razbila grupu od oko 1000 čelnika.
  - Na pl. Venčacu i s. G. i D. Satornji (kod Arandelovca) t. krajiška udarna brigada 5. udarne divizije NOVJ u borbi ubila 15 nemačkih vojnika a zaplenila p. mitraljez i dosta drugog materijala. Ona je imala 1 poginulog i 10 ranjenih boraca.
  - U G. Milanovac ušla 2. proleterska udarna brigada 21. udarne divizije NOVJ, a nemački vojnici se povukli za Kragujevac. Brigada je, uz to, iz s. Smedraže proteerala četničke jedinice.
28. septembar
- Iz Rumunije i Bugarske delovi 68 i 75. korpu a Crvene armije otpočeli prodor u Srbiju.
  - Na odseku Straževica — Šarani (kod Čačka) 1. bataljon 2. proleterske udarne brigade 21. udarne divizije NOVJ vodio borbu protiv oko 150 četnika i odbacio ih prema Čačku. Ostale jedinice te brigade su ovladale Rožnj-am i zauzele s. Miličevce 1 s. Brdane.
  - Kod s. Tučkova i na Kršu tna komunikaciji Požega — Cačak jedna četa 2. krajiško udarne brigade 17. udarne divizije NOVJ iz zasede napala nemačku motorizovanu kolonu, nanela joj gubitke od 20 mrtvih i preko 20 ranjenih i uništila 2 a oštetila nekoliko kamiona. Četa je imala 4 ranjena borca.
  - Iz s. Banje i s. G. Šalornje oko 1.000 nemačkih vojnika sa 5 tenkova krenulo u napad prema Preseki. Arandelovcu i s. Kamenjaru. Napad su. posle osmočasovne borbe, odbili dolovi 1. krajiške udarne brigade i 1. i 3. bataljon 21. srpsko brigade 5. udarne divizije NOVJ. Brigade su imale 16 ranjenih boraca.
  - U s. Bogosavcu. s. Lipolistu i s. Dublju (kod Šapca) 1. i 2. vojvođanska udarna brigada 16. udarne divizije NOVJ napale nemačke vojnike, četnike i pripadnike SDK. Brigada su Lipolist i Bogosavac zauzele posle tročasovne borbe protiv oko 400 pripadnika SDK, a Dublje uvece Neprijatelj je imao oko 30 mrtvih i 15 zarobljenih. Zaplenjena su 3 p. mitraljeza, dvojica kola municije i dr. Jedinice 16. divizije »u imale 2 poginula i 10 ranjenih boraca.
  - Kod s. Majdana (blizu G. Milanovca) 5. srpska udarna brigada 21. udarne divizije NOV.T vodila borbu protiv zaštitnih delova nemačke 7. SS divizije Princ Eugen i odbacilo ih ka drumu G. Milanovac — Rudnik, nanevši im gubitke od 30 mrtvih i 40 ranjenih, i uništivši 2 kamiona su prikolicom. Brigada je imala 1 ranjenog borca.
  - Kod s. Gorijevnice 1 na komunikaciji Cačak — Požega jedna četa 15. majevičke udarne brigade 17. udarne divizije NOV.T vodila borbu protiv oko 100 četnika, ubila 1 i ranila nekoliko četnika a zaplenila p. mitraljez i pištolj.
  - Kosmajski NOP odred i jedan bataljon 5. udarne divizije NOVJ razbili posadu SDS i oslobodili Sopot.
  - Po odluci Glavnog štaba NOV i PO za Vojvodinu, dotadašnji 4. bataljon 6 vojvođanske NOV brigade preimenovan u Udarni bataljon Banatske operativne zone.
  - U s. Kulpinu (kod Novog Sada) grupa boraca Novosadskog NOP odreda napala policijsku patrolu, nanela joj gubitke i zaplenila oružje, a potom u mesnoj pošti uništila tt uređaje.
  - GŠ NOV i PO za Vojvodinu izdao naredbu da se pri Oficirskoj školi formira Antiljeterijska podoficirska škola.
  - U s. Trgovištu (kod Sokobanje) GŠ NOV i PO za Srbiju formirao 24. srpsku brigadu, koja je ušla u sastav 45. divizije NOVJ.

- 28/29. septembar — Na ?.. st. Despot Sv. Ivan (sada: Despotovo, kod Novog Sada) 1. četa Bačkopalanačkog NOP odreda i delovi Novosadskog NOP odreda uništili stanične uređaje i zapalili staničnu zgradu, a u okolini posekli 39 tt stubova.
29. septembar — Posle kraće borbe 1. bataljon 3. proleterske (sandžačke) udarne i 2. i 4. bataljon 5. sandžačke udarne brigade 37. udarne divizije NOVJ zauzeli Prijepolje, iz koga su se povukli četnici i muslimanska milicija. Na prostoriji s. Dušmanici — s. Barice — s. Seljašnica — s. Jabuka 2, 3. i 4. bataljon 3. proleterske (sandžačke) udarne brigade su dočekali neprijatelja i odbacili ga u Pljevlja. Jedinice NOVJ su imale samo 1 ranjenog, a neprijatelju su nanele gubitke od 50 mrtvih, 30 ranjenih i 8 zarobljenih i zaplenile p. mitraljez, 20 pušaka, 3 pištolja i dosta drugog materijala.
- Na Jelenju (blizu Čačka) jedinice 15. majevičke udarne brigade 17. udarne divizije NOVJ vodile borbu protiv četnika i nemačkih vojnika i odbacile ih prema čačku, nanevši im gubitke od 4 mrtva i oko 8 ranjenih. Brigada je imala 2 ranjena i 1 poginulog borca.
- Kod Trcšnjice (blizu Titovog Užica) zasede 2. krajiške udarne brigade 17. udarne divizije NOVJ dočekale nemačku motorizovanu kolonu od oko 100 vozila i u borbi ubile i ranile oko 70 neprijateljskih vojnika, unišatile 12 kamiona i 2 prikolice i zaplenile p. mitraljez i 7 pušaka.
- Dva bataljona 1. vojvođanske udarne brigade 16. udarne divizije NOVJ oslobodila Bogatić, iz koga se neprijatelj ranije povukao u Sabac, Srem. Mitrovicu, i, preko r. Drine, u istočnu Bosnu.
- Kod ž. st. Dolovo (blizu Pančeva) Udarni bataljon Banatske operativne zone zaustavio neprijateljski transportni voz, zarobio 68 nemačkih vojnika i zaplenio 23 puške, 10 pištolja i dosta druge ratne opreme.
- Na r. Dunavu (između s. Neština i Iloka) grupa mornara iz Mornaričke čete 11. vojvođanske NOU brigade izvršila vatreni prepad na brzi borbeni čamac koji je pratio transport od jednog broda i nekoliko šlepova. Borbeni čamac oštećen nasukao se na obalu, a njegova posada je imala 4 ranjena mornara.
- U s. G. Brailli, na mestu zvanom Karaula (kod Podlijeva), formiran partizanski bataljon «Meto Barjaktari*».
30. septembar — Posle dvodnevni borbi protiv delova nemačke 1. brdske divizije jedinice 68. korpusa Crvene armije oslobodile Negotin.
- Jedinice Dunavske rečne flotile i 93. pešadijske divizije 68. korpusa Crvene armije oslobodile Prahovo.
- Jedinice 22. divizije NOVJ zauzele Vlasolince koje su branili nemački vojnici i pripadnici SDS i četnici. Poginulo je oko 50, a zarobljeno 309 neprijateljskih vojnika. Zaplenjeno je: 15 mitraljeza i p. mitraljeza, 2 topa, minobacač, 350 pušaka, oko 50.000 metaka i veća količina drugog ratnog materijala. Jedinice 22. divizije imale su 25 mrtvih i 45 ranjenih boraca.
- Kod Arandelovca 2000—2500 nemačkih vojnika i četnika napalo snage 5. udarne divizije NOVJ. Posle oštre borbe oni su zauzeli Preseku, a jedinice 5. divizije su se povukle na liniju s. Bukovik — s. Garasi — pl. Bukulja — Cincarov grob. Neprijatelj je pretrpeo osetne gubitke, a 5. divizija je imala 1 poginulog i 16 ranjenih boraca.
- Kod s. Sota (blizu Iloka) 4. bataljon 7. vojvođanske NOU brigade, posle višerasovne borbe, odbacio domobranski bataljon koji je iz Sida bio upućen kao pojačanje blokiranoj posadi Iloka. Poginulo 11 i ranjeno 39 domobrana (među kojima 2 oficira).
- Između s. Mramorka i s. Dolova delovi Pančevačkog NOP odreda razrušili 250 metara pruge Kovin — Vršac i posekli 3 km tt stubova, a na ž. st. Dolovo uništili stanične uređaje i zaplenili 5 vagonu ratne opreme.
- Udarni bataljon Banatske operativne zone i Belocrkvanski NOP odred zauzeli s. Mramorak (kod Pančeva), zapalili opštinsku arhivu i zaplenili: 2 p. mitraljeza. 1 automat, 68 pušaka, 6 pištolja i 3 sanduka municije.
- Između s. Gibarca i s. Bačinaca (kod Sida) delovi 9. vojvođanske NOU brigade porušili 400 metara pruge.
- Septembar k. — GS NOV i PO za Srbiju formirao 28. srpsku brigadu koja je ušla u sastav 47. divizije NOVJ.
- GŠ NOV i PO za Srbiju formirao 1. babičku brigadu. Ona je posle oslobođenja Niša rasformirana a njenim ljudstvom su popunjene brigade 22. divizije NOVJ.

Septembar

- Na pl. Kosmaju, od ljudstva Kosmajskog NOP odreda i 2. posavsko-tamnavskog partizanskog bataljona, koji je iz Srema prešao u Banat a zatim se kod Grocke prebacio u Srbiju, formirana je Kosmajska (kasnije: 22. srpska) NO brigada.
- Kod Cajetine obnovljen Uzički NOP odred.
- Sajkaški NOP odred proterao neprijateljsku posadu iz s. Nadalja (kod Srbobrana) i zaplenio 25 pušaka.
- Između Kule i Vrbasa Sajkaški NOP odred zauzeo mađarsku stražaru i razoružao Ÿ mađarskih vojnika.
- U naselju Vojvoda Stepa (kod Kiktnde) obrazovan MNO odbor.